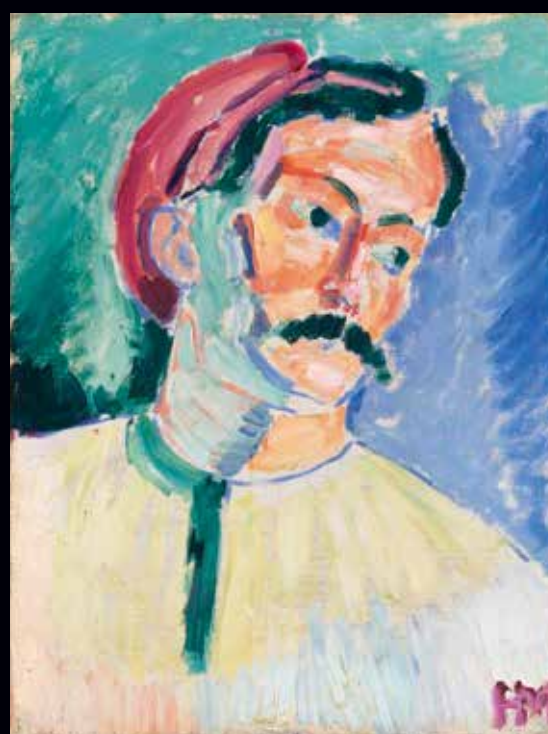

Anul V ○ NR. 39 ○ 24 pagini ○ Februarie 2017 ○ 10 Lei

Despre mistificare

In ce perioadă a istoriei nu s-ar fi putut începe un text cu: Trăim vremuri tulburi...? Cred că în fiecare zi, de măcar 2 000 de ani încoace. Diferența intervine atunci când suntem nevoiți să despărțim apele, să vedem de unde anume au început să se tulbure, de la izvor, de la vreun afluent, în amonte sau în aval. Chestiune de interpretare istorică. Lunile acestea, când unii dintre noi se gândesc mai apăsător la drepturi și libertăți – nu doar pentru că ar trebui să marcăm vizibil cei 40 de ani de la Mișcarea pentru drepturile omului, numită și Mișcarea Goma –, când oamenii ies în stradă cu sutele de mii în România, încercând să stopeze „dreptul” la hoție, când vecinii noștri – dar nu numai ei, ci și italienii ș.a. – se uită cu speranță către noi... lunile acestea vor primi poate, în istorie, supranumele de Iarna de la București. Iarna de lână, că alt anotimp și-a adjudecat deja catifeaua, și nu a fost să fie al nostru.

Flori BĂLĂNESCU

39

Constantin TRANDAFIR / Cititul, recitul și răscitul cărților

S-a scris atât de mult despre acest fenomen social și psihologic, lectura, încât reluarea pare dintru început suspectă. Se mai poate spune altceva decât anacronis-me cu iz didactic de care să te apuce lehamitea? Chipurile, lumea înaintând precipitat,altele ar fi prioritățile ei,iar învățăturile dintotdeauna privitoare la „cetitul cărților” par să nu mai aibă vreo noimă. Cum să nu, subiectul e încă presant și așa va fi, spun oamenii cu mintea normală. E vorba de lectura „de obște”, nu de cea a specialiștilor lecturii și nici de mai vechea convingere cum că pentru opera literară colaborarea autorului cu cititorul are rol decisiv.

Și totuși e o criză a lecturii, observată mai de mult, s-a adâncit azi, la noi, într-o măsură alarmantă chiar cât privește fibra națională, știut fiind că numai gradul de cultură al unui popor dă seama de calitatea lui. Iar sistemul instructiv-educati-onal, afirmă un potentat cam necitit, e „varză”. Pentru generația tânără (se exclud excepțiile, puține) altele sunt tentațiile, imprimate de acest sistem excesiv și odios pragmatic, acultural. Beneficiile materiale, adesea „câștigul fără muncă” – „iată singura pornire” a „băieților de băieți” și a „fetelor de fete”. Un singur exemplu, examenele de la bacalaureat indică, înainte de toate, dezinteresul generalizat pentru lectură, de unde sărăcia gândirii, carențe în exprimarea scrisă și orală. Mostrele de la examenul de maturitate ar fi hilare dacă n-ar fi triste. Mai că sunt tentat să dau câteva dintre ele, dar ar trebui, atunci, consemnate și câteva monstruoziități ale oficialilor - spațiul nu permite și tema e prea gravă. Mai reiese din epopeea „camere-lor de luat vederi” abjecția imprimată în mentalul nostru că, adică, se poate obține orice, inclusiv diplome și poziții sociale superioare, prin trișare, fraudă, escrocherie.

Sondajele, anchetele și studiile recente arată cum cei mai mulți silabisesc enorm sms-uri, mai puțini *email*-uri, *messen-ger*-ul, *facebook*-ul...Tot de aici, aflăm că în general părinți ori nu citesc deloc, ori se instruiesc din tabloide și de pe burtiera telenovelelor. Amuzantă și (oare?) nedreaptă opinia lui Tolstoi: „Lectura ziarelor a făcut să crească numărul proștilor”. A se vedea și „modele” de exprimare ale celor care ies în frunte, la tribune publice și mai ales la televiziune, după care românii se înnebunesc. Culmea culmilor, rezultă că nici profesorii „n-au timp” de lectură. Mărturisea o profesoară de română că n-a mai citit o carte de nu mai ține minte, cu atâtea angarale pe cap. Iar titularizările în învățământ țin de domeniul incredibilului, ca

dovadă ce efect au diplomele cumpărate sau obținute cu o indulgență iresponsabilă.

E caraghios și rău conducător de electricitate instructivă să crezi că se poate învăța de pe *google*, că n-avem nevoie de „filosofi” (excesul cititului în accepția mediocrității). Cititul exclusiv pe Internet e o imposibilitate clară, fizică în primul rând, ochii omului nu sunt programați pentru a parcurge cărți în format electronic. Înainte de toate, lectura trebuie să fie îndelet-nicire plăcută, nu caznă. Să ne imaginăm cum citesc internații trilogiile *Orbirea* de Canetti sau *Orbitor* de Mircea Cărtărescu și ce se întâmplă cu vederea lor. Iată vorbă greu de contrazis: robotizarea nu poate înlocui omul „de sânge și lumină”, cum sună sintagma argheziană. Sau dacă o face, condiția umană se arată mai tragică decât în viziunea existențialiştilor.

Știați că nici unii dintre cei care scriu nu (prea) citesc? Acești contemporani ai noștri par a fi urmași unor romantici minori care își închipuiau că ingenuitatea e creatoare și că învă-țătura viciază. Ei, actualii, *scriu*, că de-aia îs scriitori, nu citesc, treaba asta e pentru cititori. Sau se citesc-recitesc pe ei înșiși. S-a înmulțit scrisul tabietliu, cel mai adesea impulsul e dat de credința că așa se dobândește o frumoasă autoritate. Când s-a pus chestiunea la un cenaclu să se mai pomenească și ce altceva au mai citit dumnealor creatorii, propunerea a fost socotită abuzivă și tratată cu refuz. Cenaclul acela nu mai există, în locul lui sunt acum așa-zisele „lecturi publice”, adică autorul își recită compunerea în fața câtorva persoane care nu citesc.

E lucru indiscutabil: în vremurile noastre nu se mai poate scrie bine decât cu o foarte bună cunoaștere a domeniului, prin devorarea de cărți. Chiar mi-am îngăduit să avansez o propor-ție: 90% citit, 10% scris. Cei mai fandosiți se transformă în *bloggeri*, *twiteriști*, *facebookeri*. Cică astfel se afirmă ei în circuitul literar. Se dau și nume, despre care dumneavoastră, cultivați cititori ai acestui foileton, sigur n-ați auzit.

Și încă un cuvânt. Necititorii au aflat cu satisfacție că nicăieri în *Scripturi* nu se pomenește despre Iisus citind. Că El s-ar fi menținut în puritatea absolută care exclude cititul profan. Eroare, cineva a extras din aceste sacre *scrieri* multe probe despre foloasele citirii, că „la început a fost Cuvântul”, nu pentru a fi doar rostit. Sunt activiști fariseici care declară cu seninătate că ei nu citesc decât Biblia, n-au ce învăța din cărțile nesfinte – e lesne de priceput altitudinea lor culturală. Dar când filosofii „antiintelectualiști” elogiau arhaicitatea, aveau în vede-re nesocotirea profunzimilor simple, nu incultura. Normal, acești filosofi ai culturii erau înarmați cu mii de tomuri.

Domnii care nu citesc au uitat că adevăratul popor român a formulat scurt și plastic, ritmat și rimat: „Ai carte, ai parte”; „Spune-mi ce citești, ca să spun ce prețuiești”. Pe Eminescu,înțelegem că nu-l suportă niște înși dubioși, poate fiindcă, între altele, poetul dă niște îndemnuri de tipul: „Citește! Citind mereu,creierul tău va deveni un laborator de imagini, din care vei întocmi înțelesul și filosofia vieții”. Dar ei, snobistic, îl invocă patetic pe Eliade care, oricum, spunea că lectura stabilește legătura dintre om și cosmos, „revelează ritmurile dinafara noastră”. Iar pe Cioran îl prindea dragul de viață cu cât citea mai mult din pesimistul Schopenhauer: „îmi pare rău că nu-s logodnic”. S-a repetat că lectura are valoare terapeutică, nu e nicio îndoială. Un romancier chinez, Dai Sijie, scrie despre supraviețuirea prin lectură a unor tineri în perioada maoistă. „Fericirea” lui Steinhardt din jurnalul său stătea, înainte de orice, în lectură. Dar aceștia și mulți-mulți alții sunt niște naivi învechiți. Nu-i așa?

Nu de mult, a apărut la Editura RAO *Hoțul de cărți* de australianul Markus Zusak, care s-a aflat peste 200 de săptă-mâni în topul vânzărilor, publicat de *New York Times*.

Editura Litera a publicat romanul *Toby & Susan* de Austin Whright, povestea unui manuscris care a avut darul să-i reunească pe doi soți despărțiți de 25 de ani.

La Editura Nemira s-a tipărit *Istoria lecturii*, volum despre misterele cititului în istoria tumultuoasă de 6000 de ani, istorie care celebrează, astfel, rasa umană.

Gheorghe Grigurcu: „Citind, avem șansa mirabilă de-a ne citi pe noi înșine”.

Doina Popa a scris de curând romanul *Ca frunza-n vânt*, a cărui eroină, în căutarea sensului vieții, are o patimă:cititul cărților.

CUPRINS:

Constantin TRANDAFIR / Cititul, recitul și răscitul cărților / 2

Gheorghe GRIGURCU / Pagini de jurnal - „Visul se hrănește din scorile realului” / 3

Dumitru UNGUREANU / Biblioteca uitată. *Lupul neglijat* / 4

Mariana FILIMON / *Subînțelesuri IV* / 4

Nicolae COANDE / Pagini de jurnal vienez – 2015 / 5

Liviu Ioan STOICIU / Poezie / 6

Paul ARETZU / *Filocalia sfintelor nevoițe ale desăvârșirii (2)* / 7

Adrian Dinu RACHIERU / *Ion Gheorghe, un poet aproape uitat* / 8

Petru URSACHE / *Omul autonom și întrebător* / 9

Magda URSACHE / *O tragedie a etnicului* / 10 - 11

Aureliu GOCI / *Discreția ca valoare și distincție morală* /12

Ion Popescu-BRĂDICENI / *Scritorul Constantin Brâncuși* / 13 - 14

Vasile GOGEA / ANAMNESIS. *O cioară-ntr-un picior* / 15

Victor ȘTIR / „Monumentul” bisericii de lemn / 15

Olimpia IACOB / Traduceri. *POEZIE COREEANĂ* / 16
Dan CULCER / *O ședință de partid în redacția revistei «Vatra» (1986) X* / 17

Flori BĂLĂNESCU / *Paradigme Basarabene*. Despre mistificare / 18

Nicholas DIMA / *Fără închisoare, aș fi fost nimic* / 19

Doru STRÎMBULESCU / *Pre-umblare pe marginea unui text* / 20

Doina POPA / *Confidenta* / 21 - 22

Vlad CIOBANU / *O lectură a mitului Meșterul Manole (XIV)* / 23

ISSN 2285 – 9020

Publicație de literatură și artă

Editor:

Centrul de Cercetare, Documentare și Promovare „Constantin Brâncuși”
Târgu Jiu

Director:

DORU STRÎMBULESCU

B-dul C. Brâncuși, nr. 12 A

Telefon/Fax: 0253.217.570

E-mail:

office@centrulbrancusi.ro
www.centrulbrancusi.ro

Lector:

Ion POPESCU-BRĂDICENI

Tehnoredactare:
Rodica TEIȘI

Tiparul: Tipografia PROD COM SRL Târgu Jiu

Potrivit art. 206 C.P.,
responsabilitatea juridică pentru conținutul articolului aparține autorului.
În cazul unor agenții de presă și personalități citate,
responsabilitatea juridică le aparține.

Gheorghe GRIGURCU / „Visul se hrănește din scoriile realului”

E greu ca un om să devină un mare virtuos trăind în lume. E încă mai greu ca un om să devină un mare virtuos fără a avea nici un conflict cu lumea. E nespus de greu ca un om să devină un mare virtuos dacă e fără excepție aclamat de lume.

Rămii tu însuși cu prisosință când încerci simțămîntul că n-ai avea ce face, cînd, în fapt, faci ceea ce se cuvine făcut.

Aparenta odihnă și aparenta oboseală, factori deopotrivă nocivi în travaliul scrisului pe care-l pot prejudicia. Utopia puterii și utopia neputinței, blocîndu-l alternativ.

Visul se hrănește din scoriile realului care-i dau puțința de-a se confrunta cu realul. Gratiitudine sau răzbunare?

Termenul frică provine pe ocolite din grecescul phriké, un soi de fior care sugerează plastic suprafața încrețită de vînt a mării ori așa-zisa piele de găină provocată de frig, dar și de teamă.

„Dintre cele două sexe, femeia mi se pare aceea care se resemnează cu greu să accepte un corelat visat. Există o Beatrice, o Laură, pentru bărbați, dar nu cunosc nici un bărbat ideal creat de femeie. Don Juan e un simbol de uz etic al damnatului și în orice caz o afirmare a necesității concrete a celuialt sex” (G. Călinescu).

„Mohammed Bello Abubakar, în vîrstă de 92 de ani, este una dintre cele mai controversate figuri din Nigeria. În ciuda faptului că nu are un venit cert, acesta a convins de-a lungul vieții 107 femei să se căsătorească cu el, pretinzînd că Dumnezeu i-a dat această «misiune divină». Bello a devenit faimos în 2008, cînd o serie de articole i-au dezvăluit povestea. Pe atunci avea 86 de soții și în jur de 150 de copii. Deși clericii musulmani l-au acuzat de încălcarea regulilor religioase, conform cărora un bărbat are voie să se căsătorească cu pînă la patru femei, bărbatul a refuzat să renunțe la consoartele sale” (Adevărul, 2017).

Cu cît te maturizezi și apoi îmbătrînești, cu atît mai mult te desprinzi de experiența colectivă în favoarea experienței proprii. Istoria, societatea, politica rămîn repere tot mai convenționale, reflectînd într-un fel aerul de resemnare al ființei.

Întîlnire cu moș Chefe, pe stradă, pe cînd mă plimbam ca de obicei cu cîinele. De astădată e îngîndurat: „Mișcarea, mișcarea e bună. Numai morții au somn. Dar dacă nu ar mai avea somn și, pe cînd noi am dormi, morții ar face mișcare? Ce zici, moșule?” (moșul fiind eu).

Mari întinderi de timpuri magmatice, constrîngîndu-și sumbra energie să urce-n această subțire tulpină de floare care te întîmpină atît de neverosimil pe povîrnișul pădurii la un sfîrșit de noiembrie.

Pînă și competența cea mai calificată are nevoie de o margine utopică.

În fond, vorbim/scriem nu pentru a recrea, Doamne, Cuvîntul geneziac, ci pentru a-L reaminti din cînd în cînd.

A. E.: „Cred că știi că meteorologii ne-au comunicat că România a trecut de la o climă temperată la o climă extremă. Fenomenul are și un corespondent pe plan moral. În perioada interbelică, lumea se amuza copios pe seama «Asociației prietenilor lui Camil Petrescu». În zilele noastre a avut loc, nu în altă parte decît în Piața Universității din Capitală, nu altceva decît o manifestare de protest împotriva «linșajului mediatic» a cărui victimă ar fi devenit nu altcineva decît... Andrei Pleșu”.

„Aș vrea să știu cine visează mai des îngerii: bărbatul ori femeia? Cred că pot da un răspuns satisfăcător la această întrebare. Bărbații visează îngeri mari de aspect sexual incert, oarecum feminizat, femeia visează îngerași, adică copii. Mă bizui pe exemple clasice, pe care nu le mai citez” (Călinescu).

Tot ce ai cunoscut în viață într-un fel îți aparține. Nu te-a înzestrat memoria cu acte de proprietate legitime?

Jignit de-atîtea momente ale memoriei care n-au cum să-ți ceară scuze. N-ai cum să te aperi.

Durerea faptului că o anume durere sufletească începe să decline cum lumina solară la capătul unei zile.

„Liviu Rebreanu este înfeudat lui Zola, n-are artă, n-are nivel, n-are problematică, este elementar ca un copil de școală elementară. Cine a cunoscut pe Rebreanu își aduce aminte de simplismul, incultura și cvasiprostia sa fenomenală. Te mirai de unde au apărut cîteva pagini comestibile din Ion. Restul este confecțiune” (Petre Pandrea).

„Oricum, în Anglia romanul nu e operă de artă. Nu există nici unul care să poată sta alături de Război și pace, Frații Karamazov sau În căutarea timpului pierdut. Dar, admițînd faptul, nu ne putem abține de la o ultimă presupunere. În Franța și în Rusia, romanul e luat în serios. Flaubert stă o lună să caute o frază pentru a descrie o varză. Tolstoi scrie Război și pace de șapte ori” (Virginia Woolf).

„În Proust, de sinistră evocație, cele mai hotărîte imagini devin asemenea melcilor fără coajă, ce cu urmele lor băloase par, la fiecare împinsătură lipicioasă, să regrete că trebuie să se deosebească dezlipindu-se dintr-o cleioasă informitate. Dacă din lucrul scris, de cînd scriu oamenii, aș putea să distrug ceva total, pe Proust l-aș distruge. Un volum de Proust mă face să visez inundații de formol, Niagare de acid fenic, arderi cu milioane de volți. Proust este cîntărețul morții murdare. Maistrul greșosului continuum... Înțelegeți: nu e vorba de figuri dezgustătoare sau de scene scîrboase, ci, prin apucătura lui de a descompune, prin geniul său – care e o formă a unei impotențe – geniul de a nu isprăvi niciodată: orice, dar orice se gelatinează respingător. Prin fleșcăirea neîncetată a orice, el nu te lasă să scapi de sub apăsarea ideii unei distrugerii neîntrerupte, blajină și neîndurată. La fiecare pas se repetă aceeași gradație de la searbăd la vomitiv” (Paul Zarifopol).

„Căci ceea ce izbește, nu o dată, în cărțile lui Cioran este o anumită frivolitate a dezastrului. Tragicul cade în transa exprimării de sine și devine, astfel, vocaliză gramaticală, farmec lexical, civilizație a limbii; grimasa nu vrea să renunțe la mondenitate. Prăbușirea e o ceremonie, urletul – un rafinament. Cioran face risipă de talent pentru a eterniza un acces de indispoziție. (...) A declara că totul e neant nu e mai puțin plat decît a declara că lumea e frumoasă. Toți trecem, într-o viață de om, pe lingă una sau alta dintre aceste două platitudini. (...) felul cum spune e o strălucită anulare a tot ceea ce spune” (Andrei Pleșu).

A. E.: „Da, ai citat niște opinii drastice. N-avem ce face. Atari opinii există și vor mai exista, asemenea unor intemperii culturale analoage celor meteorologice, drept care se cuvine a le acorda o cotă de atenție”. Dar ele nu-i compromis pe emitenții lor? „Crezi că episoadele de vijelie sau de grindină compromis natura?”.

Demonia subtilă a unui lucru care nu pare nici rău nici bun.

Spaima de-a nu fi tu însuși, spaima de a fi tu însuși, spaima de-a nu fi decît tu însuși.

Așa-zicînd fericirea? O stare mai curînd în afara ta decît lăuntrică. Clipa rarisimă în care exiști în afara ta, în Dumnezeu.

În ciuda aparențelor, te inspiri nu atît din ceea ce poți realiza, ci din ceea ce n-ai putea realiza. Din nehotărnicirea atît de tonifiantă a imposibilului.

Este cunoscut faptul că pinguinii se împerechează pe viață. Una din curiozitățile din lumea animalelor constă în faptul că cei care fac parte din specia Gentaoo le dăruiesc aleselor o pietricică, atunci cînd le curtează.

Mariana FILIMON

Subînțelesuri (IV)

Plină de bune intenții, prietena mea m-a muștrluit serios, într-o recentă dimineață de iarnă, când ne beam liniștite cafeaua. Cel puțin eu eram destul de liniștită, nu puteam bănuî atacul. Adică - de ce nu mă îngrijesc mai mult, că uite ce ten pot să am, puncte negre pe nas, noi riduri în jurul gurii etc.etc. Și avea dreptate. Cum eu nu prea obișnuiesc să mă studiez în oglindă, nici nu bănuiam că situația e atât de gravă. Și nici nu-mi prea păsa. Și sprâncenele - a mai spus ea - uite câți peri albi ai, se poate așa ceva? Uite că se poate, am dat-o eu pe glumă, dacă părul e alb, de ce nu s-ar asorta și sprâncenele, cu firele lor albe? Nu le-am pensat niciodată și nici n-o s-o fac - mi-am zis în gând hotărâtă. Numai că și prietena mea părea foarte hotărâtă: a pus repede mâna pe telefon și mi-a fixat, chiar pentru a doua zi, o oră la un cabinet de cosmetică. Am încercat cu vagi proteste, dar nu mi-a mers. N-am găsit la ea îndurare când i-am mărturisit că am mai fost odată, în tinerețe, la un astfel de cabinet, de unde am ieșit cu fața umflată și cu usturimi serioase în jurul ochilor. Jurasem deci să nu mai repet asemenea experiențe.

Ce era să fac? Călcându-mi pe inimă și pe jurământ a doua zi m-am prezentat la cabinetul de pe Dorobanți, deci foarte aproape de casă unde m-a luat imediat în primire o doamnă mărunțică agitată plină de voie bună. Fericită inexplicabil că mă vede, pentru că din stânjeneala și reținerile mele și-a dat seama că sunt o ... inocentă în materie de astfel de tratamente. Victimă sigură, ce mai... Mi-a scos cu grăbire haina și m-a poftit să urc pe un fel de pat prea înalt și îngust pentru mine. A trebuit să mă ajute din greu, sporovăind întruna. Și a început chinul. Diminutivele nu lipseau din vorbăria ei continuă, obositoare, presărată cu multe încurajări. Ia te uită la năsucul ăsta, lasă că-i venim noi de hac. Și ridurile din jurul guriței și obrăjorii... Până să-i spun și eu ceva mi-a și aplicat pe gură un fel de leucoplast, sau cum s-o numi banda aia scârboasă condamnându-mă la o tăcere, deloc respectuoasă aş spune. Au urmat tot felul de creme, unsori, pămătufuluri ce-mi curățau tenul, o nebulie însoțită de cuvinte pe care nu le mai puteam urmări.

Poziția nu mă ajuta deloc, patul strâmt era incomod pentru mine, încât am început să resimt o durere acută în șold. Grimasa mea a avertizat-o și la întrebarea pe care mi-a adresat-o abia am reușit să articulez un ”ihâ” foarte afirmativ. O să rezolvăm noi și asta - m-a asigurat binevoitoarea specialistă. De două ori pe lună

- joia vine la mine o cunoștință cu sacoșe întregi de plante medicinale, plasturi, ceaiuri și tot felul de alte leacuri pentru bolile de oase. Sunt miraculoase, vă încredințez, persoanele care le-au folosit sunt foarte mulțumite. H drept, nu sunt prea ieftine, dar pentru sănătate...

Vă aștept joia viitoare când îmi sunt livrate să vă procurați tot ce vă trebuie. Și în înflăcărarea discursului mi-a mai aplicat, cu oarecare forță, pe biata mea față, încă o tonă de unsoare. Și a început să mă maseze, parcă în dușmănie, iar eu icneam și aproape că-mi dăduseră lacrimile. Cu leucoplastul (sau cum s-o fi numit el) pe gură n-aveam cum protesta. Doar când a pus mâna pe o pensetă criminală, cu care intenționa să-mi smulgă sprâncenele, i-am tras și eu un cot peste mană, avertizând-o să nu se atingă de ele adică de sprâncenele mele decise să se albească de tot. Eu așa le prefer și cu asta basta.

Șoldul și piciorul îmi înțepeniseră complet, tratamentul durase prea mult și chiar și oasele coloanei nu mai suportau poziția incomodă. În ce aventură am intrat – mă gândeam dezolată. Cine o face ca mine, ca mine să pățească.... Uite așa recurge omul la formulări adânc "filosofice" când dă de bucluc.

În fine, am fost ajutată să cobor din pat chinuitor; doamna, torționara mea îmi vine să-i spun, părea extrem de mulțumită de rezultate. E inutil să repet că a vorbit tot timpul și tot vorbind mi-a întins o oglindă măgulitoare (cred că luciul ei mai mult estompa decât reflecta sau trăda realitatea) în care mi-am privit noul chip. Am privit doar câteva clipe, de fapt abia așteptam să ies de acolo, din cabinetul chinurilor mele prelungite. Ameliorări or fi fost acolo, câte ori fi fost, nu neg, dar nu a meritat să suport «dureri de oase» și mai ales incontinența verbală a specialistei. Mă aștepta însă o nouă mare dezamăgire înainte de apleca: nota de plată piperată, nu glumă. Rapid am socotit în gând câte pachete de țigări - unitatea mea de socotit banii - mi-aș fi putut cumpăra cu acea sumă. Așa că zâmbetului doamnei, la despărțire, i-am răspuns, forțat, cu un fel de grimasă, cam dureroasă/după atâtea frecuşuri și lojiuni dubioase, numai de politețuri nu-mi mai ardea. Să veniți negreșit joi să vă dau leacurile homeopatice promise, mi-a mai strigat ea din ușă când eu mă aflam deja pe treptele clădirii, spre ieșirea salvatoare în stradă. Cum-necum scăpasem.

Dumitru UNGUREANU

BIBLIOTECA UITATĂ

Lupul neglijat

Jack London nu stârnea vâlvă printre noi, pătimașii devoratori de cărți din Cacova anilor 1968-1972. Romanele și povestirile americanului aveau mai mult succes la mortenari, dar fenomenul ni se părea normal, fiindcă eram dintotdeauna în răspăr cu ei! Volumele sale, editate abundant în diverse formate și colecții, zăceau cam nebăgate în seamă pe rafturile bibliotecii comunale. Nu circulau între noi ca marfă de schimb și nu erau „uiteate” când venea termenul de înapoiere. Nici Aurică al lui Ceacică nu le făcea rătăcite prin pod, dacă le apuca de la careva. Ce să mai spun de exigentul cărturar nea Marin al lui Ciricliu, care nu ierta nicio tipăritură! Părea că le citise de milă pe cele semnate Jack London, fiindcă privea fără considerație orice copertă cu numele ăsta drept autor. Așa se uitase și la volumul cumpărat de mine pe 31 august 1970, din singura librărie a orașului Găești.

Era într-o zi de luni, destul de frumoasă după furtuna ce bântuise seara și noaptea precedente. Vara încă nu trecuse, dar ploaia schimbase totul, aerul căpătase izul acela inefabil ce anunță toamna. Tata demarase o construcție demult plănuită: un fânar, în care urma să păstrăm nutrețul vacii, ținut până atunci prin grădină, în stog sau căpiță, după caz. Mă trimitea frecvent la oraș după cuie, obiecte greu de găsit la noi în sat, la prăvălia lui Pielan, sau în cele trei magazine (două cooperatiste, unul al ICSM) din Morteni. Așa mi se îmbogățea biblioteca amenajată pe-un raft improvizat în vestibul. Eram neobosit în inventarea metodelor prin care deturnam un procent din banii investiției. Îmi asumam riscul usturătoarelor pedepse aplicate cu nuiaua, cureaua, ciomagul sau ce-i cădea în mână furiosului părinte, pe buci și pe picioare, niciodată mai sus de brau.

Mi s-a șters din minte dacă fusesem delegat să cumpăr tot cuie în acea zi. Nu-mi zbârnăia sub retină imaginea vreunei cărți după care să-mi lase creierul apă, cum se întâmplase recent, când „pierdusem” 32 de lei (contează unde mințisem că-i...?), pricopsindu-mă cu *După douăzeci de ani* (în două volume cartonate) și circa zeci de lovituri de vargă subțire de zarzăr pe pulpe și coapse, administrate de mama, inclementă când era vorba de cheltuieli nesocotite. Deduceți că a intra în librărie devenise, la cei 14 ani jumate ai mei, un viciu de care n-am mai scăpat. Și de la intrare mi-au picat ochii pe acest titlu: *Lupul de mare* - Jack London.

Era (și este!) volumul nr. 569 din colecția *Biblioteca Pentru Toți*, fondată în 1895, serie nouă. Cuprinde 380 de pagini, pe hârtie ziar de 50 g/m . Formatul 700x920/32 a necesitat 20,45 coli editoriale, echivalente cu 12,75 coli de tipar. Clasificarea zecimală pentru bibliotecile mari și mici este 82-31=59. Tiparul a fost executat sub comanda nr. 145/1970 la Combinatul Poligrafic „Casa Șcintei” (încă nu se scria cu â), Piața Șcintei nr. 1 - București - Republica Socialistă România. Redactor de carte: Bianca Schächter, tehnoredactor: Elena Călugăru. Traducerea poartă girul prestigiosului Dan Duțescu (cine oare nu-i știe numele, dincolo de cercul traducătorilor din engleză?) și e prevăzută cu prefață și tabel cronologic, întocmite judicios de Andrei Brezianu, legendar cunoscător al literaturii anglo-americane. Ilustrația copertei nu mi-a plăcut; îmi pare și azi anostă: o față bărboasă, umbrită de șapca marinărească, sub mâna ridicată în chip de pavăză, ca și cum omul se ferește de ceva. Totul într-o nuanță verde, indigestă. Desenatorul Dumitru Ionescu are, dacă nu mă înșeală memoria, alte imagini, mai atractive sau mai de impact, pe nenumărate cărți.

Citiseam, știu bine, *Colț Alb*, fabula atât de americană, și totuși universală. Oare mă așteptam ca *Lupul de mare* să fie asemănător? Termenul din argoul marinăresc era incitant, însă dubiile asupra cărții m-au însoțit de cum am plătit-o. Am plecat din librărie cumva nemulțumit de captură, iar când am ajuns în sat, nea Marin mi-a bulversat, cu ocheda lui disprețuitoare, încrederea în gustul meu estetic. De cuvinte n-a avut nevoie. Nici ceilalți membri ai Clubului, care pierdeau timpul pe malul șanțului în ziua-aia cu lumină lăptoasă, n-au manifestat interes pentru achiziție. Dacă îmi va fi fost teamă de inevitabila sancțiune ce mă aștepta acasă, nepăsarea copărtașilor a risipit-o. Represiunea m-a ocolit, din fericire: ai mei erau absenți. Molipsit de indiferență, am tot amânat lectura vreo doi ani. Când, la sfârșit, am consemnat următoarele: „Am citit cartea asta în iulie 1972. Mi-a plăcut extraordinar de mult.”

Și m-am iscălit dedesubt.

Nicolae COANDE / Pagini de jurnal vienez - 2015

6 decembrie

Trezit oarecum de vreme, sunau telefoanele de Sf. Nicolae. Nu am răspuns decât lui Paul și Cristinei, bucuroși într-adevăr că sunt la Viena. Multe apeluri îmi sunt necunoscute, nu am numele apelanților salvate în agendă. La fel, cu majoritatea sms-urilor. Lui Paul și Cristinei le-am trimis câteva foto și nr. de telefon al lui Cornel, e ziua lui azi, dar și a Cristinei! Mă pregătesc să scriu un articol pentru ziar (pe care îl voi încheia mîine), iar apoi să merg prin oraș. Încă nu știu dacă voi merge la „mumok”, pentru expoziția de artă contemporană.

7 decembrie

Chiar faptul că ne transformăm, că devenim spre bătrânețe niște biete reptile solzoase îmbrăcate în blănuri de împrumut – e destul să indice gradul de insatisfacție al lumii noastre...

13 decembrie

Azi noapte am visat că trebuie să fac 3000 de cărămizi. Pentru o casă sau un zid, nu-mi mai aduc aminte. Eram pe strada unde am stat cândva, Ipotești, recunoscând oamenii și locurile, dar înstrăinat și am intrat în curtea casei socrului meu. I-am anunțat că am nevoie de pământ, am luat niște haine vechi și am plecat să căutăm pământ de cărămizi. Am traversat locuri joase, un fel de carieră unde alții lucrau deja. Era prea mult ce trebuia să fac, mi se părea că la începutul visului nu aveam nevoie de atîtea cărămizi, de unde numărul ăsta mare? Fusesem cu frate-meu, dar acum păream singur. La ieșirea din curte, îmi amintesc, că am avut un scurt schimb de replici cu Ileana, fosta mea soție. Luasem o șapcă și o haină vechi din bucătăria dărăpănată și am spus că sunt murdare. Ea a spus ceva de genul „ce contează asta”, care m-a nemulțumit. Mi se părea că nu acordă suficientă atenție problemei mele, deci mie.

Cel mai mult mă afectează lipsa iubirii, chiar lipsa de calitate a acesteia, dacă e. Dar eu dăruiesc?

Știu c-ai să râzi, oricare ai citi aici (dar mai ales eu), însă tot mergând pe străzile de aici mă cred copilul înfiat al Vienei. Lumea toată e binevoitoare și touși nimeni nu mă cunoaște; sunt mirat însă că oamenii nu mă opresc să mă întrebe ce fac, să stăm de vorbă și să le spun ce cred eu despre locul în care trăiesc. Naivitate mai mare ca asta se poate?

M-am plimbat cu gândul să ajung pe la Schönbrunn, chiar am dat de Schönbrunnstrasse, dar m-au lăsat picioarele și a trebuit să mă mulțumesc cu Naschmarkt, o piață a lor cu de toate, inclusiv cu chinezisme vândute de „bruneți”. Brunet eram si eu, firește, dar mă prefăceam că sunt rătăcit. Am cumpărat un kil de mere de la o fată frumoasă și o sticlă de vin de casă, de 250 ml, care se bea acolo, deși puteam s-o beau acasă. Rezonabil, dar cred că am avut stomacul deranjat pe urmă. Asta nu m-a împiedicat la întoarcere (am venit cu U-Bahnul, nu mai puteam de picioare) să nu trec prin Karlsplatz, la o cană cu vin fiert. Parcă mai puțin bun decât data trecută, nu mai avea gustul și aroma plăcute. Toate trec, primul gust e de neuitat.

16 decembrie

Tot târziu m-am trezit (tot copil am rămas, vorba poetului Bârsilă). Dar și târziu mă culc, nu pot devreme. Azi plec în recunoaștere spre Moya, Museum for Young Art, am făcut o hartă de recunoaștere, în mod normal mi-ar lua 20 de minute, dacă nu mă rătăcesc. Fac asta pentru a-mi fi mai ușor diseară. La fel va trebui să fac și mâine cu locul unde organizează Peter seara de poezie, pe Siebersterngasse, 31. Am descoperit Moya, relativ ușor, chiar dacă nu imediat și clădirea, care era într-un imobil,

Batthyany parcă. Drumul l-am făcut ușor și am avut surpriza să ajung la Universitate, acolo unde anul trecut mă fotografiam, ad-hoc, cu vice-canclearul Spindelegger și cu Rainer Schubert! Pluteam în vag, erau atît de aproape locurile acelea, ca și templul lui Tezeu, care era în Volksgarten, sub ochii mei! Neatent, nu lărgeam aria de cercetare.

Diseară voi fi la Moya, sper să vină și Waugh. În oraș, privesc cu atenție oamenii în timp ce ei își văd de ale lor. Câte unii îmi întorc mirați privirea. Sunt doar un străin preocupat de chipurile celor de aici.

Oamenii citesc, în loc să ia urma... Scriu mâine despre seara Moya.

18 decembrie

Am stat cu Peter Waugh și cu Hanane Aad până pe 2,30 azi noapte. La cafeneaua unde s-au produs artiștii (7 Stern Kulturzentrum) au venit vreo 40 de oameni. Band-ul lui Fischer, trei soliste vocale, chitarist, sax (Sandro Miori) și alții, a invitat asistența la meditație și a produs chiar mici puseuri de panică prin modulațiile psihedelice, pe lângă care vocile poeților (Waugh și o tipă blondă) erau de-a dreptul liniștite, oricâtă pasiune au pus ei. Am plătit la intrare 5 E (cereau 7, dar le-am spus ca sunt amic cu Peter și m-au „grațiat”), am băut o bere și am conversat cu Hanane. După ce treaba s-a încheiat (peste două ore), am mers la „I Ragazzi”, o pizzerie din zonă și am încercat să discutăm despre un program comun la „quartier21”. A rămas așa: vineri vom avea două întrevederi, una la 11 cu adjuncta de la ICR, iar apoi, la 15, cu adjuncta de la „quartier21”. Dacă din aceste discuții va rezulta ceva, vom vedea. Un eveniment, măcar, tot vom face, undeva prin ianuarie.

Am băut apoi o cafea la cafeneaua muzeului „Leopold” și am vorbit despre scris, le-am povestit despre cărțile mele care vor fi tipărite în 2015, despre bucuria de a fi la Viena și le-am promis că mă voi uita pe poemele lor traduse în românește. Păreau surprinși că mă preocupă chestiuni de filozofie și religie. Hanane afirmat chiar că „filozofia e totul”, dar am contrazis-o blând: nu mai puțin importantă e poezia, uneori filozofii cu adevărat buni admit că poezia pune piatra de temelie. Piatra din capul unghiului, pe care au nesocotit-o zidarii...

Azi am program casnic, spăl niște rufe și fac ordine pe aici, luni cred că vine femeia de serviciu să facă în tot apartamentul. Sper să am timp după-amiază să merg la expoziția Giacometti. Ion D. Sîrbu, într-o scrisoare din 1988 catre Olga Caba: „În străinătate devin prost, ageamiu și nu mai pot scrie și nici povesti ca lumea. În Craiova asta cretină și fanariotă, în schimb, lucrez ca un înger.” Mi se potrivește și mie, dar pare să fie de înțeles, rostul scrisului e legat inclusiv de obiceiurile zilnice și chiar de ambient. În locuri noi, cauți să cunoști ceea ce acasă nu poți, iar scrisul se „îndepărtează” corespunzător.

Joyce, despre un personaj: „...își trecu ca un galez degetele rășchirate prin păr.”

Până ce te înveți cu tine însuți (când stai singur într-un loc străin). Te adaptezi la tine. Sălbatic, la început. „Toto și surorile lui”, film românesc la HBO. Despre copii țigani fără părinți. „Rocco și frații săi.”

Pe străzile Vienei, cerșetorii stau așa: în genunchi, cu capetele plecate. Sau, jos, ascunși într-o haină largă.

22 decembrie

Am mers după prânz să caut biserica românească din Viena, dar nu am găsit Friedrichstrasse, ca să mă pot înscrie pe cursul bun și am renunțat. Trebuie să ajung pe Renngasse, am senzația că am mai fost pe strada asta, și de acolo pe Simmering, parcă. O să reiau mâine. Așa că am fost și am redescoperit capela ortodoxă (era închis), pe Löwelstrasse, pe lângă Volkstagten, după ce am umblat prin piața minorităților, pe lângă Ministerul de Externe, Cancelarie și Palatul prezidențial. Undeva, în apropierea gardului parcului e monumentul celor care au fost uciși de Wermacht fiindcă boicotau ocupația nazistă, vreo 30.000 de oameni. A fost vânt, am umblat cu gluga pe cap, dar la reîntoarcere m-am resimțit, am uitat să iau și tertensiful, apoi am făcut un orez, și mai târziu am simțit cum obosesc. M-am culcat după ce am mâncat ceva, dar la trezire mă durea capul. Mă doare și acum, dar sunt nițel mai bine, sper ca mâine să fiu valid pentru noi cercetări prin oraș. Acum citesc „Ulysse”, început în țară, dar o fac doar seara și înaintez greu. Bloom: „Nimeni nu înseamnă nimic”! Corect.

29 decembrie

Am scris primul poem de când sunt aici. Chiar dacă nu mă mulțumește prea tare, e totuși bine că revin la poezie – „Viața e fraudă”. Poate îmi fac un program mai bun.

Aseară a nins, mai ales spre ziuă, în sfârșit iarnă și aici. În România se pregătesc de al doilea val de ninsoare, ceva cod portocaliu prin Bărăgan.

Azi am fost la Augustinerkirche, în Josefsplatz, la messa de la ora 11, unde am ascultat „Spatzenmesse” de Mozart, cu preotul Matthias Schloegel ținând predica și oficiind slujba. Lume multă, nu am mai apucat locuri, am stat în picioare și am filmat câteva momente ale slujbei (Hochamt). Au cor și orchestră (T. Boettcher e dirijor), au interpretat bucăți simfonice de Manfredini, Saint Saens, Louise Virne. Atmosferă de reculegere, apoi preotul a oferit ostia, am luat și eu, ușor încurcat. Totuși, ortodox complicat. Apoi am fost la Albertina, am plătit 12 euro, dar se merită să vezi Miró, Monet, Picasso, Braque, Brâncuși, Munch, Renoir, Max Ernst, Arp, Modigliani, Signac sau Malevich, Andi Warhol, Liechtenstein, Bacon, Javlensky, Kirchner, Arnulf Rainer, Maria Lasnig, într-o uluitoare diversitate a stilurilor și culorilor! Muzeul Albertina e construit pe o ramificație marginală a fortificațiilor din centrul vechii capitale. Clădirea ca atare a aparținut ducelui Albert, guvernator al Habsburgilor la Bruxelles, unde i-a venit și ideea de a înființa o colecție de artă. Ajutați de un conte genovez, în 1776, el și soția sa, Maria-Cristina, fiica Mariei Tereza, au creat acest muzeu. În 1919, după implozia Imperiului Habsburgic, muzeul a intrat în posesia statului și a fost ulterior extins.

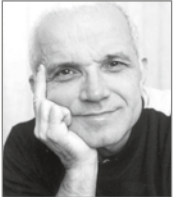
Muzeul e foarte bine structurat, cu 21 de încăperi, pe două etaje, scări interioare, care își au sediul în palatul Albertina, redecorat în 1802 în stilul Empire francez de către arhiducele Carl, învingătorul lui Napoleon în 1809 în bătălia de la Aspern. Restaurarea sa în forma actuală a început în 2000, cu ajutorul MAK (Muzeul de Arte Plastice) și a fost finalizată în 2007. Muzeul are sponsori și donatori, iar Fundația Batliner, dar și Fundația Forberg au donat după 2000 colecții remarcabile care includ mari maeștri ai secolelor XIX și XX. Atmosferă plăcută, sala celor nouă muze e superbă, ca de obicei am vizitat repede, prea repede. Mi-a plăcut expoziția Miró, „De pe pământ, în cer”, cu peste o sută de lucrări din toate perioadele artistului, făcută cu gust și pricepere. Ar trebui să revin pentru aprofundare. O pictură trebuie privită aidoma unui om: în ochi, ca să-i poți vedea spiritul.

Revenit acasă am făcut un cordon bleu cu legume, am băut două pahare de vin și m-am culcat puțin după amiază. Acum stau de vorbă cu Andrei și cu Lili la mess.

Ceva ce am găsit, o frază a poetei Ingeborg Bachmann, iubita lui Paul Celan: „Die Wahrheit ist dem Menschen Zumutbar” – *adevărul este poporul rezonabil*. Oare?

Liviu Ioan STOICOIU

/ POEZIE

Mesaj negativ

I-aș strânge de gât! Vor să-i schimbe granițele? „Prea plini de împlinire și putere”. Scufundați într-un timp fără margini, într-un ritm îndrăcit — în cursul căruia dansatorii războinici de la răsărit improvizează treptat. Rău înțelegeși. Simte în fața lor o mișcare de groază. Unde suntem? Am ajuns în rai, ce naiba. Dar bine, omule, nu vezi că mergem înapoi? În intimitate, în România: refugiați în propriile întunecimi. Nu te gândești la cât am reușit să progresăm?

Fluieră a pustiu. Caută să-și ghicească norocul. Ceea ce este mai dureros e că e dezamăgit de lucrurile mari și nu mai știe dacă-și mai e singur de folos. Dacă nu visează chiar că mai e pe aici. Bolnav, trist. Cum să-și dea în vileag întreaga splendoare? Așa, neînsemnat cum e, ieșit la drumul mare, să-și apere limitele, prin repetiția simbolică a unui mesaj negativ primit: că „I-aș strânge de gât!”, strigă — și dă peste cap paharul umplut.

Are senzația de dejà vu

În fiecare zi se răscoală împotriva lui însuși – și acest lucru nu contribuie la nimic.

De ce se complică atât, se incurcă în propriile-i gânduri și nu mai găsește nici o ieșire logică? Sau ilocică. Nici la ce pol e, nu știe.

– Pentru el nu mai există prezent. Pe Dumnezeu îl recunoaște în slăbiciunile sale, dar nu tot timpul.

Știe sigur atât: că stricarea frumuseții a început demult...

Altă secvență, dar din memoria colectivă: Doamne, te-am iubit ca un nebun, dar acum n-a mai rămas decât săvârșirea Sfântului Maslu.

Suntem diferite forme de gând, e clar.

Azi ar trebui să-mi exprim ura. Că până când să te cauț, Doamne? // Stă pe prispă și stinge trei cărbuni în apă...

– Sunt dintre cei ce nu-și pot anihila o anumită cantitate de secreție în creier în exces.

Te mângâi, hăituit de singurătate cum sunt, de oprimare. Îți dai la cap. N-ai nici o idee despre ce e aceea o margine a lumii, nu?

Stindarde sub forma unor presentimente legate de noi evenimente tragice, care vin din viitor, dintre lumi, nu au nici cea mai mică idee în ce constau, „Doamne ajută”. Plâng, îndurerate. Dar eu nu le văd. Nu? Spune și tu ca mine o rugăciune în gând.

Noaptea, când se deschide subconștientul.

Nu, el caută o ieșire din stările de dinapoi, stări ale umilinței, de la Revoluție: nu vrei să ne regăsim viciile, totuși? Lasă naibii cauzele înalte, principiile. E inadptabil.

Nu ajunsese unde trebuia să ajungă. Sunt atâtea realități fundamentale nedescoperite! Bem ceva?

Recunoaște, nu a știut să se lupte de-a lungul războiului lui cel ascuns, acum îl curentează.

Între noi, tu din afară, eu din interior. Și, de jur împrejur, toate ale noastre, amestecate: parfumul, observațiile, reprimările memoriei, zburdălnicia, farmecul, fenomenul de clarviziune... Tu și eu. Nici o imaginație.

La ce bun să te scâlâmbi? Când nu simți nicio bucurie. Destinul? El a sfârșit prin a semăna în tine neîncredere: de atunci și până azi, când îți scriu aceste rânduri, pe ruina unei ordini prestabilite. Nevizibil, blocat, destinul mi-a poruncit să ies să cumpăr cartofi fără bube? Că s-a obișnuit să mă țină pe dinafară.

E vorba de mai multe amărăciuni la mijloc și de un drum anevoios. Dar nu mai au curiozitate pentru lucrurile de neînțeles. Bat în lemn... Nu-și mai găsesc rostul împreună, altceva ar fi fost dacă erau neștiutoare de carte. Amărăciuni... Au ajuns până aici, într-un loc mai retras, pentru a se lăsa în voia gândurilor, întoarse la nivelul lor comun de energie.

Nu mai pot să fac nimic pentru tine, stăpânește-ți mânia... În plin extaz. Fețe transfigurate: senzație de durere în locul în care se află legătura.

– De aici, de unde nu poți scăpa în univers...

Ești o formă de energie care nu se descarcă la pământ.

Aprob. Sunt închise porțile către Iad.

E și ăsta un regres în natură. Crede că numai lui i se întâmplă...

Sigur, a încercat să pătrundă și mai adânc în sensul acestei scrieri. Cine ești? Nu mă recunoști? Sunt hipopotamul...

Ce-or fi vrând morții din ogradă cu noi, în definitiv, de nu ne mai lasă azi în pace? Ce citesc?

Dar nu trebuie să te gândești la renunțare nici o clipă, flăcările revoltei interioare nu vin numai din Iad: nu?

Sunt o forță elementară din afara timpului. Aparțin altor legi fizice, altor forme naturale de energie.

Iar eu sunt o jucărie abandonată, în care domină doar unele combinații ale carbonului – sunt așa dezgustătoare?

Azi e silit să caute în jos, în locul în care profunzimea se pierde. Ascultă atent tot ce i se petrece înlăuntru. Urcat fiind pe treptele cele mai râvnite. „Aflat sub influența unui câmp electric terestru”: am zis bine? Întors din lumea celor drepți: să fie primit... El e unul dintre cei care resping nostalgia.

Nu mai căuta dreptatea. Atâta poți fi și tu, o creangă ruptă, pe apa de munte, dusă, înmugurită – dacă tot suferi atât, luată cu mine la vale. Lasă, o să-ți treacă de urât.

Suntem două globuri luminoase: capcane distruse de un zăltat, ca mine „în lumea invizibilă”, în ultima vreme, Doamne, încurcate sunt căile tale... Oftează. Nu-mi vorbi mie de suferință, nici de exasperare.

De fapt, ce tot vreau eu de la mine? Întrebă — până să se dematerializeze.

Îl terorizează –

din disperare... E pe un câmp de forță. Aici, unde viitorul și prezentul se dau la o parte. O, rătăcire a simțurilor...

„Dar l-ați căutat pe el în voi înșivă?” Gândire, voință. Risipire a minții.

Își ciulește urechea în liniștea nopții la „gemetele cosmosului”.

Are senzația de dejà vu.

Nimic tragic

Soare în ceață, maluri rupte la Costinești, 31 iulie, nudiști în vârstă, cămuri atârând, flasce, întorci capul, duhoare, alge, stăruి asupra fleacurilor, scoici aruncate astă noapte de mare până departe pe plajă și încărcate, o parte, în stațiune, cu lopata în remorci. Măhnire, fără motiv. Plictis. Ce miros! Sus sunt pești întinși pe funii, sărați, curățați de mațe, nimic tragic. Jos e o echipă de filmare cu o formație de muzică populară cățărată pe un buncăr luat de ape, în fundal cu vaporul acela eșuat, găurit tot de rugină, câtă lipsă de imaginație, cum o fi iarna pe aici?

Zădărnicie! Strig.

Fac pluta pe spate, întârzii, nu știu să înot, înghit iar o gură de apă, mi se întoarce stomacul, mi se înfundă nasul, tușesc, mă întind pe cearșaf, tremur, privesc sânni goi ai unei adolescente. Amărăciuni banale. Închid ochii: îmi revin în minte halourile rarefiate ce înconjoară galaxiile... Câteva copii care se joacă la capul meu mă umplu de nisip, sar în picioare. Mă resemnez, n-am o zi bună.

Seara, la lumina lunii întinsă peste valuri, alături de soție, la 40 de ani, tandru, întârzii, până se sting, în fața focurilor de hârtii adunate de îngrijitori pe plajă și împrăștii funinginea, suflu până mă apucă durerea de cap, nisipul este greblat; urmele noastre, clare, nu duc nicăieri, clipocitul mării îmi acoperă gândul, poate e o civilizație la sfârșit de drum: plutesc, ne apropiem de tarabe, la bazarul dinspre sat e aprinsă o lanternă, sunt ierburi uscate și bucăți de rășină, lut de diverse culori, cutiuțe, borcânele și sticlute sigilate cu smoală, așteptăm tăcuți să fim întrebați: de ce suferi, tataie și ia să ne spui ce te doare...

15 august 1990, Focșani (jurnal)

Noapte de vară bestială, inundație de la un etaj la altul, la bloc, în aer plutește praf de lemn cald, uite, de acolo, de pe turnul de apă se trăgea în draci cu pușca, la Revoluție. Era simulare. Strănutăm: ce poluare e pe aici, dragă. Ce senzații concrete! Și ce declin... Am fost anunțați prin telefon că apartamentul părinților Doinei (plecați la țară, la Ciușlea, pentru întreaga vară) plutește pe apă, călcăm în gropi, nu e nici un bec aprins, vom căra apă cu ligheanul, ce naiba, vecinul de deasupra nu e acasă, la el o fi țeava spartă, suntem captivi — intrăm în irațional. Nu vrea nimeni să spargă ușa, aprind un chibrit, în subsol robinetele sunt blocate, rupte, dăm apa cu mătura pe scări, mâncăm struguri din balcon, vița de vie a ajuns la nivelul patru. E o anomalie. La centrala termică e pus lacăt, ciudat, cartierul orașului pare a fi fost lăsat în paragină, va fi părăsit? Datorită melancoliei. La miezul nopții nu va mai curge, oricum, nici un fel de apă, vatra de lut lipită de unul dintre pereții casei se desprinde, la țară, bătrânii păzesc la această oră, în ogradă, cuptorul de uscat prune, semiîngropat, apa țâșnește prin pereți, telefoanele nu mai funcționează, avem propriile lacune: apar două reptile, nu vă speriați, una e sărăcia și cealaltă e opresiunea, trebuie să se întâmple mereu ceva rău, să trăim cu frica în sân. Lasă,

ne îmbrățișăm cu mândrie, pe ziua de azi s-a spart ghinionul.

Paul ARETZU

/ Filocalia sfintelor nevoințe ale desăvârșirii (II)

Evagrie s-a născut în 346, la Ibora, în Pont. În tinerețe i-a cunoscut pe Părinții capadocieni Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz, care l-au și hirotonisit. A împărțit teorii origeniste, preexistența sufletelor și apocatastaza, ceea ce a dus la condamnarea sa de către Sinodul V ecumenic (553) și la respingerea operei sale. Multe scrieri s-au pierdut, altele s-au păstrat fragmentar sau semnate cu alte nume. Este socotit întemeietorul misticii monahale. După ce a stat o vreme la Constantinopol, din 380 până în 382, se oprește la Ierusalim pentru scurt timp, unde o cunoaște pe Melania Romana, apoi se retrage în munții și în pustiu Nitriei, din Egipt, unde va duce viață ascetică timp de 14 ani, având îndrumători pe Macarie Alexandrinul și pe Macarie Egipteanul. S-a dus la Domnul în anul 399. Au rămas de la el *Antirrheticos sau Combaterea celor opt duhuri ispititoare*, *Tratatul practic*, *Gnosticul*, *Sentințe metrice pentru monahi și monahii*, *Probleme gnostice*, *Despre rugăciune*, *Despre gândurile păcătoase*, *Către monahul Evloghie*, fragmente din *Comentarii biblice* și *Correspondența*, texte păstrate în diverse redactări, siriacă, armeană, latină, mai puține în greacă. Evagrie a dat învățăturilor sale forma sentințelor filosofice ori pe cea a proverbelor lui Solomon, ordonându-le în *centurii* (colecții de câte o sută de capitole). Scrierile lui, foarte citite, au influențat în mare măsură ascetica și mistica ortodoxă. În teologia sa, treptele ascezei conduc la cunoaștere, la gnoză. Prin curățirea de patimi și prin curățirea până la desprindere de sine a minții se poate obține harul lui Dumnezeu, când, spune părintele Stăniloae, „ajuns omul aici, în inima lui strălucește lumina Sfintei Treimi, el vede lumina dumnezeiască”. Aadaugă: „Cunoașterea lui Dumnezeu e dincolo de orice chip. Viziunile imaginative sunt suspecte. Cunoașterea aceasta e simplă, necompusă, indescriptibilă, fără imagini. Este o cucerire a minții de către nemărginirea Celui infinit. Tocmai de aceea lumina aceasta este într-un anumit înțeles și întinericul cel mai adânc, <<neștiința fără margini>>”. Textele filocalice selectate din Evagrie Ponticul sunt: *Schiță monahicească, în care se arată cum trebuie să ne nevoim și să ne liniștim*, *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, *Din capete despre trezvie și Cuvânt despre rugăciune, împărțit în 153 de capete*.

Schiță monahicească este semnată Evagrie Monahul și e împărțită în 11 capete. Ca și omul căsătorit, cel stăpânit de gânduri și de poftă se îngrijește de cele ale lumii și nu de cele ale lui Dumnezeu. Monahul, în schimb, trebuie „să nu aibă femeie, să nu nască fii sau fiice”, ci „să fie ostaș al lui Hristos, nepământesc, fără grijă, în afară de orice gând și faptă de câștig”. El trebuie să se străduiască pentru dobândirea *liniștii*. Se dau sfaturi cu privire la viețuirea creștinească și se recomandă *odihna duhovnicească* cea din chilie, lipsită de gânduri. Despre modurile rugăciunii: „roagă-te cu frică, cu cutremur, cu osteneală, cu înfrânare și cu priveghere”.

În *Capete despre deosebirea patimilor și a gândurilor*, ispitele de căpetenie sunt *lăcomia pântecelui*, *iubirea de argint* și *slava de la oameni*, din ele derivând toate celelalte. Prin recrudescența memoriei sensibile sunt stărnite tentații. Același lucru se întâmplă în timpul somnului, prin vise. Se actualizează în asemenea ocazii mânia, a cărei vibrație se stinge greu: „De ce oare nu învățăm și noi de la obiceiul tainic și vechi al oamenilor care alungă căinii din casă în vremea rugăciunii?”. Leacul gândurilor ascunse este mărturisirea acestora. Folosind o comparație comună epocii, Evagrie îl numește pe Dumnezeu *Doctorul sufletelor*. În bună măsură, textul se ocupă de războiul gândurilor. De o mare nocivitate pentru liniștea interioară este duhul mândriei și al înfrînării, având ca remediu blândețea. Gândul slavei deșarte și al mândriei „a făcut să cadă cu sunet din ceruri pe pământ pecetea asemănării și cununa frumuseții”. Nu se poate spune că, pe lângă caracterul sapiențial și duhovnicesc, textele evagriene nu conțin și o semnificativă poeticitate: „Cuvintele Duhului Sfânt să nu te părăsească și bate în porțile Scripturilor cu mâinile virtuților. Atunci îți va răsări nepătimirea inimii și vei vedea în rugăciune mintea în chipul stelei”.

În *Din Capetele despre trezvie*, se remarcă prin profunzime sentința 5: „Mintea care hoinărește o statornicesc citirea, privegherea și rugăciunea; pofta aprinsă o sting foamea, osteneala și singurătatea; iar mânia o domolesc desăvârșit cântarea de psalmi, îndelunga-răbdare și mila”.

Cuvânt despre rugăciune are 153 de capete, număr egal cu al peștilor prinși în mreaja aruncată de Apostoli, după învățătura Domnului, în partea dreaptă a corabiei (In. 21, 11). Rugăciunea este privită din cele două aspecte ale sale, practic și contemplativ. Ea este „vorbirea minții cu Dumnezeu”, trebuie însoțită de lacrimile pentru păcate și focalizată, cu mintea neîmprăștiată. Definițiile enunțate de Sfânt sunt cuprinzătoare: „Rugăciunea este vlăstarul blândeții și al lipsei de mânie. Rugăciunea este rodul bucuriei și al mulțumirii. Rugăciunea este alungarea înfrînării și a descurajării”. Se dau sfaturi, învățături cu privire la practicarea rugăciunii. Evagrie este isihast, înaintea isihasmului. Prin rugăciune stătuitoare și prin războiul gândurilor, credinciosul năzuiește spre starea de nepătimire și contemplație, spre restaurarea situației originare: „Cultivăm virtuțile pentru rațiunea făpturilor, și pe acestea le căutăm pentru Rațiunea care le-a dat ființă. Iar aceasta obișnuiește să se descopere în starea de rugăciune”. Rugăciunea,

însă, atrage întotdeauna năvala și riposta dracilor. Cel ce se roagă se face asemănător ingerilor. Iar împlinirea se atinge „când, stând la rugăciune, te vei ridica mai presus de orice bucurie”. Deoarece s-a stins la o vârstă încă tânără, Palladius a scris despre el, folosind un cuvânt din regele Solomon: „În scurt timp a împlinit lucrare de mulți ani” (4, 13). Rostea o sută de rugăciuni pe zi, avea o viață ascetică deosebit de aspră, în puținul timp care-i rămânea copia texte biblice.

Cu 16 ani mai tânăr decât Evagrie, dar mai longeviv, a fost **Ioan Cassian** (360-435). S-a născut în Sciția Mică, Dobrogea de azi. În jurul vârstei de douăzeci de ani, se stabilește într-o mănăstire din Betleem. Călătorește la monahii din pustiu egiptean, unde rămâne șapte ani, apoi la Constantinopol, fiind hirotonit diacon de Sfântul Ioan Hrisostomul. În 404-405 se află la Roma, iar după 410 pleacă spre Marsilia, unde, prin 415, întemeiază primele mănăstiri, una de călugări și alta de călugărițe, concepând și primele reguli monahale specifice Occidentului. Se face astfel legătura între monahismul răsăritean și cel apusean. Se stinge din viață în 435.

La rugămintea episcopului Castor, din Apta Julia, scrie în latină *Despre rânduielile chinoviilor și despre vindecarea celor opt patimi de căpetenie* și, apoi, *Convorbiri cu Părinții*, conținând convorbiri duhovnicești purtate cu pustnicii din Egipt. Se recunosc în această lucrare influențe semipelagiene, legate de problema harului. Ultima lucrare a fost scrisă târziu, în 430, *Despre întruparea Domnului*, cu poziții polemice față de cartea a VII-a a lui Nestorie. Cassian este mai puțin important ca teolog, fiind însă unul dintre cei mai fini analiști ai vieții ascetice, acordând o mare atenție textului biblic și rugăciunii duhovnicești.

Părintele Dumitru Stăniloae a selectat pentru *Filocalie* două scrieri, un extras rezumativ la *Despre vindecarea celor opt patimi de căpetenie*, existent într-o redactare greacă și constituit ca o epistolă către episcopul Castor, și un extras grec al primelor două *Convorbiri* avute cu Avva Moise.

Primul extras poartă numele *Despre cele opt gânduri ale răutății*, adică *al lăcomiei pântecelui*, *al curviei*, *al iubirii de argint*, *al mândriei*, *al înfrînării*, *al trândăviei*, *al slavei deșarte* și *al mândriei*. Recunoaștem păcate reprobate și de Evagrie. Lăcomia se contracarează prin înfrânare și prin post. Nu există un canon de postire, „fiindcă nu toți au aceeași tărie și aceeași vârstă; apoi, și din pricina slăbiciunii unora, sau a unei deprinderi mai gingașe a trupului”. O regulă ar fi că „de bucate numai atât să ne slujim, cât să trăim, nu ca să ne facem robi pornirilor poftei”. Niciuna dintre patimi nu poate fi biruită printr-un singur mijloc, ci numai prin conlucrarea tuturor virtuților: „nu ajunge numai postul trupesc pentru dobândirea desăvârșitei neprihăniri și adevăratei curății, de nu se vor adăuga și zdrobirea inimii în rugăciunea întinsă către Dumnezeu, și citirea deasă a Scripturilor, și osteneala, și lucrul mâinilor”, dar, mai înainte de toate, „folosește smerenia sufletului”. De asemenea, conștientizarea, adică meditația duhovnicească, are un rol foarte important. Duhul curviei și al poftei trupești ispitește atât trupul, dar mai ales sufletul. Fecioria constă în smerirea cugetului și a inimii și se menține cu *roua Sfântului Duh*. Nașterea de prunci și continuarea neamului omenesc nu se face prin curvie. Altă patimă, iubirea de argint, se transformă în

idolatrie. Pe monahul înrobît, aceasta îl scoate din mănăstire, întorcându-l în lume. Iuda trădează pentru bani. Un leac eficient al patimilor îl constituie gândul la moarte. Duhul mândriei este un alt mare păcat, care ne întinează sufletele și ne lipsește de lumina Sfântului Duh. Mânia nu se poate potrivi cu iubirea și cu rugăciunea. Izolarea nu este o soluție: „de vom fugi de lupta îndelungii răbdări, căutând pustia și singurătatea, patimile netălmăduite ale noastre, pe care le vom duce acolo, vor rămâne ascunse, dar nu vor fi smulse”. La fel, înfristarea orbește vederea duhovnicească și provoacă gândul deznădejdiei: „căci precum molia roade haina și carul lemnul, așa înfristarea mănâncă sufletul omului”. Înfristarea și deznădejdea i-au pierdut pe Adam, pe Cain, pe Iuda. Remediile lor sunt pocăința, rugăciunea, nădejdea. Există o înfristare după Dumnezeu, care duce la mântuire. Vătămătoare este trândăvia, care se biruiește prin muncă neîncetată, prin răbdare și rugăciune. Foarte insidioasă este patima slavei deșarte: „Pe cel ce nu izbutește să-l amăgească spre slava deșartă prin scumpetea hainelor, încearcă să-l ispitească prin îmbrăcăminte proastă, și pe cel ce nu l-a putut face să se îngâmfe prin cinste, pe acela îl duce la nebulie prin așa-zisa răbdare a necinstei; iar pe cel ce nu l-a putut împinge la slava deșartă pentru destoinicia în cuvânt, îl amăgește prin tăcere, făcându-l să-și închipuie că a dobândit liniștea. [...] Scurt vorbind, tot lucrul, toată îndeletnicirea dă prilej de război acestui drac viclean.” Izbăvirea de un asemenea demon *cu multe capete* se face prin disprețuirea de sine. Duhul mândriei este și el o piatră de încercare, doborându-i pe cei care au urcat până aproape de culmea virtuților: „păcatul mândriei când pune stăpânire pe bietul suflet, ca un tiran prea cumplit care a cucerit o cetate mare și înaltă, îl dărâmă în întregime și îl surpă până în temelii. Mărturie despre aceasta este îngerul acela care pentru mândrie a căzut din cer”. Leacul este, evident, smerenia.

Al doilea text din Sfântul Ioan Cassian este *Cuvânt plin de mult folos despre Sfinții Părinți din pustia sketică și despre darul deosebirii*, în realitate fiind vorba despre rezumatele primelor două *Convorbiri* purtate cu Avva Moise, „bărbat sfânt, care strălucea nu numai în lucrarea virtuților, ci și în contemplare”. Tema primei convorbiri este atingerea desăvârșirii prin strădanie duhovnicească, prin curăția inimii, bazată pe dobândirea dragostei. Iar desăvârșirea se câștigă prin uneltele sale: „posturile, privegherile, citirea Scripturilor, lepădarea de avere și lepădarea de toată lumea”.

Avva Moise explică, apoi, în ce constă puterea lui de a deosebi lucrurile, adică dreapta socoteală, ca dar venit de la Duhul Sfânt. Puterea deosebirii îl face pe om, când este la restriște, să meargă pe calea cea bună. Adesea, diavolul ispitește oameni virtuoși, ducându-i, prin pierderea dreptei socoteli, la pierzanie. Discernământul nu este numai un merit personal, obținându-se prin cercetarea Părinților, prin sfaturile celorlalți, prin dreapta cumpănire, prin smerenie, prin tăierea propriei voi, prin ascultare. De mare folos sunt încrederea și mângâierea date de duhovnic.

Cei doi sfinți sunt personalități complementare, aducând prin învățătura lor mult folos îmbunătățirii sufletești a creștinilor, Evagrie fiind întemeietorul misticii monahale, Ioan Cassian, la rândul lui, fiind un mare îndrumător al vieții monahale și al trăirii după Duh.

„dar vreau să mor ca un câine/
cu botul pe pragul de-acasă”

Adrian Dinu RACHIERU

/ Ion Gheorghe, un poet aproape uitat

Într-un volum masiv (440 pagini), sub egida Editurii Academiei Române, Ion Gheorghe își adună *O sută și una de poezii* și ne reamintește, vorba lui Daniel Cristea-Enache, că „interesantul” autor („inclasificabil”) este „încă în activitate poetică”. Privind retrospectiv, drumul poetic pe care și l-a croit Ion Gheorghe impresionează prin *organicitatea devenirii*. Certamente, o concepție de extracție țărănească îi ordonează viziunea, iar evoluția sa, animată de un ambițios program al cunoașterii poetice, evidențiază două linii tematice. La Ion Gheorghe, vocația concretului, notația brută, reportericească (apăsată la debutul său „realist”, cu un roman în versuri) sfârșește în halucinant, după cum miticul, fabulosul conduc la un realism crud. Sub crusta evenimentelor comune, se infiltrează ritualul magic și realitatea se tulbură oniric; fiind, deopotrivă, un lirism al experienței imediate și având rădăcini ancestrale, poezia lui Ion Gheorghe fixează nucleele mitice ale realului și se raportează la a doua realitate, convocând un plan mitic de referință, plonjând adică în irealitate. Gestul cotidian și cel mitologic coexistă: transcriptia, expresia prozaică, pasajele descriptive sunt dirijate către un orizont mitologic, reabilitând și disciplinând epicul, învederând vocația eposului într-un lirism epopeic-vizionar, rapsodic.

Este corect să recunoaștem că interesul acestei poezii nu stă în primul rând în lirism. Preeminența construcției ideatice este vizibilă în concepție, irigând rețeaua conceptuală a materiei poetice; cu insațietate analogică, în delir asociativ, Ion Gheorghe creează – re-constituind – o limbă și o mitologie. Blaga credea că, fără o gândire mitică, nu ia ființă nici o poezie. La Ion Gheorghe, poet vizionar, această recomandare e pusă în lucrare, obligând la efort și fantezie. Poetul este, forțând nota, un alt Schliemann care lucrează cu ipoteze (mituri) ca suport al actului poetic. El pleacă de la o absență (ceea ce a fost), construiește ipoteze reținând vestigii și urme iar textele sale, apăsate personale, au o funcție sacră dobândind prin coerență funcționalitatea originară. S-a și spus că poezia lui Ion Gheorghe vine în atingere cu primitivismul, sondând prototraditia, de idealitate etică, născând reverii mitice. Totuși, această poezie aparținând unui descriptiv pare a fi la o minimă distanțare de real; scenariul ei convertește realul în fumigații halucinatorii și materia epico-lirică capătă o vechime fabuloasă. Scotocind arhaicul, sedus de plăcerile fantazării, poetul construiește o mitologie paralelă, o revanșă a lumii arhaice, ținând cont că „lumea se petrece ca-n legende” (cum ne avertiza chiar Ion Gheorghe în *Balada țărânului tânăr*). De aici și pasiunea sa pentru semnele runice (termen blagian de circulație) ascunse privirii profane, investigațiile sale de paleontolog dezgropând, prin sentimente și cuvânt, substratul prezumat. *Tema substratului* este definitorie pentru Ion Gheorghe. Dar Ion Gheorghe are

apetență și pentru social și poezia sa aspră, de miresme tari, cu lest verbal și plină de franchețe evocă *ruperea din spațiu-matrice*; un expresionism existențial, ancorat în tiparele etnosului arhaic și al spiritualității folclorice, implicat în prezent, dezvoltă coordonata mitică a ruralului, adâncind drama dezrădăcinării, a dislocării mentalității arhaice. În Ion Gheorghe reverberează „patima țărâniei”, poetul monologhează cercetând izvoarele vechimii noastre. E de amintit aici că după acel debut de construcție amplă, plătind tribut modelor zilei (*Pâine și sare*, 1957), după autoportretul semnat în *Căile pământului* (formula fiind și ea frecventată în epocă), *Cariatida* (1964) impunea o viziune eroică și tragică, reabilitând motive poetice compromise. Or, replica lui Ion Gheorghe, dimensiunând mitic prezentul, vine chiar pe terenul poemului epic și al baladei, cultivând adică specii dezavuate după înghețul dogmatic ce mâniau șabloane maniheice.

Cu *Vine iarba* (1968), capacitatea sa de vizualizare și impulsul antropomorfic, înscrise tabloului germinației universale, a genezei continue vorbesc de invazia vegetalului. Ion Gheorghe redimensionează faptele după un tipar somptuos, înfruntarea cu misterul – angajând forțe obscure – ori existența ritualizată, a viziunilor fantastice vor recunoaște elementelor cosmosului un rost, „o învoială mută”. În încheștarea dintre om și lume iarba înspăimântă orașele, invazia stihială, exodul făcând elogiul forțelor elementare ale existenței, trezind împotrivire. Sigur că *teroarea materiei amorfe*, prin figurarea forțelor stihinice, genezice (deplânsă fiind desprinderea din starea naturală), nu constituie o inovație tematică. Față de această linie, insinuând terorismul materiei, descriind germinația la scară cosmică, în proliferare haotică, amenințând râvnitul și superiorul echilibru contemplativ, *Cavalerul trac* (1969) părăsește înfiorarea animistă a materiei coborând în copilăria umanității și gustând lirismul unei limbi arhaice. Este aici cealaltă direcție pe care o dezvoltă Ion Gheorghe, *viziunea mitic-genezică împlântată în primordial*, propunând – prin contribuții succesive și coezive – *un univers mitologic autohton*. Ca poem inițiat, *Cavalerul trac* este un străvechi ceremonial, construit pe tiparul descântecului și invocației, transferând (reintroducând) mitul orfic în eposul tragic.

Poet solemn și singular, taxat, sub povara etichetelor ideologice, ca „expirat”, privit cu circumspecție, oferind însă o creație ce impune atât ca valoare intrinsecă cât și prin program, Ion Gheorghe avea ca obiectiv *diferențierea*. Despre poet s-a spus că refuză afilierea la o generație și, mai ales, alinierea la un standard liric. Această poezie crește la frontierele literaturii epice. Scormonitor al obârșiiilor, poetul are – am văzut – obsesia originii și vocația eposului, fiind constructorul unei *mitologii paralele*. Liric aspru, interesat de „muncile de

jos”, Ion Gheorghe merge în adânc, aflând rădăcinile rurale ancestrale, cărând nămoluri prozastice, fascinat de „ceea ce nu se vede”. În fond, substratul – ca motiv fecund al creativității poeticești – a declanșat numeroase pusee de interes; pentru Ion Gheorghe, cercețând vechimea, sentimentele și cuvintele aparțin indubitabil substratului.

Fixat, așadar, într-o vechime fabuloasă, Ion Gheorghe *pleacă de la o absență*; epopeea se hrănește dintr-un sistem mitologic ce se cuvine recuperat prin invenție, amalgamând sacrul, pragmaticul și esteticul, împreunând cunoașterea și simțirea. Cercetările sale, convocând talentul care-i susține intuițiile, vorbesc de temeritatea unui poet ce-și urmează drumul, afundându-se în mitologia substratului. Nu avem căderea de a discuta coeficientul de științificitate al straniilor ipoteze din *Cultul zburătorului*; poetul însuși, aruncând mânia, își dorea prin *Scripturile*, o inițiativă calificată, adăugând cărții aparatul trebuincios, concentrat în *Note* și *explicații*.

Protocronismul său poetic, trezind atâtea „nedumeriri apăsătoare” (constata Gh. Postelnicu) înseamnă, de fapt, scotocirea Istoriei; este un protocronism aplicativ (neasumat declarativ), o doctrină culturală, care se poate impune doar dacă febrila și emfatica *dacomanie* ar deveni *dacologie*. Deocamdată, opera lui Ion Gheorghe, de slabă audiență (să recunoaștem), stârnește reticențe prin explicativitatea stufoasă și imagismul debordant, parcă mai potolite la senectute. Încât, „prieteni cu propria-i operă”, poetul este mai degrabă ignorat; iar *dacismul gheorghian* – afirmă concluziv exegetul buzoian – „își are combustibilul în țărănismul său structural”.

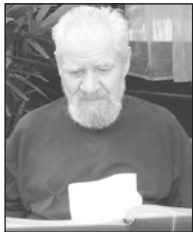
Descriptivismul său hiperbolizat, tras într-un limbaj contorsionat, de figurație fabuloasă, gigantescă, urmând tracismul pârvanian ori fantasmagoriile lui N. Densușianu aduce în prim-plan *țărânul arhaic*. Or, neamul țărănesc („întemeietor”; v. *Noime*, culegând *semnele* trimise de zeul însuși) trăiește acum îngenucheat, „în vârful picioarelor”; „țărânie se răresc” (v. *Corabia noastră pe uscat*) și „hramurile eroilor” sunt uitate. Criticismul său tehnologic, condamnând tirania mașinilor și stricăciunile provocate de „miracolele de plastic” afla în *Zoosophia* (ca exercițiu surrealst și bricolaj liric) un refugiu. Sentențios, esoteric, poetul se ia, însă, în serios; ceea ce, pentru unii, se anunța doar o simpatică bufonerie lexicală, un amehitor și obositor joc de cuvinte, devine, prin adăugări de vestigii și fragmente, având ca liant gândirea paleologică a poetului-tălmăcitor o demonstrație coerentă, coezivă. Mai mult, colecția de ipoteze și mituri capătă certitudine. În numele credinței, care îl mână în luptă, icoanele pe sticlă, monezile, conglomeratele calcaroase, decătecele etc. asigură, nota Marian Popa, o *justificare scientiștă*. Cărțile sale, de inițiere, adăpostind, în pofida dezinvolturii verbale, tâlcuri ascunse sunt, într-adevăr, „de învățătură”. *Zicerea la zicere* (1982), ca schimb de replici, având titlu inițial *Înțeleptul* era consacrată lui Lao Tzi și a provocat, prin versetele preluate, sub acuza de plagiat, un imens tărăboi. Să nu uităm, constata N. Manolescu, ușor împăciuitor, că „mai toată poezia lui Ion Gheorghe stă pe intertextualitate”. Observație fundamentală, însoțind vâjnoșenia protocronistă care verticalizează opera unui poet solemn, oracular, doritor a da viață vestigiilor prin *re-înființare*. Lumea „calomniată” a Cimerienilor, preistoria secretă a Tărtăriei, părinții transfigurați în statuete etc. oferă „o vecinătate comunicantă”. Poetul-experimentator, arheolog lexical purcede la o „decopertare” a acestor urme mitologice într-o sinteză de proporții monumentale, sub cupola unor metafore-idei (precum zamolxianismul), prevenindu-ne: „Să scrutăm cât ne îngăduie Zeul Logosului Inițial”.

Cu vocație vizionară, întocmind compuneri ciclopice, megaproiecte halucinante, plonjând în straniețate, însinguratul și încrâncenatul Ion Gheorghe (frust, himeric, anacronic) este, negreșit, *creator de epos* (cf. Marin Mincu) mozaicând „amintiri” culturale ficționalizate. Afișând această „seriozitate inadecvată”, observa Alex Ștefănescu, el riscă a fi părăsit de cititori. Încrezător, totuși, că lui i s-a hărăzit *norocul mare*, lucrând, ca un „conservator îndârjit”, la propria-i glorie, păstrată în *curățenie* la „sânul zeiței Clio”; și convins că nu figurează pe lista celor „semeți și zadarnici”.

Spirit polemic, vădind robustețe și îndărătnicie țărănească, inflexibil om de stânga, aderând organic, refuzând convertirile, Ion Gheorghe este, actualmente, *un refuzat*. Într-o vreme în care țara și-a îmblânzit „câinele luptei de clasă” și poetul, avertizându-ne, îmbracă, deloc ostentativ, „cămașa de moarte a patriei țărănești”, Ion Gheorghe, neclintit din propria-i „lucrare, stare și fire”, rămâne, cu vehemență, „în misiune”. Prolific, excentric, prozaic și prolix, epopeic, sibilinic, discursiv etc., Ion Gheorghe, se știe, nu e captivul rafinamentului formal. Interogând trecutul, sondând originismul, protoistoria, mitosofia, el – „marele Bazileu” – desfășoară, ca eretic individualist, un „păgânism structural”; nu caută o ruralitate etnografică (reconstituită), ci, sedus de *arheozofie* (zicea Marian Popa), o creează, mitul devenind *propria sa realitate*. Autohtonismul este, așadar, marca universului său liric. Întors la strămoși, dezvoltând o artă poetică singulară, sedusă de nostalgia substratului, ispitit de epopeic, el dezgroapă, cu ecou homeric, o „arhivă mirifică”. Evident, resortul polemic al celui care cântă „pe fluierul de os al țărânului amărât de muncă” este deîndată izbitor. Iar antologia recent ivită evidențiază trecerea de la paseismul anistoric la un virulent *polemism social*, îmbibat de tragism, deplângând, în același stil greoi și în aceeași atmosferă mitologizantă, soarta țărănilor-mucenici, „de vii jupuiți”. Daniel Cristea-Enache are, probabil, dreptate: în interiorul tradiției, Ion Gheorghe face figura unui „disident”.

Petru URSACHE

/ Omul autonom și întrebător

Față de științele pozitivistice (raționaliste, tehnice), sectoriale și individuale, umanioarele se dezvoltă în comuniune, angajându-se spre totalitatea cunoașterii omului, de la amănuntul comportamental la cele mai diverse și libere proiecte de gândire. Confruntările și, drept urmare, confirmările în demersurile lor curajoase le caracterizează. Teologia are adesea inițiative în această privință, aflându-se în poziție avantajoasă pe măsură. Explicabil, dat fiind „caracterul evident compozit al ființei umane”. Îl citez din nou pe André Scrima binevenit în acest context: „Orice antropologie consecventă înlînește, la un moment dat al desfășurării ei, teologia. De fapt, problema omului ca centru al existenței este o problemă creștină prin excelență, și orice filozofie antropologică se integrează, cu un anumit titlu, în universul viziunii creștine, chiar și în cazul în care se pretează a fi o filozofie atee sau net anticreștină” (André Scrima, Antropologia apofatică. Volum îngrijit de Vlad Georgescu. Humanitas, 2005, p. 51).

Afirmția lasă deschisă calea dialogului, posibil din mai multe direcții. Este vizată, mai întâi, „orice antropologie consecventă”, prin urmare „orice” ramură a acestei discipline recunoscută prin prestații temeinice, coerente și de durată. Se subînțelege că încercările efemere, partizanale, voit polemice nu intră în discuție. Ateismul derapează în simplismul cel mai penibil. Demersul lui lucrativ este negaționismul violent care nu duce nicăieri. Dar André Scrima vizează prioritar antropologia filozofică. Aceasta se arată deopotrivă disponibilă pentru teocentrism și antropocentrism, întrucît se dezvăluie, și pe o cale și pe alta, starea omului ca ființă gînditoare; atîta cît îngăduie materialul „faptic” aflat la dispoziție și puterea de percepție nemijlocită, directă, asociată cu judecata liberă, coerentă.

Petre Țuțea poate fi invocat în spiritul citatului de mai sus. Martirizatul de la Aiud scrie cunoscutul tratat de antropologie creștină cu gîndul la Cartea Facerii și oscilînd între Sf. Toma și Im. Kant. Citim: „Poziția omului este determinată de relația cu divinitatea, cosmosul, semenii și sine. Adică viziune teocentrică, cosmocentrică, sociocentrică și antropocentrică. Teocentrismul ne leagă de lumea realului, iar celelalte poziții exprimă măsura omului căutător și întrebător, care are finalitate în el însuși, sau vine de nicăieri și merge spre nicăieri. Omul se complăce estetic în jocul absurd al existenței, care îl depărtează de obiectul real al cunoașterii. Astfel, în jocul dintre logic și psihologic apar, în concepția lui Meinong, obiecte «imaginare, concrete, ideale, imposibile, posibile, probabile», această procesualitate a omului gînditor fiind evidentă, dar neconcludentă, sub raportul veracității. Mistica ne arată că din relația dintre om și lumea vizibilă nu izvorăște nici un adevăr. Istoria gîndirii îndreptățește această afirmație” (Petre Țuțea, Omul. Tratat de antropologie creștină, I. Ediție integrală și definitivă, îngrijită și postfațată de Cassian Maria Spiridon. Editura Timpul, Iași, 1992, p.9).

Așa începe scurta Introducere a marelui volum citat, cu evocarea creaturii în raport cu divinitatea, singura modalitate de înțelegere a umanului, temeiul antropologiei creștine și pretext pentru afirmarea unor discipline mai mult sau mai puțin justificate. Autorul adaugă imediat: „Relația dintre religie și filozofie, știință, artă și tehnică se impune cu necesitate. Adevărul fiind transcendent în esență, îmbracă forma dogmatică a revelației, opus utilului, comodului mintal. Aceste forme aparente de certitudine fiind prezente – forme convenționale ale viețuirii omului autonom (presupus astfel) – în filozofie, știință, artă și tehnică. Preocuparea mea constantă a fost, este și va fi, Adevărul, Realul ca principiu, izvor al tuturor lucrurilor, primit prin har de aleși, în forma dogmatică a revelației teofanice, teandrice și trinitare. Istorie sacră și tradiție sacră. Astfel, religia este sediul adevărului, transcendent în esență; știința este sediul folosului; arta hieratică reflectă imperfect transcendența; artă plăcerii satisface înclinațiile naturale ale omului, care suportă greu datoria și stăpînirea Absolutului, topite în curgerea heraclică a clipelor” (Ibidem).

Cititorul are de întîmpinat cîteva „frazе” retorice care fixează, în esență, dubla relaționare a omului cu Dumnezeu și cu lumea. Potrivit primei „frazе” ni se propune, cum s-a văzut, să luăm act de natura cunoașterii dobîndite pe cale teocentrică sau antropocentrică, una fiind în beneficiul omului, cealaltă punîndu-l în dificultate. Distincția se impune, pentru că teocentrismul dă curs cunoașterii adevărului unic, suprafiresc, suprem, accesibil pe cale revelată. Omul în ființarea antropocentrică se vede depășit în eforturile cognitive. El pune în ecuație, cu îndemînare, ce-i drept, un instrumental de lucru bogat și eficient pînă la un anume punct: concepte, imagini, judecăți (autorul citează domeniile: filozofia, știința, arta, tehnica), dar nu ajunge decît la rezultate superficiale, rămîne departe de adevăr. Grandioasa procesualitate a cunoașterii și dezvăluirea adevărului îi cuprinde pe Dumnezeu și pe om la nivele și potențialități diferite: Dumnezeu creator al lumii văzutei și nevăzutei, omul ca ființă creatură și întrebătoare, dependentă și istoriată.

Statutul fiecăruia (Dumnezeu și om) este menționat și precizat în alt pasaj („frază”) ce urmează a fi decupat: „Dumnezeu este Adevărul-Realul. Știința despre el este teologia, în care stăpînesc Revelația și Dogma. Ideea, categoria, definiția, sistemul, doctrina, concepția, punctul de vedere sunt termeni nateologăți. Limbajul sacru? Transcendență revelată teofanic, teandric și trinitar, dogma și

credința. În afară de real? Om, existență, căutare, soluție și folos, «comoditate mintală» (Poincaré), gratuitate, plăcere, iluzii axiomatice sau ale invariantelor formale, aporii și rătăcirii” (p. 51-52). Pe scurt, Petre Țuțea și-a construit în Introducere un mic solfegiu frazal pe care-l reia și-l dezvoltă în volute retorice de la un capitol la altul al marelui său tratat de antropologie creștină, cu folos îndeosebi pentru omul „autonom” și „întrebător”. Un bulgăre de „întelegciune” pe care îl ridică sisific din treaptă în treaptă, alternînd porțiuni repetitive de frază cu altele inspirate.

Important pentru firea lui cutezătoare este că-și pornește urcușul cu probleme mari pe care le așază din mers în chip de arhitectură impunătoare, de sistem antropologic multidimensional și total. De aici poziția lui hotărît criticistă față de omul autonom și întrebător, pe care-l urmărește din antichitatea greacă pînă în contemporaneitatea imediată, semnalîndu-i neostenit limitările, incapacitatea autodepășirii (cel mult în faptă sacrificială cum a făcut-o el însuși în anii detenției), în ideatie, situîndu-l (totuși forțat) în liniaritatea obiect-cuvînt-om. În acest caz se cuvenea să fi acordat mai mult credit Sfîntului Toma (care-l apropie pe om de Dumnezeu, incomparabil mai convingător, pe linia apofaticului, decît o face Meister Eckhart), lui Kant și lui Blaga (deopotrivă preocupați de „omul contemplativ”), lui Henri Bergson (care așează la baza moralei practice o năzuință organică și lucrativă).

Un teolog ar fi dat mai multă extindere temei privitoare la „chip” și la „semănare”, fie și pentru alimentarea discursului propriu în direcții ascetico-mistice, pentru a se constata implicații mistice în interiorul idealismului filozofic, pretabile pentru comentarii religioase și în consens teologic. Pe de altă parte, propoziția lui Protagoras „Omul – măsura tuturor lucrurilor” este adesea invocată în folosul antropocentrismului. Dar încă de pe atunci omul începea să fie pus, mai învăluit-mai deschis, în relație cu divinitatea, cu Unul. Așadar, cum s-a mai observat, propoziția poate fi formulată și în direcția dualismului Dumnezeu-Om. Altfel spus: „Omul este măsura tuturor lucrurilor”... se poate continua în subtext: cită vreme îl privim doar ca „om”. Pînă la Cartea Facerii distanța e minimă, mai ales că scrierea respectivă (devenită „sfîntă”) se plămădea aproximativ în aceeași secvență de timp și în zone apropiate. Cu siguranță, „omul întrebător” (asociat cu „omul contemplativ”) înlănește variate formule de gîndire și de existență.

Introducerea tratatului, numai de patru pagini dar cu intenție de program-prolog, vestește marile secvențe ale cuprinsului: Omul, Sistemele, Dogmele, puse în dialog și în desfășurare istorică a momentelor semnificative, în măsură să dezvăluie faptele Domnului și faptele omului. Viziunea este grandioasă, rodul unei minți excepțional înzestrate, fără egal în multe culturi de marcă. Pentru că se consacră studiului unicitelor și al esențelor (Dumnezeu creatorul, omul întrebător, zidirea-lumea-lumile), autorul s-a încumetat să ia în revizie sistemele și formele de gîndire care l-au precedat. Muncă titanică de care nu e capabil oricine, pe concepte, principii, spații ale existenței. Tema problemei ca problemă are întietate. Înainte de orice, trebuie să ne întrebăm ce să înțelegem prin problemă. Sigur, nu orice aspect de viață din concretul cotidian. Așadar, întrebînd și întrebîndu-se, individul „autonom” și „întrebător” se vede îndreptățit să afirme că, într-adevăr, „omul este o problemă” (teologul ar adăuga: și o taină), adevărul este unic, bunătatea și frumsețea nu cunosc hotare artificiale, binele și răul nu-și dau mîna (decît în „minima moralia”), rămîn hotărît antinomice, iar Dumnezeu, stăpîn al văzutei și nevăzutei, le cuprinde și le știe pe toate. În acest context, definiția vine cu necesitate, ca un fir director: „Teologia este știința Realului, a absolutului Divin. Filozofia, știința, arta și tehnica mențin omul în lumea întrebărilor la nesfîrșit. Faptul că moare și se mai întreabă trebuie înțeles paulinic, ca rest al păcatului originar” (p. 55). Prima propoziție se deschide spre definirea antropologiei teocentrice, ultimele două se lasă antrenate în direcție antropocentrică. Dar să se observe că cea din urmă, propusă a fi citită în accepție paulinică arată, prin bănuitul „rest”, năzuințe spre teocentrism, spre calea fericită a refacerii „chipului” și a „asemănării”.

Petre Țuțea cîștigă sufragii, evident, printre teologi. Iată părerea unuia dintre ei, ales nu la întîmplare: „Ipostazul lui Dumnezeu scapă oricărei definiții pămîntești, deoarece el se situează dincolo de limitele oricărei delimitări în sine. Necunoscut în această lume materială, el poate fi cunoscut existențial, dar numai în măsura în care Dumnezeu se revelează el însuși omului” (Arhimandritul Sofronie, Mistica vederii lui Dumnezeu. Editura Adonai, București, 1995, p. 142). Și despre relația Dumnezeu-om (Creator-creatură, Autor-operă): „Dumnezeu este un Dumnezeu tainic, ascuns. Omul, de asemenea, posedă profunzimi ascunse privirilor străine lui. Dumnezeu este principiul Ființei, și nu omul care este creat cu posibilitatea de a primi și de a purta veșnic în sine energia vieții divine” (Idem, p. 143).

Capitolul de sine stătător, Omul, este însoțit și întărit de altul, după regula cuvenită, Probleme, cititorul întîlnind pe tot cuprinsul clasificări, repetiții, completări, definiții „Repet: adevărul nu se caută, ci se primește (prin revelație: P.U.). Omul obișnuit, care nu depășește logicul și psihologicul, se înecă în util și plăcut.

Neliinștea conștiinței teoretice a aleșilor, a socratic-creștinilor, poate fi prinsă în termeni: Dumnezeu-adevărul, omul-primitorul sau căutătorul, societatea multiformă și contradictorie, statul ca manifestare a ei, natura mută ca și lucrurile din ea, vocația ca har, captivitatea cosmică, experiența oarbă, limbajul exterior naturii lucrurilor” (p. 114). Temele tratate cu titlu de probleme (problemă), din nevoia de precizare conceptuală, cu valoare universală, alternează cu Premize, adică pretexte pentru definiții și/ sau schițe de program. „Premize: religia este sediul adevărului, binelui și frumosului în sine, cum ne arată istoria sacră; știința este sediul utilului, comodului și rătăcirii, iar arta al plăcerii și dezgustului, cum ne arată istoria profană.

Filozofie, știință, artă și tehnică? Un fluviu în care se amestecă plăcerea și durerea, libertatea și înlănțuirea, ordinea și dezordinea, pacea și războiul, speranța și disperarea, viața și moartea, conținutul inexplicabil al «omului demiurg»” (p. 136). Regăsim ideile reluate și în Reflexii religioase asupra cunoașterii: „Nu este filozof acela care nu-și pune problemele: adevărului, limitelor cunoașterii și misterului, totul fiind legat de termenii Dumnezeu, omul și natura. Acest mod de a vedea face posibilă înțelegerea celor două poziții polare: lumea este, sau ni se pare că este” (Petre Țuțea, Reflexii religioase asupra cunoașterii. Ediție îngrijită de Ion Aurel Brumaru. Nemira, 1992, p. 109). Sau: „Omul autonom este haotic, iar cel religios se situează în afară de timp. Rațiunea celui dintîi usucă viața prin forme goale sau, prin triumful logicii extensiei, îl topește în natură. Sentimentul celui religios îl înalță” (Idem, p.107). Pînă la urmă omul găsește calea salvării; dar tot limitat rămîne, chiar și în „înălțare”.

Însă i se recunosc forme inventive, mai ales în științe și în arte, fie din nevoia de a se avînta în luptă cu natura, fie din dorința de aventură, situîndu-se între scop și ideal, între viață și moarte. Capitole ca Spontaneitatea, Mirarea, Curiozitatea, Antinomiile, Demonism și întrebare se rețin pentru resursele spirituale ale omului inspirat și întreprinzător. Șochează, însă, grupajele de negații, aceleași, înșirate pe multe pagini ale cărții. Nu se explică, la prima vedere, decît prin nevoia stilistică de a pune în pagină mormane de fraze năvalnice care să producă mai curînd cutremurare decît momente de înțeles și de înșeninare. Dar tocmai omul întrebător are șansa salvării. Și el este un adept al repetiției și chiar al negației pînă la lepădarea de sine, din dorința de a primi răspunsul direct de la sursa de bază, Cel care întruchipează însuși Adevărul. Este momentul unic al revelației, de care nu se învrednicește oricine; doar ascetul care se rupe de lume, dar se „înrobește” întrebării; se învrednicește monahul din pustie (-chilie) care-și închină viața în rugăciune, formă de limbaj în vederea chemării Adevărului. Toate acestea le știa bine Petre Țuțea, ca unul care a stat ani grei în celulă, asemenea unui isihast înduhovnicit, făcînd alegerea între Dumnezeu și neamul meu și pregătindu-se pentru Cartea întrebărilor. Din „om întrebător” a devenit căutător „de Dumnezeu”. Dacă a preferat martiriul și lepădarea de sine înseamnă că s-a aflat pe calea Adevărului, ca un vrednic dintre cei mai vrednici.

P.S.

Nu știu unde este mormîntul lui Petre Țuțea. Știu, însă, că Radu Gyr și-a găsit locul în cimitirul de la la Petru Vodă, alături de Gheorghe Calciu, nu departe de părintele Cleopa.

P.U.

Magda URSACHE / O tragedie a etnicului

Cum poate vorbi Sandra Pralong de *seninătate*, de *blândețe*, de *milă*, când e vorba de torționari? De „feblețea (sic!) noastră umană”, când e vorba de călăi? Nu și-au conștientizat greșelile, nu și-au cerut iertare. Măcar de s-ar fi căit careva. L-ați auzit pe Drăghici căindu-se, înainte de a se autoexila din vila de pe strada Sofia în Ungaria, după ,89, ca „persecutat politic”?

Acești criminali au dus viață tihnită, în România sau în Israel. Concret: locotenentul Marina (nume „făcut”, spune Paul Goma, după Mahreu, Mayr, așa ceva) și-a băut berea pe o terasă din București, ani buni pentru el, iar Pantelei Bodnarenko, Pantiușa cel crud, și-a băut vodka în Cartierul Primăverii, ascultând Europa liberă. Ani buni au fost și pentru Dulgheru-Dulbergher, și pentru Teohari Georgescu, reabilitat de Ceaușescu.

Sandra Pralong vrea să așteptăm metanoia călăilor? N-o să se întâmple. Iar Petru Ursache n-a mai aflat că, acum, e consiliera președintelui Klaus Iohannis. Care președinte „comemorează”, de parcă ar fi murit, Unirea din 24 ianuarie 1859, nu la Iași, ci la Strasbourg, prezent la o expoziție dedicată victimelor Holocaustului. N-o fi putut ajunge în ambele locuri?

Țin minte că, în ianuarie 2014, gen’ralul Pleșiță a ieșit la OTV să-și exprime regretul. Și ce regret? „Îmi pare rău că nu am reușit să-i omorâm pe toți”. Nu glumea. Paul Goma primise, în 3 febr. ,81, unul dintre cele 3 colete-bombă, ceilalți doi destinatari fiind Penescu, fost ministru de Interne al generalului Sănătescu, și Șerban Orescu, de la Europa liberă, care a scăpat rănit. Pentru Pleșiță n-a apărut nici o condamnare. Nici pentru Drăghici. „Ne închipuiam noi, pe atunci, că va veni ,89?”, întreba Nicolschi, tot la televizor. În schimb, Octav Bjoza, șeful deținuților politici, a fost acuzat de legionarism, ca și Constantin Ticu-Dumitrescu.

Pleșiță și-a trăit ultimii ani liniștit, într-o clinică de lux, alintat „moș Nicolae”, ca și cum ar fi fost vreun monah de Rohia și a murit nepedepsit, în timp ce Paul Goma, martor sigur al ororii comuniste, necruțător și demn, adună atacuri la persoană (ca „Goma-Gomora”, patent CTP, pentru care nu-i mulțumesc). E considerat conflictual, *dușmănos*, cuvânt ce pare împrumutat de la iacobinii anilor ,50-’60, când îți dădeau ani grei de pușcărie dacă purtai „discuții dușmănoase asupra regimului”. Mama Monicăi Lovinescu a luat pentru asta 18 ani de închisoare. A murit *intra muros*, la 6 iunie ,60.

Alice Voinescu nici nu purtase „discuții dușmănoase”. A fost eliminată de la Catedra de la Conservator, arestată în ,51, închisă un an și șapte luni, apoi în DO în satul Costești, până în ,54. Intervențiile lui Tudor Vianu, Perpessicius, Mihail Jora au salvat-o. A murit în ,61, cuprinsă de akedia, de deprimare. De ce o fi fost condamnată? Pentru că a fost eleva lui T. Maiorescu? Pentru că a dat un doctorat în filosofie la Sorbona, condus de Levy Bruhl, în 1913?

Când l-a văzut pe Nicolae Pleșiță la televizor, Petru mi-a spus: „E clar, ne deranjează amintirea victimelor torționarilor, nu torționarii. Marele păpușar tot Secu este”.

Cum întreaga lui existență Petru Ursache a scris în răspăr cu „directivele” PCR (un coleg de catedră l-a sfătuit în șoaptă să-și pună pază gurii și să nu mai crâncnească: „Nu mai refuza sarcinile. Acceptă și tu să dai Raport comunist”), așa a mers până la sfârșit. A început să se documenteze pentru cea mai grea temă, *oroarea terorii comuniste*, iar greutatea subiectului a fost imensă. N-am citit nici un sfert

din cât a citit el (îi datorez bibliografia cărții mele, *Comunismul cu rele și rele*, Eikon, 2013), dar astfel de lecturi te marchează pe viață. Or, Petru a stat cu mintea ani în șir pe atrocități, i s-a strâns sufletul când le-a aflat. Pentru el, istoria plină de înfrângeri eroice era vie, trecutul sângera sub ochii lui. Pe patul clinicii, după primul stop cardio-respirator, ca urmare a unei intervenții nefericite, avea coșmaruri provocate de lectura memoriilor celor trecuți prin suferință. „Au prins un călugăr. Îl bat, nopțile, de-l omoară”, mi-a spus după ce a deschis ochii. Își revenise, dar gândul îi era tot la monștrii comandanți de închisori. Ca Maromet, care pândea momentele de slăbiciune extremă ale „bandiților”, „dușmanilor poporului muncitor”. Deținuții omorâți de frig, de lipsă de aer, de nemâncare (să nu mâncați vreodată pâine de „deți”, cum i se spunea aluatului acela din tărățe) mai cedau. Pe cedare se pune accent, nu pe rezistență. Cu Nistor Chioreanu colonelul Crăciun de la Aiud a avut de furcă serios. A fost imposibil de ucis. „Ai observat, Magda? Monștrii erau toți bălbâiți, grei la vorbă. I-a văzut bine Goma în *Gherla*”.

Căpitanul Petre Goiciu, cumnatul lui Dej, fost tinichigiu, avea chip de fiară, așa cum e descris tot de Nistor Chioreanu (*Morminte vii*, ed. Institutul European, Iași, 1992) și de Octavian Voinea (*Masacrarea studențimii române. Pitești. Gherla. Rm. Sărat. Jilava. Aiud*, ed. Majadahonda, București, 1996): „Un uriaș, o gorilă cu brațe lungi, cu burță enormă. Goiciu așa ura și zdrobea urând. Jubila zdrobind”. La fel arată și în *Gherla* lui Goma.

„Vezi, Magda, pe bunii creștini ca Valeriu Gafencu, Părintele Justin Pârvu, Ioan Ianolide, Nistor Chioreanu, Steinhardt, Petre Țuțea i-a ajutat Dumnezeu să nu dispere, să nu cedeze. S-au luptat cu răul moral, s-au luptat cu răul fizic. Asta ce înseamnă? Nu-i eroism să-ți rabzi suferința?”

I s-a făcut onoarea, spunea Petre Țuțea, să sufere pentru neam. Să fie *ales* să sufere. Alt exemplu trebuitor: Traian Dorz, poet creștin, țăran autodidact, care a făcut 17 ani de temniță pentru „activitate subversivă”.

Lui Justin Pârvu, arhimandritul de la Petru Vodă, Bătrânu prefera să-i spună Iustin Martirul, numindu-l ca pe fratele întru credință Iustin Martiril și Filosoful (+ 165), care se ruga lui „Hristos cel Răstignit”.

Într-o carte pe care am citit-o recent, sub tipar la Eikon, „*Simt boala ca iubire a lui Hristos*”, Părintele Profesor Ioan C. Teșu scrie despre „puterea sau harisma răbdării”. Spune Iisus: „cine va răbda până la sfârșit acela se va mântui” (Matei, 24, 13).

L-am văzut mereu pe Bătrânu printre rândurile cărții preotului. Petru mi-a predat multe lecții: a modestiei, a simplității demne, a smereniei... Lecția ultimă mi-a predat-o în spital: a acceptării suferinței. Avea o anume lumină în ochii albaștri, era bun, iertător, demn, nobil în durere. Aflat în necaz, în nevointă, a avut puterea numită de Sfântul Isaac Sirul „duhul harului”. Părintele I. Cristian Teșu ne învață că „darul acesta special este darul răbdării în pătimiri” și este de la Dumnezeu.

Petru a dat un ultim examen la *răbdarea durerii*, cum cere Cuviosul Paisie Aghioritul în *Cuvinte duhovnicești*, pe care îl cita mereu.

Când șefa clinicii l-a invitat în sala de intervenție pe neașteptate, Bătrânu a avut o mică ezitare firească: voia să-mi dea un telefon, să mă anunțe ce se întâmplă (a presimțit că va fi împins în moarte?) A auzit-o, pe un ton ridicat. „Vă e frică? Nu sunteți bărbat!” Habar n-avea Profesor Doctor Arsenescu cum a trecut Petru prin „valuri de încercări” din cauza firii lui verticale „Taina libertății” e, pentru Steinhardt, împotrivirea. „Neîmpotrivindu-se la timp, omul devine treptat incapabil de a se mai împotrivi vreodată”. Pentru tot ce a îndurat, sunt sigură că a primit „cunună de bărbăție” (Nil Ascetul). A suportat dinspre „cei trei A” (el nu-i numește, o fac eu: Arvinte, Adăscăliței, Andriescu) o adevărată prigoană. L-au nedreptățit: tăieturile dese de pix de la avansări, de la lectorate, de la toate, în formă continuată, ca să zic așa. N-am vrut, când a fost înmormântat, să-i fie bătut în cuie sicriul. L-au bătut în cuie destul cuțitarii Universității. N-aș fi suportat zgomotul acela. Pe dușmanii lui nu pot să-i iert, dar încerc să-i compătimesc. Și nu știu dacă i-am înrăutățit viața sau nu, dar posteritatea încerc să i-o îmbunătățesc cât pot și cât merită.

Despre martiriu, îngăduit de Dumnezeu ca treaptă de înălțare spre îndumnezeire, scrie Petru Ursache în *Istorie, genocid, etnocid*. În legătură cu Valeriu Gafencu, „sfântul închisorilor” după Steinhardt, Petru citise tot ce se putea citi. O biografie de suferință continuă. Moartea și-a prevestit-o în 2 februarie ,52, când a cerut prietenilor (se afla în sanatoriul-inchisoare de doi ani, tușea cu sânge) să-i pregătească o cămașă albă și lumânare. S-a stins la Târgu Ocna, în 18 februarie (Marea Trecere nu l-a înfricoșat), a fost zvârlit în groapa comună, dar e viu în eternitate cu sufletul. S-a comportat în închisoare ca „om ceresc” (Sf. Ioan Gură de Aur), știind bine că, pentru chinul trupesc, vine „cununa mântuirii”. E calea Apostolilor asta.

Născut în Basarabia, la Sângerei Bălți, în 24 ianuarie 1921, a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică pentru că, student la Drept și Filosofie în anul al doilea, a făcut parte din Frățiile de Cruce. A

fost apărat la proces de prof. Constantin Angelescu, dar Ion Antonescu n-a acceptat delictul. Valeriu Gafencu a trecut prin Aiud (,41-’49), Pitești (,49), Tg. Ocna (,49-’52). A urmat cu smerenie, ca și Monseniorul Ghika, învățătura Sfântului Grigorie Sinaitul: „să te ai pe tine mai prejos de toți și să pui în seama lui Dumnezeu isprăvi-le tale”.

Biserica ortodoxă nu se grăbește să-l canonizeze, deși a suportat mucenicește suferința. Și-a dobândit mântuirea prin chin, a suportat schingiuri diabolice, sprijinit în „toiagul răbdării”, cum îl numește Sf. Ioan Scărarul. I-e frică Bisericii de Alexandru Florian? Să facă și Florian un efort să fie obiectiv cu cei *răstigniți între Dumnezeu și neamul lor*, ca Valeriu Gafencu, Petre Țuțea, Mircea Vulcănescu, Anton Golopenția, Petre V. Ștefănucă...

Matei Vișniec scrie *Despre senzația de elasticitate* când pășim peste cadavre. O avea-o și Alexandru Florian atunci când ne tot trage pe dreapta? Sau vrea să le răstignească din nou pe victime? După 21 de ani de calvar în închisori, mărturisitorul Gheorghe Calciu Dumitreasa a fost eliberat (au urmat 22 de ani de exil, în SUA) în urma intervenției lui Mircea Eliade și a lui Eugène Ionesco. Oare de asta îl trece Alexandra Laignel Lavastine pe Ionesco printre legionari?

În 13 ianuarie <37, Moța și Marin au murit eroic la Majadahonda. Valter Roman și Tisminețki au supraviețuit. „Jertfa este astfel măsura creștinătății noastre”, notase Ioan Moța în *Cranii de lemn*. Și trebuie spus lîmpede că legionarii au plătit cele patru luni de putere cu zeci de ani de închisori de exterminare. Cei 85 de demnitari au fost omorâți la Jilava de legionari, după ce, la ordinul lui Carol II, 12 nicadori și decemviri, cu Zelea Codreanu în frunte, au fost strânși de gât cu sârmă subțire, în noaptea Sfântului Andrei. Alt cuvânt decât *masacru* nu există: masacru după masacru, masacru contra alt masacru. Numai că istoria, e știut, o scriu învingătorii, cum le spune pictorul și eseistul Ștefan Arteni, „cadre ștefangheorghiste răsădite peste Ocean”. Proful ștefangheorghist Tismăneanu e, cumva, politologul american cu același nume? S-a recuzat, cumva, de la rolul de justițiar în Procesul comunismului, după ce ridicase-n slăvi „binefacerile” sistemului, după ce se arătase devotat Cauzei Socialiste? Bine îl numește Dorin Tudoran *profesorul girueță*.

O fi fost în Comisia Prezidențială pentru Investigarea Dictaturii Comuniste din România și Gheorghe Jijie, secretarul Federației Române a Foștilor Deținuți Politici și Luptători Anticomuniști sau Mihai Botez, în dezacord declarat, din ,77, cu sistemul comunist? Dar dr. Florin Mătrescu, care se declară „om liber. Neînălțat cu nici o mafie locală sau internațională, serviciu secret sau partid politic”, în prefața la ed. a II-a a *Holocaustului roșu?*

„Magda, sunt două lucrări de bază: una a exilatului din Essen, *Holocaustul roșu sau crimele comunismului internațional în cifre* și cea colectivă, sub conducerea lui Stéphane Courtois, *Cartea neagră a comunismului*. Ele ar fi trebuit să stea la baza procesului, numai că nu se dorește un Nürnberg II. Ba chiar Tismăneanu vorbește de «crisparea post-comunistă»”.

Și eu cred că a renunțat la limba de lemn din articolele pro Ceaușescu, dar a preluat stilul stalinist al acuzelor: „născut din ceașism și crescut din drojdia orgoliului național, protocronismul năștea, la răndu-i, ceașism”. Dar Roller n-a fost un protocron al ficționarilor istoriei? Al istoriei ca narațiune fictivă? Și n-o fi periculos joaca/ jocul de-a istoria?

În alte cuvinte: ce atăta tevatură? Au fost ceva abuzuri (= crime), dar să fim toleranți. După bilanțul lui Florin Mătrescu, pe care Bătrânu îl avea pe masa de scris, 600.000 de români au fost uciși în închisori/ lagăre. Adăugându-i pe cei uciși de colectivizare, pe cei uciși în mișcarea de partizani, rezistenți în munți la comunism, pe cei uciși în prizonierat în URSS, pe cei uciși în teritoriile răpite, Basarabia și Bucovina, pe cei uciși în perioada ceașistă și în decembrie-ianuarie ,89-’90, când Ion Iliescu era pus pe dez-întinarea idealului comunist, se ajunge la cifra înspăimântătoare, copleșitoare de 2.451.000.

Deceniile care au doborât elita României au fost preocuparea primă a lui Petru Ursache din ultimii săi ani. Și cercetarea a fost lungă, meticuloasă, iar rememorarea – repet, trebuie – e homeopati-că. Pentru minte și întreaga ființă.

Casa lui Iuliu Maniu, de trei ori premier al României, stă să se dărâme din lipsă de fonduri (pentru gondole s-au găsit bani). Când a murit, la Sighet, în 5 februarie 1953, comandantul închisorii a anunțat telefonic la București: „S-a stins lumina în celula 3!” Re-repet: lumina se stinsese în țara întreagă, devenită celulă pentru nealiniiați. Propaganda voia *voce unanimă*, așadar *anonimă*. Eram mânăți să nu mai avem idealuri naționale.

Unionistul Ion Mihalache a murit în închisoarea din Rm. Sărat, după ce orbise. Ați auzit de dosarele cu panglică neagră, trimise de la București la Rm. Sărat? Panglica însemna *ordin de exterminare*. Nici cei penalizați nu scăpau: erau bătuți în paturi. Doi președinți ai Academiei au murit la Sighet. Au fost îngropați goi, fără lumânare, fără cruce. Petrovicescu, ministru de Interne, filosoful Ion Petrovici, Traian Brăileanu au fost acuzați de „crime contra umanității”. „Criminal” a fost declarat și avocatul Istrate Micescu, șeful Baroului

bucureștean. Pe eminentul sociolog Anton Golopenția l-au ucis sub anchete.

Închisoarea a fost o „academie a suferinței”, acceptată cu tărie morală: „O, dă-ne tărie/ Sfântă Marie!”, așa se roagă Mihai Eminescu la „Maica durerilor”. Tot el îi spunea lui Gh. Panu: „Panule, știi tu că în lumea asta nu e nimic mai interesant decât istoria poporului nostru, trecutul lui, tot, tot, este un șir neîntrerupt de martiri”.

Tema etnucidului comportă mare risc. „Ne ajunge trecutul din urmă, Magda. Te sinucizi social dacă ești ne-cuminte, nebun întru adevăr. Uite ce scrie Paul Goma în *Ostinato*: «Cumplită pedeapsă, libertatea să-ți fie mai închisoare decât închisoarea». Credo-ul moral se exprimă cu risc”.

Așa este: nu plac amintirile din repatriere, memoriile de temniță, de la Canal..., poezia de închisoare, romanele având ca temă ororile temnițelor, ca *Și cine este aproapele meu*, de Florentina Toniță (ed. Junimea, Iași, 2013), pe care vi-l recomand, chiar dacă o diaristă opinează că „ororile nu-s estetice”.

În iunie 2009, s-a votat în Parlament Legea 221 pentru despăgubirea victimelor (și urmașilor) regimului comunist, lege pregătită de Const.-Ticu Dumitrescu și de Marius Oprea, în 18 dec. 2006 (așadar întârziată 3 ani). Se pot solicita despăgubiri materiale. Dar s-au acordat? Guvernul a plafonat despăgubirile la 10.000 de euro pe cap de deținut, cât pensia pe 3 luni a unui general de Securitate. Și ce s-a revoltat o parte a presei când Ion Diaconescu a primit, pentru 15 ani de temniță politică, 18 milioane de euro, cât o spagă a staffului politic postdecembrist!

Nicolae Tomaziu a supraviețuit Canalului Morții (preaslăvit în *Drum fără pulbere* de Petru Dumitriu). Are 100 de ani și-și scrie memoriile la Mănăstirea Caraiman-Bușteni, unde s-a retras după ce și-a pierdut casa. L-a ajutat statul s-o recupereze? Nu. Nicolae Tomaziu a luptat la Odessa, a dezarmat trădători, a luptat în Ardealul de Nord și în Cehoslovacia. În ,47, a protestat, împreună cu mai mulți studenți, contra regimului Groza. Urmarea? Pitești, Aiud, Jilava, Canal. Colegii de celulă, când nu mai puteau rezista, se sinucideau prin înfometare. Mâncau paiele din saltele, mestecau așchii de lemn din paturi. Paznicii, ne spune memorialistul, erau țigani și hoți. Eliberat în ,54, trebuia să se prezinte zilnic la Securitate, pentru control. N-a putut fi decât măturător, cărăuș, apoi angajat cu greu într-o țesătorie. Măcar, în 2014, Klaus Iohannis i-a oferit Ordinul Național „Serviciul Credincios” în grad de Cavaler. Bun și-atât.

Petru m-a îndemnat, între altele, să citesc *Evadarea tăcută. 3000 de zile singură în închisorile din România* (Humanitas, 1992). Autoarea, Lena Constante, l-a întrebat pe generalul Anton Marin de ce a fost închis. Și aviatorul, erou de război, i-a răspuns: „De ce? Fiindcă sunt român! Chiar numai pentru asta.”

Pentru „sinele îngust” (cum l-a numit Noica), egoist, mărunt, patriotismul este de neînțeles, la fel sacrificiul suprem. Iar naționalismul se consideră neapărat *violent și irațional*, fiind rejectabil. Or, nu-i chiar așa. Naționalismul curat derivă din concep-tul de națiune și presupune loialitate față de statul-națiune.

Deținem „patrimoniul durerii românești”, care îi lasă pe mulți indiferenți. Arestările politice nu-i mai afectează decât pe câțiva; nici lista de *Morți la 23 August* a revistei „Orizont”, din noiembrie ,44. „Morții” erau: Ion Vinea, Radu Gyr, Mircea Vulcănescu, Nichifor Crainic, Noica, Al. Brătescu-Voinești, Const. Virgil Gheorghiu, Carianopol... Moartea naționaliștilor Pamfil Șeicaru, D. Murărașu, Vasile Militaru a fost anunțată în numărul din decembrie ,44. Ultimul a murit la Ocnele Mari, în ,59.

Gulagul și Holocaustul fac parte din același binom sângeros, dar paralela rămâne temă tabu, ca incorect politică. Să fie lege contra celor care îl neagă, ca și contra celor care neagă Holocaustul.

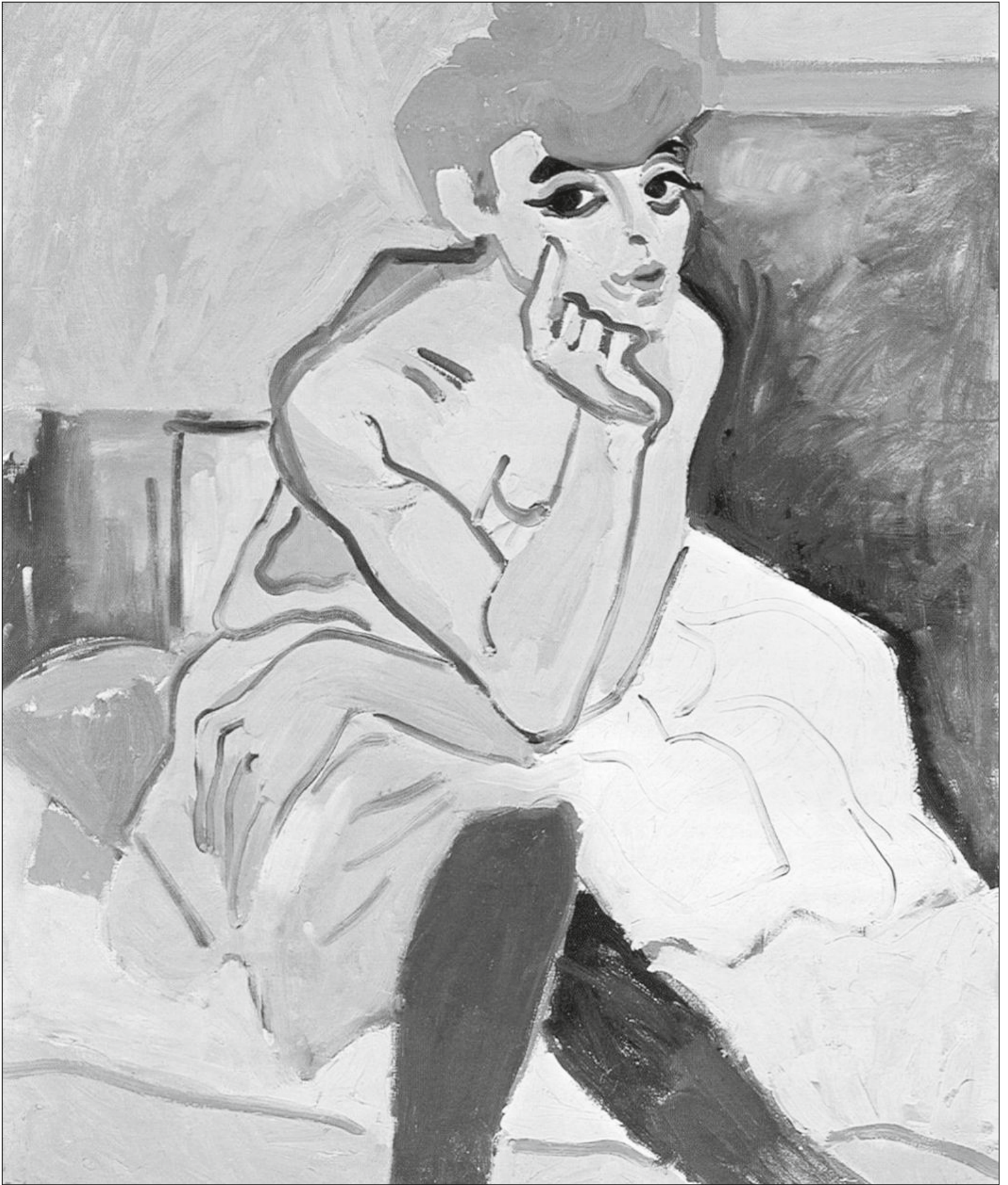
Există, slavă Anei Blandiana și lui Romulus Rusan, Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței (unde Elie Wiesel n-a vrut să intre), dar astfel de memoriale ar trebui să împânzească țara. De ce nu se predă în școli *Memorialul Durerii*? De ce se administrează istoria cu picătura, puțin spre deloc? Noua programă ar renunța și la numele disciplinei, Istorie, pentru Educație cetățenească sau așa ceva.

A trebuit să treacă o grămadă de vreme (rea) până să iasă manualul lui Roller din școli. *Istoria românilor din cele mai vechi timpuri până astăzi*, de C. Giurescu și C.C. Giurescu, a apărut greu, în 1976, la editura Albatros. Îl lăsăm pe rollerii doi să ne șteargă din memorie numărul victimelor, ba chiar le judecăm după dosarele Securității. Postsecuriștii au toate cărțile (citiți: dosarele). Așa se face că Tökes a devenit, după Cristian Preda, „erou anticomunist”, deși presa i-a publicat angajamentul, plus note peste note informative.

Nu trăim bine, e clar, dar comunismul a fost o *tragedie a etnicu-lui*.

Am asistat tăcuți sau mai puțin tăcuți la re-socializarea activului de bază PCR. Unde? La conducerea unor cotidiene ori reviste importante, ca rectori de universități particulare, ca directori de teatre, de edituri, de biblioteci, ba chiar se vorbește de martiriul Ceaușescului. Și aberația asta o suțin 50%-60% dintre anchetații stradali, iar numărul fanilor celei mai distructive utopii crește, puterea critică a cetățeanului fiind slăbită de „nostalgie”, dar și de fața urâtă a capitalismului de tranziție, pus la cale tot de comuniști.

Martiriul real este mai puțin recunoscut, la fel crimele în numele luptei de clasă. Alexandru Matei (avea 14 ani în ,89) susține că nici nu poate fi condamnat comunismul ci doar un om sau câțiva care, investind într-o idee măreață, au comis o crimă/două, acolo. Poate nu știe că, în consiliul *ultim*, aparatul lui Ceaușescu – o mărturisește

Silviu Curticeanu în memorii – s-a arătat gata să-i împuște pe revoluționari, ceea ce s-a și întâmplat. În numele cauzei nobile, a „echității sociale”, n’asa?

Marx nu și-a împlinit profeția că religia nu va rezista. Dar cum a rezistat Biserica? Părintele Gh. Calciu Dumitreasa răspunde ferm: pentru că a fost „întărită de sângele martirilor”. Martirii au cunoscut „realitatea îndrăcită și apoi a îndumnezeirii”, arată Părintele Justin Pârvu. Prin pătimire grea. Iar demnitatea ortodoxă n-a fost distrusă nici de liturghiile negre, când cel repartizat în rolul „preotului” purta la gât un falus modelat din săpun, căruia deținuții erau forțați să i se închine și să-l sărute. Canalia Dincă-Te-Leagă citea Evanghelia după ce dărâmasese biserici. O făcea pe Sfântul Pavel. Cât a fost primar al capitalei, între ,76 și ,79 (era poreclit Balconetti), a demolat biserica Enei. Prins de revolta din ,89 prim vice premier, a fost condamnat la 10 ani, dar i s-a diminuat pedeapsa. A închis ochii liber, la 79 de ani. Toți ștabii comuniști au ieșit de după gratii bolnavi (închipuiți) ori grațiați de Ion Iliescu. Și n-au murit săraci.

Mulți dintre propagandiștii trecutului totalitar s-au reciclat: post-staliniștii au devenit pro-globalizatori cf. *Internaționalei*: „*c'est la lutte finale*”). Ce dacă Stalin semna, cu mâna scurtă, pe vremea lui Ejoj, o listă de cel puțin 30 de persoane de împușcat zilnic? S-au găsit, în fosta URSS, inși care să-i propună beatificarea, iar fanii lui Lenin (rămas neîngropat ca și comunismul, care pare viu oricât am fi asigurați că-i mort) se declară iarăși adepți ai utopiei aducătoare de „progres ca scop”, cum preconiza Auguste Comte. Oligarhia propa-gandistă umblă iarăși, ca-n vremea studenției mele, la „părinții” comunismului ca Jean-Jacques Rousseau, cu „roadele aparțin tuturor” și cu „pământul nu este al nimănui” (*Discurs asupra originii și fundamentelor inegalității dintre oameni*, 1755). Susțin că nici n-a fost comunism pe-aci, pe la noi, niciodată. Că dacă ar fi fost, ce bine am fi dus-o ca oameni-frați, ce de drepturi ar fi avut săracii etc. etc. Iar lista „fondatorilor” e mai lungă ca-n vremea școlarizării mele: începe cu Saint-Simon, continuă cu Charles Fourier și lumea nouă a falansterului său; nu-i uitat Hegel, cu *Fenomenologia spiritului* (1807), care a stat la îndemâna lui Marx, amantul dialecticii, al luptei contrariilor, al negării negației, în timp ce Engels opta pentru Ernest

Renan (*Dialoguri filozofice*, 1871). În mână cu Hegel și de mână cu Engels, Marx a creat *Manifestul Partidului Comunist*, în 1848. Cernășevski a stat la îndemâna lui Lenin cu *Ce-i de făcut?* și știm ce-a făcut; Lenin la îndemâna lui Stalin, urmând ca divinitatea să fie scoasă din umanitate, cu știință marxist-leninist-stalinistă, de revoluționarul revoltat. Amin. Urma ca limbile să se amestece, apoi să se topească într-una singură, la fel națiunile, vorbind una singură. Eventual, esperanto. Vă sună, cumva, cunoscut?

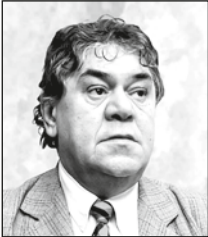
Tinerii, care înclină spre confortabila amnezie, nu mai vor „povești” de jertfă și de slavă sau li s-a spus să nu mai vrea; preiau doctrina marxistă, așa cum se aude la televizor: „Marx e cool”. Anticomunistofobii sunt apreciați ca „obiectivi” și se înmulțesc minciuriniștii. Cum merg lucrurile, pare a nu mai trece mult până când *anticomunist* va deveni *deșăimător*. Sartre îi numea „șobolani vâscoși”, numa’ buni de calomniat și – de ce nu? – de linșat. Pe același Alexandru Matei îl impresionează „forța ordinii” la Ceaușescu și „impresia de coeziune, de unitate”, „singura expresie (re)cunoscută a bucuriei, a entuziasmului colectiv”.

Soluția? Să-i sensibilizăm pe tineri prin *documente. Patimile după Pitești, închisoarea noastră cea de toate zilele, Tortura pe înțelesul tuturor* ar trebui să fie pe lista lecturilor obligatorii, ca și antologia de poezie din închisori, *Unde sunt cei care nu mai sunt?*, bilingvă, a Paulei Romanescu, editura Betta, București, 2012. La orele de religie, profesorii ar trebui să explice chenoza – „suferința, renunțarea la sine”, cum scrie Petru Ursache. Să le vorbească despre Mugur Călinescu, elevul din Botoșani ucis de Securitatea lui Ceaușescu, pentru că scria cu creta, pe unde putea, pe panouri, pe trotuare, lozinci: Vrem Libertate, Democrație... L-au pândit, l-au prins și l-au otrăvit ei cumva. Adolescentul s-a prăpădit imediat după anchetă.

Trăiește (are peste 80 de ani), în Nucșoara, un partizan: Eugen Chirca. A făcut parte din grupul Arnăuțoiu, Petre și Toma. Au mâncat coajă de fag, dar au rezistat în munți 9 ani. Capturat de Securitate, anchetat la Jilava, Eugen Chirca a cunoscut închisorile din Pitești și din Aiud, mina de plumb din Baia-Sprie, Periprava...

Continuare în pag. 12

AURELIU GOCI

/ Discreția ca valoare și distincție morală

Domnul Alexandru Ciocioi este un poet atipic, chiar și pentru „generația intermediară” (generația 70) care, într-un fel, marchează și diferența specifică între două momente de referință ale poeziei românești în secolul XX : generația 60, care a readus creația lirică la rădăcinile moderne din perioada interbelică (Nichita Stănescu, Cezar Baltag, Ilie Constantin, Gheorghe Tomozei ș.a.) și generația postmodernistă a optzecismului. Această deschidere bivalentă, atât spre trecutul apropiat cât și ca presimțire a unei posibile devenirii a modelului poetic marchează întreaga creație a autorului.

Debutant întârziat în volum, poetul era déjà o prezență în viața literară, colaborator la principalele reviste ale epocii, când și-a tipărit prima carte la ... 53 de ani. Ulterior, ritmul aparițiilor s-a accelerat și după 1996, într-un deceniu și puțin mai mult de jumătate și-a constituit o operă prin 9 (nouă) volume originale. În fond, poetul nu avea nimic de recuperat, ci trebuia doar să consolideze și să nuanțeze o „voce” poetică perfect individualizată.

S-ar mai putea detecta că, după debutul plin de pregnanță și recunoaștere unanimă, din 1996, autorul a avut iarăși o perioadă de tăcere, de aproape un deceniu, dar, ulterior, ritmul aparițiilor editoriale s-a accelerat încât astăzi, bibliografia sa rămâne impresi-onantă : Anticarul de gesturi, Ed. V. Cîrlova, București, 1996; Arborele de viu, Ed. Semne, București, 2004; Ulciorul de cuvinte, Ed. Semne, București, 2006; Pasărea din secundă, Ed. Semne, București, 2009; Fântânarul de vorbe, Ed. Semne, București, 2009; Drumul ochiului, Ed. Albanezul, București, 2010; Zborul din clepsidră, Ed.Universalis, București, 2011; Am uitat să vă spun, Ed. Amanda Edit, Sinaia, 2011; Am uitat să vă spun, Ed. Granada, București, 2013.

...O tragedie a etnicului

Urmare din pag. 11

Mama i-a murit la Mislea; tatăl i-a fost împușcat. A fost despăgu-bit pentru chinuri? Nu, după câte știu. Toți, dar absolut toți elevii ar trebui duși să vadă Memorialul de la Sighet al Victimelor Comunismului și al Rezistenței și Monumentul Rezistenței de la Nucșoara. Profesorul Constantin Berevoianu a făcut un proiect pentru „Drumul partizanilor”. A fost refuzat. I s-a spus că n-avem șosele, ce nevoie am avea de „Drumul partizanilor”? Mă mir că nu cere Alexandru Florian blocarea drumului în comună, că n-a interzis ca școala să se numească „Toma Arnăuțoiu”. Operativul Pleșiță i-a prins pe Toma și Petru Arnăuțoiu, prin trădare, în 19 mai ,59. Ne-a dispărut simțul dreptății? Nu-i bolnavă o societate care i-a permis lui Pleșiță să iasă la televizor? Atenție: îngăduința presupune complicitate.

Și dacă nu s-a realizat Punctul 8 al Proclamației de la Timișoara, semnătă de milioane de români, dar neadoptată la vreme, dezorientarea a continuat. Se cerea un pas înapoi, nu pe viață, nu silnic, ci numai o legislatură; Legea lustrăției (inițiatorul ei: Eugen Nicolăescu, PNL), aprobată în 28 februarie 2012, a fost declarată neconstituțională după o lună, în 28 martie 2012. Măcar să se fi instituit un Tribunal al Tăcerii pentru activiști și securiști.

Comisia lui Tismăneanu-Apostatul, cum l-a numit Petru Ursache („Un fiu de nomenclaturist condamnă comunismul?” a întrebat el, în presă) a dat Raportul, s-a bifat în Parlament: comunismul – sistem politic „ilegitim și criminal”; comunismul – regim sângeros, fără sânge, fără victime, fără martiri. Marius Oprea, deși a fost în comisie, a atacat Raportul: „a rămas la nivelul unei declarații politice”. Și nu-i adevărat? Iar „Kamisia” asta numai președintele Băsescu putea s-o facă, din știuta-i ignoranță. Ce, el avea nevoie de filosofi sau de istorici? Europa vrea să uite și să ierte. E îndurătoare și ne cere să fim îndurători, nerăzbuunători. Sandra Pralong dorește să evităm descrierea atrocităților. Dar ce spun copiii ai căror părinți au fost pe front, apoi în prizonierat, apoi în pușcărie, iar ei, scoși din casele părințești, interziși să facă școală, facultate, un doctorat..., cu „scame la dosar” o viață sau fugăriți în exil?

Ca poet, Ion Zubașcu a reușit să semneze în „Flacăra”, sub pseudonimul Ilie Calmineasa (Ilie, tatăl, a luptat contra comunismului pe Valea Calmineasa). Atât. Scrie Vasile Spiridon în *Perna cu ace* (ed. Timpul, 2004): „procentul nostru de exilați a fost superior oricărei alte țări, din Estul Europei”. Iar Memorialul scriitorilor încarcerați, anchețați, arestați, condamnați la moarte în contumacie, dar și deportați, proiect al prozatorului Ion Lazu, nu s-a realizat, așa cum Mircea Vulcănescu a rămas sub sentința „criminal de război”.

Comparați destinul fiilor de deținuți cu destinul fiilor de nomenclaturiști. Însă compararea acestor destine nu-i deloc pe placul corecților din punct de vedere politic. Ia să comparăm soarta Anei Pauker cu soarta oricărei victime a doctrinei comuniste: arestată în ,53, dar eliberată la moartea lui Stalin, în martie, a activat ca traducă-toare, din franceză și germană, la ed. Politică a lui Valter Roman. A murit în patul ei, în 1960. Nici „prințisorul” Nicușor fiul lui Nicolae Văpaie n-a murit la Aiud, ci într-o clinică din Viena.

În 2005 a fost înființat Institutul pentru Studiul Holocaustului în România, „Elie Wiesel” și tot în 2005, prin Hotărâre de guvern, Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului, IICC, director Marius Oprea, adjunct Ștefănel Olaru. Tismăneanu i-a vrut capul lui Marius Oprea și l-a avut, dar se pretinde *victimă* a comunismului, *victimă* a lui Ceaușescu și *victimă* a „sinistreii cabale” organizate contra sa, pe motiv că l-ar fi influențat ocult pe Băsescu. Mă cam îndoiesc că miștocăria lui Băsescu i se datorează, dar victimă a lui „nea Nicu” n-a fost: a avut drept de exprimare (și l-a arătat în articole

Dacă urmărim atent titlurile, observăm că autorul își polarizează discursul poetic pe două mari teme de largă reverberație umană: Timpul și Cuvintele, acestea fiind și temele major – semnificante ale generației 60 și, respectiv, generației 80, pe care autorul o premerge și o anticipează. Poetul și-a cristalizat discursul, care a devenit limpede și semnificativ, de consistență metaforică și o remarcabilă cursivitate.

Așa se face că, deși în versuri albe, discursul se potențează printr-o discretă, dar relevantă incantație interioară, că, pornind chiar de la titlurile cărților, eflorescența metaforică amplă conține și conservă și universal semnificațiilor.

Esențial, autorul scrie o poezie a prezenței în ume a Bărbatului (cu majuscule), dominant fiind erotica, dar și meditația filozofică și melancholia trecerii ireparabile a timpului: „Există un hotar/ la marginea pleoapei/unde se termină omul!/Acolo e bine să ne facem/ câte un pat de zboruri/ și între cearceafuri de crini/ să ne așternem cuminiți/ așteptându-ne unul pe altul./Există un hotar/ la marginea pleoapei/ unde se termină omul!!! Numai mâinile lui/ cu un neastâmpăr/ al firii/ trece într-un dincolo/ cioplindu-ne chipul/ în treaptă de zare/ pentru ca pruncii/ să meargă/ o lumină mai sus! (Hotar)

După cum se poate sesiza în poemul citat, există o incantație, supra-textuală, care impune și un fel de refren sau o subliniere a temei principale pentru rotunjirea semnificației și, în același sens, consecutive, se cristalizează și un fel de morală sau de sentință concludzivă a textului. Morala poate să apară chiar și în centrul textului – „iubirea/ respiră albastru” – sau în zona „necuvântului”, preluat de la Nichita Stănescu.

Autorul nu ajunge la formule reflexive sau la autoexprimarea

omagiale), drept de pașaport, drept de inițiativă, drept de asociere (la *Micul dicționar filosofic*, din 1981). Să nu fi știut Patapievici ce scria acolo doctorul în marxism-leninism? „Orânduirea capitalistă și-a încheiat misiunea istorică și trebuie să facă loc noii orânduirii sociale, în stare să asigure progresul rapid al tuturor popoarelor, realizarea unei lumi mai drepte. Această misiune istorică revine orânduirii socialiste”.

În „Adevărul” din 21 ianuarie 2006, Marius Oprea declara că Institutul de Investigare a Crimelor Comunismului în România a trimis plângeri în legătură cu 400 de persoane criminale. În instanță n-a ajuns nici un dosar. Și ce-i rău că arheologul Oprea a optat, în cazul crimelor, pentru document și nu pentru interpretare? Mihail Neamțu l-a acuzat de necrologie. Dar Cioflâncă nu necrologie făcea în marnea Ieșilor, la Podu Iloaie? Sau era medic legist? Și de ce crede Rodica Palade că săpăturile de la Sighet, pentru osemintele lui Iuliu Maniu, au fost „act blasfemiatoriu”? Cât despre Cristian Preda, ca europarlamentar PD-L, era convins că Marius Oprea se voia *eternizat* pe post, în fruntea Institutului. Se pare că doar stalinismul are drept la eternitate. De ce n-a plăcut prestația Oprea-Olaru? Pentru că au trecut la arătarea victimelor și asasinilor acoperiți? Mort în ,92, Nicolschi a negat, într-un interviu luat în ,91 de Lucia Hossu-Longin, că ar fi existat vreun experiment al „reeducării”; că ar fi o invenție calomni-oasă a lui Virgil Ierunca.

IICC a cerut ce trebuia cerut: condamnarea întregului aparat de propagandă. Cum așa? Și Crohmalniceanu, și Silviu Iosifescu, și Savin Bratu, și cei doi Pauli, Cornea și Georgescu? Doar Elie Wiesel a declarat ritos: „totul e diferit în ceea ce ne privește”, iar Andrei Oișteanu a pus semnul egal între comunism și legionarism, în emisiunea lui Cătălin Ștefănescu, din 25 octombrie 2015. Să încerc și eu câteva exemplificări de posibili „egali”? Iată-le: Ana Pauker = Mircea Eliade, că tot a nemurit-o ca personaj; Leonte Răutu = Mircea Vulcănescu; Valter Roman = Ernest Bernea; N. Moraru Șafran = Petre Țuțea; Pantiușa = Ion Gavrilă Ogoranu; Teohari Georgescu = Grigore Caraza; Sorin Toma = Marcel Petrișor. Placu-vă?

Mă întreb câte burse pentru cercetare a acordat INSHR și câte s-au dat pentru cercetarea dictaturii comuniste. Că promisiuni! N-a promis Traian Băsescu, la Camere, în 18 decembrie 2006, anularea condam-nărilor politice, dar și anularea desfacerii contractelor de muncă pentru abateri de la etica și echitatea socialistă? A mai pormis acces la arhivele CNSAS etc. etc. Muzeul Comunismului (proiect Th. Baconski) s-o fi făcut? Mai promisese conferințe în orașe...

Iată ce s-a întâmplat, la Iași, cu o expoziție itinerantă, găzduită de Muzeul „Mihail Kogălniceanu” și organizată sub egida (și) a CNSAS de Muzeul Județean Ialomița și de Asociația Rost, acuzată de extre-mism de dreapta, al cărui președinte de onoare era Gh. Calciu Dumitreasa. Fandacia de cămașă verde, așa cum am mai spus, s-a dezlănțuit. Omul din Cogălnic, care l-a decorat cu mâna lui pe Avram Ellman, evreu dobrogean, luptător în războiul din 1877, a fost tras de barbișon ca antisemit, iar „personajele cheie” ale expoziției din casa sa au fost etichetate „legionari sângeroși”. „Ziarul de Iași”, din 15 august 2008, titra: *Scandalul cu acuzația de legionarism pornit de la o expoziție din Iași*.

În fapt, expoziția de fotografii și documente (acte de condamnare, în principal) înfățișa tragedia a șase martiri ai temnițelor: Arsenie Boca, Arsenie Papacioc, Sandu Tudor, Gh. Calciu Dumitreasa, Valeriu Gafencu și Ioan Ianolide. Fondul modestelor afișe era verde-gris, ceea ce a constituit alt cap de acuzare. Reprezentantul Fundației Rost, Cristian Ivănuță, a replicat că Arsenie Boca și Sandu Tudor n-au fost legionari. Primii patru s-au călugărit când au scăpat

exprimării ca la postmoderniști, ci continuă să mediteze, în sensul clasic, la condiția poetului. Câteodată, în curgerera poemului, se simte câte o inflexiune verbal argheziană sau o răsturnare sintacti-că specifică Maestrului Cuvintelor potrivite, ca în acest extraordi-nar poem de dragoste: „Întotdeauna/ mai avem o vorbă albastră/ - nechemată și castă - / o privire ascunsă în sânge/ unde vântul nu ajunge ...// mai avem o lumină străină/ - neinvitată la cină - / un somn cuminte de floare/ uitând să mai zboare ...// Întotdeauna/ mai avem un zâmbet de stâncă/ și-un vis cu putere de încă ...” (Întotddeauna).Universul său poetic, de factură confesivă și intimistă, ne prezintă o lume a problemelor grave, dar conturată delicat cu precizie de bijutier.

Chiar prin titlul volumului, trăsăturile distinctive ale omului și operei ies în evidență prin asocierea a două elemente emblematicे ale purității: petale și zăpadă, într-o conexiune expresivă, plină de semnificații.

Deși cariera sa a început târziu și a lăsat deja în urmă o îndelungată activitate literară, poetul nu este cunoscut și apreciat, așa cum ar merita și îl recomandă cele 12 volume publicate. Nici critica literară nu s-a grăbit să salute și să comenteze acțiunea poeziei în Cetate personalizată sub chipul bland și înțelept al lui Alexandru Ciocioi.

Cu modestie și multă discreție, active în publicații și în mijlocul confrăților, poetul este o prezență stenică, optimist, de un binefăcător echilibru în turbulentă noastră viață literară.

Și opera și personalitatea sa identifică și performează un poet de drum lung, care, oricând, poate să ne surprindă cu noi creații de rezistență și înalt nivel valoric.

Poarta operei sale rămâne tot timpul deschisă.

...

de închisoare. Și asta pentru că nu s-au săvârșit în arest, ca Anton Golopenția sau n-au plătit cu viața adeziunea politică, în linia întâi a frontului, ca Haig Acterian.

Muzeografele erau speriate. Fuseseră amenințate cu pierderea posturilor, cu închiderea muzeului... În anii cincizeci ai Tribunalului Poporului, ar fi fost anihilate social, condamnate la temniță grea. Iar frica de ștampila antisemit a rămas. Afirm și nu prima dată: *consider antisemitismul o boală psihică*. Detest și ura de clasă, și ura de rasă, dar să-l urmăp pe Eminescu, și el declarat de câțiva nesăbuiți „protolegionar”: „A compara argumentele și a o face cu tonul liniștit al bunei credințe reciproce constituie esența oricărei discuții serioase”. Acuze ca fascistoid ori legionaroid au dus la codeie puse „la opreală”, vorba Anonimului brâncovenesc, la vieți sociale ruinate, la moarte civilă, în cel mai bun caz. Le repetăm? Vrem din nou s-o silim/ s-o siluim pe Clio să accepte doctrina comunistă?

Când citesc în esel lui Lucian Boia, la pagina 87 (*Mitologia științifică a comunismului*, Humanitas, 2011): „În România, legionarii aleseseră calea misticismului ortodox”, parcă-i aud pe proletcultiști condamnând în numele materialismului ateu. Martiriul lui Valeriu Gafencu, care a cedat medicamentele lui colegului de suferință din iubire creștinească față de aproapele său, evreul, ține de misticismul ortodox?

Puterea de decizie o aveau, în obsedantul deceniu, evreii: demas-cau și condamnau, dar opoziția față de proletcult nu-i antisemită. N-o să afirm că temnicerii români nu erau monștroși. Iernile, gardienii români udau cimentul pe care dormeau deținuții și o făceau din inițiativă proprie. Și mai am un argument: evreul Steinhardt a făcut aceeași închisoare neagră ca și românul din Boteni-Muscel, Petre Țuțea, cu aceeași demnitate. Pe Steinhardt l-a călcat în cizme (cf. *Jurnalului fericirii*) tot un evreu ca și el, tov. Jack Simon, maior în cercetări penale, care a făcut *alia* în ,65. Steinhardt făcea parte din familia lui Marx. Nu s-a dus, pentru a fi ajutat, la rude. Când Mănăstirea catolică din Belgia i-a cerut să-și schimbe credința, a refuzat. O mai făcuse o dată și i s-a părut destul. O fi calea „misticis-mului ortodox” cea aleasă de el?

În *Tăblițele de săpun de la Itșep-Ip*, Mihai Buracu rememorează că, pe unul dintre șantierele morții, Barajul Bicaz, l-a cunoscut pe Hary Harvey, fost actor la Teatrul „Tănase”. Era după Auschwitz. Spunea că Auschwitz-ul fusese mai blând decât Bicazul, comparație incriminantă și incriminată, dar care poate și trebuie făcută, ca și paralelismul Holocaust/Gulag. Soljenițin a avut curajul să vorbească despre „tehnologia paranoică a crimei”, realizată de Stalin-Mao. Spune Părintele Gheorghe Calciu Dumitreasa că a fost o *Golgotă românească*. Însă afirmă (și eu n-o pot face mai bine): „Am încredere în Dumnezeu, în tradiția națională și în tineretul acestei țări. Nu mă aștept ca impasul să fie depășit peste noapte. Trebuie să ostenim, să veghem și să ne rugăm, păstrându-ne nădejdea chiar și-n derută și-n suferință”. Greșelile nimănuui nu trebuie minimalizate ori maximizate în funcție de etnie (văzute prin dioptria evreu-neevreu) și asta ca să nu nesocotim mesajul biblic (Galateni 6:7): „căci ce a semănat omul, aceea va culege”.

Schimbarea omului prin „om înnoit” (prezentată iarăși ca o idee generoasă) n-ar trebui să rămână necunoscută tinerei generații, nici indiferentă. De aceea trebuie să luptăm cu *autoamnezierea programa-tă* (sintagma lui Bujor Nedelcovici); de aceea trebuie rezistat „memo-ricidului”, acuzelor programate selectiv în defavoarea unora și scuzelor programate tot selectiv, în favoarea altora.

Pentru *trezvirea* sufletului și a minții, memoria vie nu e decât o biserică vie.

Ion POPESCU-BRĂDICENI / Scriitorul Constantin Brâncuși

Un arsenal ecritural vizionar (Rezumat)

Putini știu că Brâncuși a scris și poezie, în ton cu moda și în acord fin cu sine însuși. În maximele/ reflecțiile/ cuge-tările sale, metafora și metonimia sunt reginele unei scriituri de o densitate ideatică rar întâlnită printre artiști.

Având și darul narațiunii, marele sculptor a intuit cu jumătate de secol mai devreme fizica cuantică. S-a desprins ca un uriaș direct din Renaștere și... s-a exprimat într-un limbaj accesibil și totuși (auto)reflexiv, dotat cu o mirabilă intensiune (Eminescu, 1932).

O hermeneutică a literaturii lui ar trebui să scoată în relief în primul rând revelațiile, apoi resorturile științei sale de a pătrunde înțelesurile fundamentale; în fine ar trebui să reculegă semnifica-țiile esențiale și să reconstruiască o poetică grefată pe o transeste-tică refondatoare. (Popescu-Brădiceni, 2012)

Scriitorul Constantin Brâncuși n-a fost descoperit încă. Întreprinzând un demers în această direcție, în prelungirea unei ostensiotici riguroase, a unei semiotici punctuale, voi celebra demonstrând, voi demonstra celebrând o operă literară majoră a Europei dintotdeauna.

Cu o bibliografie incontestabilă, pe masa-mi de lucru, eseostu-diul meu va sfârși prin a trezi tot soiul de mirări și probabil de salutare dezmeticiri. Proiectat, cu scriitura-i iconoclastă, în arealul curentelor europene experimentaliste de ieri și de azi, arsenalul meu ecritural dobândește valențe realmente vizionare.

Cuvinte-cheie: Hobița, oralitate, vatră, sincronicitate, arta-în-stare-vie, stil abstract

O benefică invitație la (re)lectură

În „Hermeneutica ideii de literatură”, Adrian Marino vorbește de recuperarea literal-literară a oralității spontane și inocente. Litera, scrierea sunt doar forme grafice ale oralității. Din a-literală, literatură lui Constantin Brâncuși s-a încetățenit în veac ca o literatură vie (litterature vivante). (Marino, 1987)

Pe de altă parte literatura brâncușiană poate fi hermeneutizată, prin implicarea relației sacru-profan. De precizat că spiritul lui Brâncuși aparține exclusiv spontaneității și libertății. Vocea lui pare aceea a unui transscriptor al „scrierii zeilor” așezându-se cu o nonșalanță zeiască el însuși în tradiția sacro-culturală. „Spusele” lui Brâncuși autoreferențiale și autopo(i)etice traduc oralitatea experienței ontologico-estetice sacro-profane într-o știință a facerii aplicată corpului operei.

Literatura cu valoare de moștenire a lui Constantin Brâncuși nu este a unui scrib inspirat de Toth ci a unui laic trecut în ciclul cultural, a unui campion practicant al unei arte eliberate în fine din prizonieratul fie el și al modernității târzii.

În „Așa grăit-a Brâncuși” (Sorana Georgescu-Gorjan fiind autoarea antologiei de aforisme) Florea Firan afirmă că aceste adevărate concepte de înțelepciune pot fi citite și ca un jurnal de formație, iar Sorana Georgescu-Gorjan remarcă și aspectul de ficțiune al unor ziceri, pe care le-ar fi rostit personajul Brâncuși care nu-i prea departe de ideea de text apocrif. (Georgescu-Gorjan, 2012)

Oralitatea lui Brâncuși – consideră Petre Pandrea – ar fi fost realmente socratică (Eric Satie l-a rebotezat „micul frate al lui Socrate”), iar Peter Neagoe l-a prezentat ca pe „Sfântul predicator din Montparnasse”. Petre Pandrea îi consemna întotdeauna zisele, proverbele, argumentele, convins că se află în fața unui Goethe statuar și că acestea erau meditație veche, silogisme și replici limpezi de orator/ retor veritabil. „C.Brâncuși – își sintetizează profitabil amintirile P.Pandrea – a fost un orator innăscut și făcut, un filosof stoic cu mesaj care mânuia oralitatea cea mai fascinantă cu îndemânarea unui artist/ războinic/ filosof” (Pandrea, 1976).

Octavian Greavu ne adresează o benefică „invitație la re-lectu-ră” pe urmele mai abilitatului Matei Călinescu, cel din tomul „A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii” (Călinescu, 2003). Am acceptat-o din același motiv că frumusețea și înțelepciunea acestor gânduri par să închidă, ca într-o ogivă tainică, secretul artei sale. În această antologie trilingvă „Recitindu-l pe Brâncuși” Barbu Brezianu îl comentează pe Brâncuși ca scriitor-moralist (cu o parabolă intitulată Histoire de Brigands și cu vreo 9 aforisme și sfaturi, în periodicul american This Quarter, din 1925, la care mai colaborau James Joyce, Ernest Hemingway, Gertrude Stein, William Carles Williams ș.a.)

Cristian Robert Velescu se referă la un Brâncuși platonician, cititor al dialogurilor acestei grec fondator, curent (preferat fiind pare-se „Banchetul”). Afirmția – cred și eu – poate fi valabilă. Asta întrucât „pentru Brâncuși, dintr-o problemă a reprezentării, sculptura devine o problemă a comunicării”. Este, de altfel cunoscut, că sculptorul concepea actul creației ca pe un efort trans-personal (ca în dialogul „Ion” al lui Platon) adică întreprins „fără voia lui” ca și cum n-ar ști ce face.

De ipso et de facto, Brâncuși știa însă ce face căci a avut un program de creație extrem de ambițios precum de pildă ideologe-mul: „realul nu înseamnă forma exterioară, ci ideea, esența lucrurilor”. Ideea platoniciană devenise între timp model al artistului. Azi Brâncuși e și el un model/ reper în evoluția spiritui-lui mondial și – de ce nu? – a poeziei planetare. Textele publicate în revistele „Confesiuni” și „Tribuna” de Constantin Zănescu mi-au oferit ocazia de a mă înscrie și eu în rândul celor care cad „vrăjiți” de „intensiunea” (vorba lui Eminescu – n.m.) dicteului avangardist brâncușian. (Zănescu, 2013, 2016)

Acasă la Brâncuși

Acasă la Brâncuși, pietrele, arborii, râurile, izvoarele își mai poartă încă zeii în suflarea lor material-spirituală.

Iar Brâncuși se întoarce mai tot timpul acasă la neamul său de străvechi branchizi. Poate în însăși peștera lui Zamolxis/ Zalmoxis, ca posibil ultim avatar al său.

Acasă la Brâncuși, mumele pământului destălcuiesc încă arhetipuri/ simboluri/ semne. Ritualice – ca niște preotese ale Templului Virtual Indore – comunică oamenilor de azi evenimente care s-au întâmplat la începutul lumii.

Iar Brâncuși revine acasă cu o cunună de lauri pe frunte. Și gustă zilnic din supa altor lauri din Grădina de(-)mentă, populată cu sculpturile sale încă nefăcute, câte o picătură infimă, ca să devi-nă închis oarecum la ofensiva naturii în corpul său de acum nemuritor.

Acasă la Brâncuși, anotimpurile se succed aproape mecanic, substituindu-se celor patru timpuri: timpul genezei, timpul copilă-riei, timpul poeziei și timpul înțelepciunii culturale (și transcultu-rale – n.m.). Iarba le plătește tribut, la fel și pomii, la fel și pădurea.

Iar Brâncuși cel Constantin, odată reîntors la vatra-i milenară, contemplă, înlăuntrul unor marmure, niște forme esențiale ale căror limbaj secret a deprins a-l descifra cu dalta privirii și-abia apoi cu o nevolnică dar măiastră unealtă.

Acasă la Brâncuși aburii ceții și umbrele norilor se contopesc într-o substanță misterioasă prin care gândul creator înoată ca într-o genune. Casele s-au înlocuit una pe alta, dar magia locului a persistat în zidurile lor văruițe în albul de lapți ori de bureți iuți. Cu urechea pe lutul reavăn, ascultă Cățelul Pământului, lătrând oarecum trist. Rădăcinile rizomice îi șoptesc o metafizică încă nescrisă de vreun geniu tardoromantic ori transmodern.

Iar Constantin Brâncuși hobițeanul nu pregetă să dea glas și corp unor fantasme rezidente în hăul memoriei sale, în bolgiile subconștientului său bântuit de fel de fel de făpturi încreate care-l somează enervante să le dăruie imaginea substitutivă ori vreun poem încă necizelat și neșlefuit până la a reflecta lumina ca o oglindă venețiană.

Așezat la masa țărănească a Întregii Familii, îngândurat tot socotește zilele care s-au scurs de la Facerea Lumii. Le reconotea-ză sânguincios, după glăsurile propriului sânge analogic universa-liilor. Metafore vii atrag păsările măiastre ale văzduhului într-o estetică de asemenea vie: a Naturii Îneși, aflându-și mântuirea în doctrine ezoterice zăgăzuite în informal. Înlăturându-le, Marele Brâncuși, cel izvodit de protoromânism, a sculptat idei în chip de viziuni, l-a reinventat pe Dumnezeu din Nimicul în toată potenția-litatea-i postcreatoare și iarăși transcreateoare.

Limba lucrărilor lui Brâncuși e tot aceea de acasă, din Gorjul submontan (și de nord). «Acasa limbii române» o precede, o predetermină/ o condiționează, o proiectează în absolutul unor frumuseți pururi rezămislitoare de armonii celeste și transeceleste.

Desigur că „acasa mea e într-un cuvânt gândit de altul. Acasa mea e într-un sărut pe care l-am gândit în alți doi adolescenți”. Aceste versuri aparțin lui Nichita Stănescu (Stănescu, 1990, Acasă 200). Iar „două guri sărutându-se, ce infinit!” (Stănescu , 1990, Acasă, 200). Dar același uriaș poet îi închină un eseu lui Brâncuși în care afirmă că pietrele lui Brâncuși stau neclintite ca niște monștri într-un spațiu viu. Richard Schusterman afirmă că acest spațiu viu conține „artă în stare vie” iar estetica aferentă e una pragmatistă și fundamental paradoxală. A fost deci Brâncuși un pragmatist (adică un sculptor atașat ideii de practic?). Ei, da, a fost, întrucât artistul originar din Hobița Gorjului a sesizat că granițele dintre arta rafinată și cea populară implică multă abstrac-tizare și simplificare filosofică, utile însă artei de plăcere, optimis-tă, cu succes la „masele consumatoare”. (Schusterman, 2004, 107-160)

Acceptând provocarea estetică a artei populare, Brâncuși a deturnat ezotericul în cel mai dezalienant exoterism și a dat lovitura de grație pretențiilor totalitare ale artei rafinate. Similar s-au comportat Eschil, Sofocle și Euripide în Grecia antică, la fel Shakespeare, Cervantes, Eminescu (cu romanțele sale.), în Europa modernă.

Creierul lui Broca și sincronicitatea

Dar și Nichita Stănescu în România lui Nicolae Ceaușescu. Și iată-l pe poetul „Necuvintelor” intuind – cu același aplomb metaestetic – demersurile lui Schusterman: „Unui om simplu suferind șocul brutal și divin al vederii artei îi poate da iluminare asupra lucrului concret, îl poate asimila în ea însăși”. (Stănescu, 1990,267). Ori identificând Poarta eroilor sau Poarta sărutului cu – citez – „poarta tuturor lucrurilor și ființelor lumii,ca fiind solitară ca un sfinx pe care ființe inefabile au scrijelat hieroglifa lor secretă”.

Paul Ricoeur ar considera această analogie că fiind „o enigmă : metaforă și comparație (eikon), dar atenție! – una minimă, în schimb, ea fiind bogată în învățăminte.”: în metafora ca atare poartă-sfinx, sculptorul transmodern vede două lucruri într-unul singur (Ricoeur, 1984, 45). „A percepe, a contempla, a vedea asemănarea, iată în ce constă, în cazul poetului, desigur dar și în cel al filosofului, geniul metaforei discursive, care va lega poetica de ontologie”(Ricoeur, 1984, 83).

„Motive vechi, semne ale unei alfabet românesc împodobesc lada de zestre a unui tânăr care intră prin această piatră spre orizont. Sferele care echilibrează piatra în dreapta și în stânga, sfere tăiate și așezate față în față ca două faciesuri, ca două haotice organe, care se caută, pentru a fi unul singur ca două jumătăți de perfecțiune care nu poate exista niciodată, sau ca nostalgia unei dogme divine cu neputință de realizat”(Stănescu,1990, 61). Jacques Claret consideră că emisfera stângă a creierului uman e sediul raporturilor logice și al limbajului, iar emisfera dreaptă e sediul intuiției și al imaginarului. Brâncuși unește cele două sfere într-o singură sferă dispunând dispariția aparentei dualități, idee/ formă.

În orice lucrare brâncușiană, avem o intersectare între idee și formă, e o constituire simbolică în care gândirea și expresia se constituie simultan. Tocmai acest aspect face posibilă comunicarea ideilor-formă brâncușiene, comunicarea despre ființa limbajului plastic al obiectelor despre care nu știm în mod cert dacă dezvălu-ie realitatea primordială sau o ascunde (Claret, 1982, 46)

Astfel – corect interpretează Nichita Stănescu – „Poarta are un stil abstract prin simpla bruscare a pietrei în idee...Limbajul pietrei, străduința ei de a fi, sugerată de Masa tăcerii, e un limbaj psihic prin care cuvintele le percepem nu printr-un umil organ al auzului, ci prin toate organele deodată și copleșitor”.

Acest limbaj al Mesei tăcerii este exact ca în folclor, un sistem deschis care afirmă apartenența, comunicarea rituală. Limbajul natural al pietrei și limbajul brâncușian (adică stilul brâncușian original de a suferi prin simpla așezare a pietrei, de a se bucura printr-o asperitate a ei, de a înțelege ușor,cum este când ești piatră dar și ce vede piatra în oglinda limbajului psihic al sculptorului n.m.) se găsesc într-un raport practic cu lumea și într-o sincronici-tate creatoare.(Combs, Holland, 2008, 26-28).

Continuare în pag. 14

...Scriitorul Constantin Brâncuși

Urmare din pag. 13

Desigur că cele două emisfere sunt două creiere care comunică între ele transcendent și social, care se află într-o rezonanță tăcută: psihicul și creierul. Astfel dacă partea stângă a creierului contro-lează limbajul (care nu este instrumentul vital al comunicării umane, ci însăși substanța gândirii logice, fără el n-ar exista știința, matematica și cărți, grație lui informația este transmisibilă din generație în generație. Iar cultura umană există în progres/ partea dreaptă e a percepției și cuprinderii înțelegerii globale a unei situații, holistice.

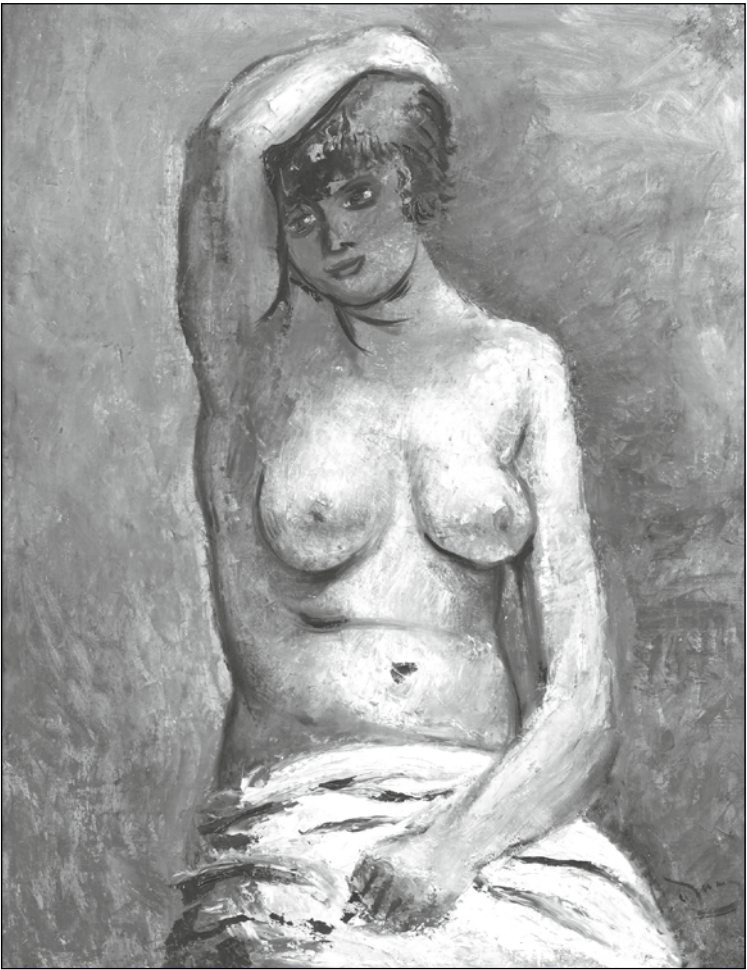
„Cunoștințele științifice actuale privind emisfera dreaptă și cea stângă sugerează o imagine de ansamblu în care partea stângă a creierului răspunde de gândirea logică, analitică, rațională. Partea dreaptă pare să răspundă de gândirea holistică, perceptuală, creativă”(Combs, Holland, 2008, 90-94).

Cine vede pentru prima dată Masa Tăcerii, intră în lumea misterului stând cu apostolii la masă, constrâns să fie singur și să gândească; în acel plan, masa este existența noastră, Marele, Minunatul, Blândul, Frumosul, Puternicul, Divinul care ține și rotește în jurul lui pământurile; un sistem cosmic și material intuit. Numai masa e perfectă și continuă, este sferă, e în sine însăși, și își este de ajuns, e dogma divină, mister întreg, iar pământurile sunt sfere mici tăiate și puse invers, discontinue, niciodată perfecte, fără speranța întregului pentru că așezarea lor a fost aceasta; ca niciodată să nu fie sferă întreagă”. (Stănescu, 1990, 267). Uluitoare coincidențe? Aaah nu! Deloc! Căci nimic nu se află mai aproape de miezul sincronicității ca experiență umană decât impresia că lumea însăși se exprimă creativ prin coincidențele sincronistice. Deseori, astfel de coincidențe seamănă mai degrabă cu poezia decât cu fizica. Ne putem aminti de sosirea cărăbușului la fereastra lui C.G. Jung în timpul discuției despre scarabeul din vis. „Cazul domnului de Fortgibu și al tartei cu prune ne dă impresia existenței unui clown sau a unui trickster aflat în culise, chipul mitic al unui zeu pus pe șotii, aflat dincolo de vâlul coincidenței. Aici găsim un fir călăuzitor principal în ceea ce privește sensul sincronicității: ideea că întâmplarea poate să se exprime prin tema mistică a unui Trickster divin, întruchipat, de exemplu, de zeul Hermes din mitologia greacă (Combs, Holland, 2008, ibidem).

Dada este bună și rea

Cum definește Constantin Brâncuși poezia? Ca nonreprezentare, așa cum și arta lui e dinspre (non)abstract înspre (non)figurativ. Și ce-i dansa, adică Poezia, atunci? Este cunoaștere. Dar și transcunoaștere, adică posessie a suntemității, adică (trans)ființare. Citez: „Că ființăm înseamnă cu totul altceva” (înseamnă Alternativa la știință, iar alternativa la ființă e transființa, adică arta și, în ce-l privește pe Brâncuși, non- și anti-arta. Brâncuși a negat arta, apoi a negat negația însăși și puteți sesiza de unii singuri ce-a ieșit. Cu o nonșalanță ușor ironică, se revendică din Mișcarea Dada care – citez „va întoarce din nou lucrurile spre vremurile noastre”, adică va forța viitorul însuși să redevină mereu „prezent”, adică artă vie/ metaforă vie/ estetică vie (ontologico-fenomenologică și fenomeno-praxeologică – n.m.).

Când desemnifică manifestările drept afișe, transferă fenomenologicul în ostensiotic, în ceea ce se arată și se vede cu ochiul liber, adică precizez cu parantezele lui Brâncuși („imagini”, „reflexe” și „autorefecții”). Dar ochiul liber e ochiul secund al Soarelui. Citez: „Dacă Soarele ar fi ochiul enorm al Cuiva, Acela s-ar dovedi neputincios să ne mai vadă,

Și să ne spună că îl zărim, și noi!...” (Variante)

Ah, frumosul nebun al marelui oraș Paris (Fănuș Neagu: Frumoșii nebunii ai marilor orașe) Constantin Brâncuși afirmă că Dada aduce bucuria fiindcă nu face afaceri! Ai tinde să te lași păcălit de sensul denotativ al substantivului, dar contextul te obligă să-l înțelegi corect, asociindu-l cu versurile următoare: „Dada vă distrează!... Dada vă șlefuieste creierele acelea dubloemisferice. Așadar Dada nu face a-faceri, adică nefaceri, pentru că facerea e totuna cu noul corp al operei cel po(i)einic și simultan poeiesixtent. Zeul Dada este biunivoc, este androginic, este oximoronic, este coincidentia oppositorum.”

Citez: „Dada este bună și rea”, „vă oferă cheile Paradisului” (adică ale transgresării limitelor materiei înspre transcendența și transdescendența spirituală) dar „este calin și feroce, adică – traduc eu (grație cheilor oferite de hermeneutica literaturii – n.m.) – este violentă, ca-n „Sacrul și violența” lui René Girard. Pentru că sacrul s-a întrupat ca expresie a violenței. Sacrul și violența sacrificială sunt aproape în raport de sinonimie; n-o spun eu ci Eliade, Durand, Otto ș.a.

Versul „Pentru că, de când s-au inventat artiștii, Artele au fugit” trebuie receptat paideic – formativist ca pledoarie fermă pentru alungarea artisticității/ esteticității moderne, vizuale-simbolice și recuperarea „naturalității Artelor”, dar mă refer la natura arheică, arhetipală, primordială, când cuvântul care denomina lucrul era totuna cu lucrul însuși (e vorba de vârsta magico-mitică a artei, în care identitatea și non-identitatea coabitau într-o libertate a sensurilor, indiferente la semne care erau arbitrar. Așa că Dada este ideea pură, descendentă din eidosul platonician, iar „restul este sclavie” în materia amorfă, nesemnificantă și cu greu semnificativă. Semnul, corpul operei, poate fi bănuit, intuit, dar misiunea groaznică este a sculptorului care îl eliberează ca „sculptură”, care „reprezintă tot ceea ce trăiește, fără nici un fel de piedici”. Ei, da, cea care înlătură aceste piedici este inteligența, fie ea emoțională, fie ea și creativă, dar mai ales antimimetică. Triada: „Idioată!... Regină!... și Sclavă” se autoexplică ea însăși. Pentru că lăcrămează ca o „idioată” (mă refer la sinceritatea sentimentului, la arta ca trăire sentimentală”), pentru că „face pipi” ca o regină” (ei, da, sculptura, ca o poezie, ca po(i)eticitate endogenă și simultan exogenă, ezoterică și exoterică – este regina tuturor artelor”). Simbolistica lui „pipi” duce la golirea recipientului, ca receptare ritualică a curățirii, ca joc ritualic dintre plin și gol. Iar „sclava” – ce poate ea decât „să facă caca” întocmai oricărui om obișnuit, trăitor străin pe acest pământ, adică trecător de moment, surghiunit pe un pământ alternativ la Edenul părăsit pentru totdeauna – cum ar zice Heidegger (Heidegger, 1995, 313).

Să recapituliez: lacrima, urina, fecalele pot fi transcense, prin transfigurare. A rebours, ca poet, Brâncuși mizează pe o estetică a urâtului. ei, da! Căci „și Dada iubește”, este adică de un erotism tulburător.

Se pare că după ce și-a pierdut vitalitatea sexuală, Brâncuși și-a pierdut „datul”, „harul”, „darul”, creativitatea. Ei, da, căci „Dada face totul”! Absolut totul.

Uite-așa, voi practica această veche-nouă (meta)critică în același timp intra-, meta- și trans-textuală, și aplecându-mă asupra celorlalte poeme brâncușiene.

Poemului „Peștele” i s-ar putea aplica o grilă de (re)lectură pe baza unor cărți-teorii de Bachelard, Durand, Eliade, Heidegger, Proust, Todorov, Capote, Joyce, Pound, Tzara, Eliot ș.a.

Dați-mi voie să vi-l citez in integum:

„Peștele (precum sculptură și simbol), reprezintă o creație (și o creatură vegetală”).

Ea se mișcă prin apă!...

Și este o făptură, o vietate taciturnă, care nu ne spune, niciodată, nimic!

Un animal cu sânge rece!... Dar dacă el se încinge – îl și înfulecăm, deîndată ce.... (Poem neterminat, scris pe o filă galbenă de carnet italian, format mic)”. (Poeme dadaiste)

En passant, să semnalez că Brâncuși l-a apreciat pe suprarealis-tul și absurdul Urmuz, imitându-l oarecum (vezi desenul «sinea mea oarecum» ca să-și refondeze de ipso et de facto propria transfilosofie, cu un text poematic „despre existență și aparență”.

Iar „Portret literar – scris de un poet” chiar e o capodoperă a dadaismului pe care, zău, Gellu Naum l-ar elogia (dacă nu l-o fi și celebrat, deja, și eu n-am informația de rigoare – n.m.) negreșit: „(Portret literar – scris de un poet)

Imaginați-vă că-l vizitați pe un anume poet și că îl rugați să vă scrie portretul.

Iar acel poet vă urmărește tot timpul, de dimineța și până seara!

Și că vă vede, începând din zori, trezindu-vă și având ceară în urechi.

În sfârșit, că aveți ochii lipiți și pielea obrazilor vă atârnă,

precum niște pânze înmuiate.

Pe urmă, imaginați-vă că mergeți să faceți pipi, ori tare ori slab.

Și că intrând în baie, Poetul vă vede ca pe un om de paie! Și mai având și o burtă umflată și gelatinoasă. Și că ieșind de-acolo, veți arăta ca un cap de vițel, gras, și cu ceva tare în nas!...”

Desigur că am să-mi continuu eseostudiul de față, căci se anunță ca o aventură hermeneutică dar și ca un exercițiu metapoe-tic provocator.

Prolegomenele SEMNULUI (în loc de concluzii)

1. Arta nu este o întâmplare, pentru că este o intemplant; estința accede în Templu și redevine transființă. 2. Cum adică nu minte arta, dacă Adevărul Absolut se adăpostește în Relativitate, ca prizonier definitiv al acesteia? 3. Dacă arta cedează bunului meu plac (deși plăcerea – credea Roland Barthes – este un atribut indispensabil oricărei lecturi (Barthes, 1994)) cade în consumerismul „îmburghezit”; dacă se circumscrie unui saeculum, ca marcă a necesarului istoric, cade într-o paradigmă (a se citi: canon) procustiană (a se înțelege: ostrakonică); dar, dacă se lasă purtată pe valurile Kairicității, biruind timpul (pe Cronos), ea își reeste propria măsură (categoric: atribut al valorii).

4. C.Brâncuși a sculptat „devenirea întru ființă”, cum scrie Constantin Noica în „Sentimentul românesc al ființei”. Conștiința filosofică, deopotrivă populară și culturală a lui Brâncuși, a intuit caracterul de universalitate pe care trebuie să-l aibă creația. Fiecare operă brâncușiană are înăuntrul său sinea lucrului dezvăluită și se situează în universalul ființei, în esența acesteia, reflectând devenirea întru ființă de ordin general (Noica, 1981). Substanțele lumii sunt aceleași, iar mișcarea ce le animă este unică. Între ea și formele de esențială ființare se stabilesc legături reciproce de mare profunzime: „Masa Tăcerii” este manifestarea dublă a unei prezențe și a unei absențe, din care reținem relația dintre unitate și multipli-citate, dintre moarte și viață, numărătoarea, nașterea de ființe vii, gândirea rațională. Și de ce n-ar fi ființa ca ființă „Coloana fără sfârșit”? Se văd din ea, din plin, creșterea nod cu nod, vertebrarea și organicul propriu-zis, imaginea mișcării, reacția în lanț a gându-lui, infinitul însuși încapsulat în linia mioritică a romburilor. Și de ce n-ar fi „Coloana fără sfârșit” spațiul românesc verticalizat, pentru a întruchipa nemurirea? Pentru fiul de țăran din Hobița, sculptura este arta ființei, a devenirii ei, împletite dialectic. Brâncuși exprimă prin sculptură opusul ei, fluiditatea, mergând până la generalitatea materiei, până la esența ei, spre a propune prin ea contrariul, sentimentul românesc în gravitatea și libertatea sa, particularitatea etno-folclorică și arhitecturală a așezărilor rurale gorjenești, realitatea în toată concretețea sa simplă, directă.

Bibliografie:

- Adrian Marino: Hermeneutica ideii de literatură; Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1987
- Sorana Georgescu-Gorjan: Așa grăit-a Brâncuși/ Ainsi parlait Brancusi/ Thus spoke Brancusi; Fundația Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2012
- Petre Pandrea: Amintiri și exegeze; Editura Meridiane, București, 1976
- Matei Călinescu: A citi, a reciti. Către o poetică a (re)lecturii; traducerea: Virgil Stanciu; Ed. Polirom, Iași, 2003
- Platon: Dialoguri; traducerea: Cezar Papacostea; Ed. IRI, București, 1995
- Brâncuși, Anul I, Nr.1, Octombrie 2013; vezi Constantin Zărnescu: Brâncuși încă inedit; pp.14-15
- Tribuna, An XV, 1-15 iunie 2016, Nr.330, vezi Constantin Zărnescu: Poeme dadaiste
- Nichita Stănescu: Fiziologia poeziei; ediție îngrijită de Alexandru Condeescu; Ed. Eminescu, 1990
- Richard Schusterman: Estetica pragmatistă. Artă în stare vie; Institutul European, Iași, 2004
- Paul Ricoeur: Metafora vie; traducerea: Irina Mavrodin; Ed. Univers, București, 1984
- Jacques Claret: Ideea și Forma; traducerea: Dumitru Ghișe; Editura Științifică și Enciclopedică; București, 1982
- Mihai Eminescu: Scrieri politice; ediție comentată de D.Murărașu; Ed. Scrisul Românesc, Craiova, 1932, pp.249-253
- Roland Barthes: Plăcerea textului; traducerea: Marian Papahagi; postfața de Ion Pop, Ed. Echinox, Cluj, 1994
- Allan Combs, Mark Holland: Sincronicitate; traducerea: Anacaona Mândrilă, Elena Francisc Publishing, București, 2008
- Constantin Noica: Devenirea întru ființă; Editura Științifică și Enciclopedică; București, 1981
- Ion Popescu-Brădiceni: Analiza limbajului vizual; Editura Academica Brâncuși, Târgu-Jiu, 2012
- René Girard: Sacrul și violența; traducerea: Mona Antohi; Ed. Nemira, București, 1995
- Martin Heidegger: Originea operei de artă; traducere și note: Thomas Kleininger, Gabriel Liiceanu; Ed. Humanitas, București, 1995 (vezi esul: Limba în poem. O localizare a Poemului lui Georg Trakl, pp.309-361)

Victor ȘTIR / „Monumentul” bisericii de lemn

Cartea Biserici de lemn din Maramureș publicată de Grigore Man la Editura „Proema” din Baia Mare are toate datele unui op care se scrie o dată în viață. Volumul a apărut sub egida Episcopiei Ortodoxe a Maramureșului și a Muzeului Județean Maramureș, în anul 2005, în condiții grafice excepționale și beneficiind de un dens cuvânt înainte al episcopului Maramureșului și Sătmărlui, Justin Chira, cu un precis simț al valorii materiale și spirituale pe care o reprezintă lăcașurile de cult ridicate în veacurile rămase în urmă, în negura veacurilor și cele mai noi, mirosind a rășină proaspătă. „Bisericele din Maramureș și din tot Nordul Transilvaniei reprezintă una din podoabele de preț ale țării noastre, mărturie vie a vredniciei poporului nostru, a simțului său estetic, a armoniei și echilibrului său spiritual.

Deși de dimensiuni reduse, ele pot sta cu cinste alături de marile capodopere ale arhitecturii universale, de marile creații ale lumii, realizând o strânsă legătură între cer și pământ, ajutându-ne să înțelegem împlinirea voinței lui Dumnezeu în competiție cu eternitatea.” Dacă pentru un ierarh, pentru istoricii de artă, lucrurile privind arhitectura bisericii ortodoxe, numele diverselor componente ale edifi ciului sunt la îndemână, clare, pentru Grigore Man, filolog de formație, documentarea presupune și parcurgerea împreună cu colaboratorii a disciplinelor care înglobează atât elemente de teoria, cât și de istoria arhitecturii lăcașurilor de cult construite din lemn.

Grigore Man se adresează, neîndoielnic, nu numai specialistului, ci și cititorului obișnuit care este interesat de latura spiritualității românești din nordul țării, care se referă la biserică, închinare, relația cu Dumnezeu. Bisericele sunt adesea modeste ca dimensiuni, pe măsura comunităților restrânse la vremea edificării; văzute azi, sugerează și sentimentul de umilință al românului înaintea lui Dumnezeu, dar prin câtă frumusețe. Proporțiile sunt armonizate incredibil, reflectând în profunzime o învățătură a meșterilor lemnului, fără îndoială, o elită care acumulasă secrete ancestrale ca suport al frumuseții venite din straturile tradiției profesionale a locurilor. Fapt excepțional, cartea lui Man este un atlas al picturii bisericești pe lemn din Maramureș; așa cum se vede azi, îmbătrânită, ștearsă pe alocuri, cu suprafețe pe care culorile au devenit nuanțe, pictura este mai degradă palimpsest cu sporită putere de

„Riturile de trecere” - o cercetare de nivel profesionist

Cartea „Cultura tradițională imaterială românească din județul Bistrița-Năsăud, volumul I - Riturile de trecere”, de Vasile V. Filip și Menuț Maximinian, apărută în 2012 la Editura „Eikon”, este, după cum se precizează în Argument, primul dintr-o serie de trei „care să acopere în mod sintetic” arealul precizat în titlu, proiectul susținut de Centrul Județean pentru Cultură fiind, neîndoielnic, ambițios, dar și necesar, întrucât, credem, fiecare generație ar trebui să-și adauge perspectiva proprie asupra tezaurului culturii tradiționale, spre a nu o neglija și uita. Autorii: Vasile V. Filip, doctor în filologie și semnatat al câtorva studii de etnografie și etnologie de referință pentru Bistrița-Năsăud, și Menuț Maximinian, master în aceeași disciplină, ceea ce denotă situarea profesională, prin formație, în perimetrul domeniului abordat, în care nu se găsesc întâmplător, din vreo efuziune de ambiții diletante, ci cu întreaga conștiință a demersului propus. Având deja o bibliografie de câteva zeci de titluri, cărți etnografice și etnologice despre județul Bistrița-Năsăud, dintre care se pot cita lucrări de nivel național, autorii „Riturilor de trecere” au procedat clasic, la investigarea temelor în teren, temeinicia cercetării simțindu-se din soliditatea așezării fiecărui capitol, a fiecărei judecăți, argumentele fiind susținute cu citate din materialul documentar cules, ceea ce conferă lucrării calitatea de op științific. Una dintre virtuțile cărții trebuie să fie „distanța” luată de cercetători de ispitele teoretizării în care cad, de regulă, cei puțin experimentați; autorii sunt foarte aplicați evenimentelor capitale ale vieții din comunitățile tradiționale: nașterea, căsătoria (nunta) și moartea, cu formele de pregătire auxiliare pe care le presupun pentru împlinirea evenimentială. Ritualul așezat, constituit în timp, devenea obligatoriu, standard, iar variațiunile de la comunitate la comunitate însemnau împlinirea concretă, cu specificitatea asumată de un grup uman.

De pe Ilve la Mihăiești sau de la Breaza în Chiochiș, fiecare sat din Bistrița-Năsăud are câțiva oameni care știu obiceiurile și cunosc de-amănuntul „cum se face”; pe știința acelor vrednici membri ai comunităților, numiți și informatori, și-au fundamentat autorii cercetările și nu putem să nu subliniem prospețimea versurilor populare ce însoțesc ritualurile, bunăoară „Odată buricul tăiat, moașa îl ridică pe copil înspre grindă și spune pentru băiat: Și sănătos,/Și-nvățat/Și bogat,/Om de treabă/ Și luat în seamă”; se subînțelege, capitolul despre naștere prezintă credințe referitoare la vremea gravidității, felul cum vin copiii în lume, obiceiuri la pregătirea nașterii, botez. Tot astfel, capitolul despre nuntă a

sugestie pentru vremurile când va fi fost proaspătă, decât starea de degradare fixată în pagină, și totuși, de o frumusețe înmărmuritoare.

Diversitatea picturii de cult acoperă în perimetrul îngăduit de erminie nu numai necesitățile dogmatice ale unei teologii a privirii, ci, poate, sunt în anumite feluri documente culturale din vremile care nu au păstrat slovă scrisă românească. Dacă nu avem miniaturi cu desene din secolul al optulea, conservatoarele vremuri ale trecutului se reflectă de o manieră discretă în anumite scene ale picturii bisericești, infuzate de moștenirea ajunsă la contemporaneitatea meșterului, apoi prelinsă prin secole până la noi. Despre expresivitatea și vioiciunea sfinților, despre coloristica icoanelor, a catapetsmelor, se poate discuta în perimetrul specialităților privitoare la arta picturii bisericești, cum de altfel, și despre refl ectarea vieții din vremea pictorului (vestimentație, gestică etc.) în redarea unor scene biblice; magii poartă căciuli etc. Aspectele constructive specifice ale fiecărei biserici cercetate sunt evidențiate într-un vocabular care, chiar dacă specializat, devine un limbaj accesibil prin abilitatea stilistică a autorului preocupat să comunice conținutul în timpul în care Grigore Man construiește cartea în care „locuiesc” bisericele, tezaurul de frumusețe al românilor nordici. Cartea va păstra pentru viitor și pictura bisericilor care vor dispărea, dacă neputința va rămâne atât de viguroasă deasupra corpului României. Cândva, se va putea regreta: „Ce frumuseți am avut și le-am pierdut!”

Acum, când nu mai e nici Grigore Man, percepția demersului său și al colectivului cu care a lucrat la realizarea cărții apare poleită cu nostalgia chipului celui ce va fi simțit perisabilitatea noastră ca oameni în bisericele pe care le-a văzut degradate din perspectivă materială și de aceea le-a ridicat un monument - „Cartea Biserici de lemn din Maramureș”, în inima sa, transmis apoi sufletelor noastre.

Presupunem că lemnul ca material de construcție este mai viu și cântător decât piatra care a intrat în zidurile marilor catedrale occidentale și erau pe de o parte expresia cinstirii lui Dumnezeu, pe de alta, a orgoliului uman al comunității, de maniera consemnata și de cultura noastră: „Mănăstire-naltă / Cum n-a mai fost altă”. De la Arduzel, Boiereni, Bogdan-Vodă, Borșa, Botiza, Breb, până-n Săpânța și Lăpuș, frumusețea nepieritoare a bisericii ortodoxe și a neamului românesc.

agregat texte despre cunoașterea tinerilor, pețit, nănași, pregătitul mirilor, cununie, ospăț, datul găinii, furtul miresei, pomul mirilor, fiecare gest fiind cercetat sub aspectul înțelesurilor pe care le poate avea.

Ritualul al treilea tratat în volum este cel legat de moarte, iar așezarea în contextul implacabilului, pe care-l reprezintă ieșirea din lume, nu putea lipsi, cu toată nostalgia românească a „tinereții fără bătrânețe și a vieții fără de moarte”. Dacă „omul poate refuza nașterea ... nu poate refuza moartea”, este sugerat în debutul capitolului; „...moartea nu-l ia, de obicei, prin surprindere pe omul culturii tradiționale”.

Subcapitolele agonia și semnele morții, reprezentări ale morții și sufletului, scalda și așezarea în sicriu, prohodul, drumul mortului, masa finală, în cazul morții tinerilor - nunta, bradul, pomul și steagul, conturează cea mai dureroasă parte a riturilor tradiționale, referitoare la moarte, cu impact neatenuat de învățătura creștină, care în aproape două mii de ani nu a făcut-o mai agreabilă prin speranța învierii. Cântecel mortăști, versul, în care este prezentată viața și trecerea omului, cunosc o mare varietate, așa cum le găsim antologate în volum și în culegerea „Cântarea de pe urmă” a Valeriei Peter Predescu. Uneori, dispararea se exprimă prin blestem:

„Moară doftorii din sat/Leacuri bune nu ț-o dat!”, alteori mai tare, cum de pildă s-a auzit cândva la Ciceu-Poieni: „Arde-ar clenicile-n Cluj/Răle leacuri ț-o adus”.

Cartea are o secțiune de reproduceri după fotografii; foarte sugestive: „Repetarea miracolului” cu Domnica Dologa, „datul găinii” cu Valeria Peter Predescu, Genuca, Alina Ceuca, Cristina Livia Scurtu, „colacul soacrei” cu Cornelia Ardelean Archiudean, Taraful „Păunița” cu Ionică Moldovan, „jocul miresei” la Căianu Mic și altele. De mare folos este compact-discul care ilustrează cu exemple relevante fiecare dintre cele trei capitole ale textului, acelora adăugându-li-se textul „Aspecte ale cercetării de pe teren” de Alexandru Pugna.

Prin acribia cu care autorii desfășoară expunerea complexității reale și mitice a tradițiilor analizate, cartea bine scrisă, clară și cu o bogăție ideatică rară, se înscrie la nivelul științific și de profesionalism care confirmă trivaliul onest ce se împlinește în realizarea care justifică deja o viață de cărturărie. Excepționala reușită, credem, îi motivează pe dr. Vasile V. Filip și Menuț Maximinian să meargă mai departe în realizarea proiectului.

Vasile GOGEA

ANAMNESIS

O cioară-ntr-un picior

Am văzut, n-aș zice des – dar de mai multe ori, săltînd straniu pe străzile orașului, mai ales prin cartierele vechi de blocuri, cîini sau pisici cu trei picioare. Victime, cel mai probabil, ale unor accidente decît ale unor încăierări între „bande” pentru „teritoriu”. Am văzut – dar la televizor sau pe net – chiar cîini cu proteze...

Urmăresc, uneori, din fereastră disputele, chiar duelurile aprige (cu ciocurile) între ciorile care iau în stăpînire strada pe care locuiesc aproape în fiecare duminică. În această zi, traficul infernal de automobile, autobuze și camioane de mare tonaj care transportă molozul rezultat din demolările fostelor fabrici din imediata vecinătate, încetează.

Totul își are „izvorul” într-un nuc uriaș, rămas – nu se știe prin ce minune – în picioare în mijlocul unui maidan năpădit de bălării aflat în așteptarea „dezvoltatorului”, după ce tot ce s-a putut demola, s-a demolat. Din și de sub acel nuc, ciorile „fură” cîte o nucă și zboară cu ea în cioc pe carosabilul străzii. Au două proceduri pentru a le sparge și a ajunge la miezul lor. Fie le dau drumul de la înălțime pe asfalt, fie le fixează cu ghearele și le lovesc cu ciocul. Bătaia începe atunci cînd cele care „au muncit” pentru hrana lor se trezesc furate de „surorile” lor mai „deștepte” care rămîn la sol și așteaptă să le pice totul „din cer”.

Dar, într-una dintre duminici, printre cele de la sol am văzut o cioară cu un singur picior! Era ușor pentru celelalte s-o dea de-o parte de la împărțea! Doar o bătaie de aripă mai viguroasă și biata cioară ciungă cădea pe-o parte, chinuindu-se apoi să se redreseze și să se ridice în aer. Atît de evidentă devenise infirmitatea ei încît pînă și vrăbiile, care de obicei așteptau ceva mai departe să-și termine ciorile „lunch”-ul, au prins curaj și-i luau de sub cioc bieteii păsări fără un picior și ultimele firimituri. Nu-mi pot imagina o pasăre cu proteză... Poate că ar reuși să meargă pe pămînt, dar cu siguranță n-ar mai putea zbura...

În toată această scenă nu exista milă, nu exista cerșetor.

Doar o luptă. Fără compasiune.

Se spune că cioara e una dintre puținele specii ai cărei indivizi își recunosc imaginea într-o oglindă. Cum ar fi putut ciorile cu două picioare să recunoască într-o cioară cu un singur picior o „surată” de-a lor?

(fragment dintr-un „Jurnal duminical”)

Olimpia IACOB / Poezie coreeană

Dimineață

de *Sung Ja Kim*

S-a destrămat întunericul,
răcoarea dimineții
șovăie lângă fereastră.

Păsările ciripind sparg liniștea.
Când aerul mă atinge ușor
lumină se face zborul din liniște.

Peste ceața adormită în întuneric
zborul e strălucire matinală

deasupra pământului
ca un sân de femeie.
(*Versiunea engleză: Irene S. Yoon*)

Cu gândul la tine

de *Sung Ja Kim*

Mă gândesc la tine
când amurgul se lasă sângериu.

Te simt
când lumina lunii se prinde de fereastră.

Te văd
când stropii de ploaie lovesc frunzele.

Când soarele apune și stelele scilpesc
Aș vrea cu mine să fii!

Aș vrea să vin iarăși la tine
când văd cum norii se înalță.
(*Versiunea engleză: Irene S. Yoon*)

Păzind plaja sufletului meu

de *Song Soon Kim*

Obosind să tot urmărească soarele noaptea întreagă
în jurul pământului
luna plină își trage sufletul
la capătul cerului dinspre apus.
În căutarea sfințeniei omenirea
pândită mereu de păcat și slăbiciune
ca un plerin trecând prin Valea Plângerii
umblă din umbra sinelui în strălucire.

De-ar fi să fie transparent ca sticla sufletul meu
lumina grației divine s-ar revărsa în mine.
De-ar fi să strălucească pe creștetul meu ca lumina la amiază,
umbra păcatului a greșelilor ar păli.
Atunci sufletul meu ar primi sfințirea prin a mirului bucurie
Întunericul n-ar mai fi Întuneric
Și întunericul ar fi ca lumina înaintea Domnului.

Cântecul florilor

de *Song Soon Kim*

Așezate pe masă în sufragerie
margaretele albe mă privesc îndelung
dăruindu-mi buchetul lor de zâmbete proaspete.
Spiritul lor neatins îmi alungă neliniștea din gânduri
cu bucurie le sorb mireasma.

Cu șoapte neauzite
florile de mai sunt purtătoarele bucuriei și dragostei
nunțile toate funeraliile
nedespărțite-s de flori
flori lăsând în urmă cântecul de jeluire.

De-aș putea să-Ți cânt mereu cântecul vesel al florilor
Ție, Creatorul Universului și al tuturor ființelor,
de-aș putea să împart lumea culorilor și a armoniei
cum împart florile ca viețuiesc atât de puțin.

Punct de plecare

de *Sofia Kim*

Lumina lunii mă prinde,
eu prind floarea,
floarea prinde pământul,

Pământul prinde marea
marea prinde cerul
cerul prinde lumina lunii

Și lumina lunii mă prinde.
(*Versiunea engleză: Rachel S. Rhee*)

Flori și păsări

de *Sofia Kim*

Tânjind după flori
un stol de păsări
dă ghes vântului

Păsările sfioase poposesc
în salcâm

Și eu mă așez în fața ta
urmându-mi inima
urmându-mi pașii
mergând fără țintă

ascultând cântul pasărilor împrăștiind ceața,
dând buzna în miresme
încerc să trag un dulce pui de somn
proptindu-mă de cer.
(*Versiunea engleză :Rachel S.Rhee*)

Cântecul florilor ascunse

de *Sunja Kim-Shin*

A venit primăvara
dar nimeni nu ascultă cântecul florilor ascunse
în așteptarea primăverii

Nimeni nu ascultă cântecul florilor
ivindu-se fără rădăcini
nici semințele nu s-ar mai împrăștia
și lumina soarelui nu le-ar mai ajunge

Imigrantul ilegal
neputând sta pe propriile-i picioare,
de-ar avea un cântec ,
ar fi setea de libertate, adormită sau trează

Să-l lăsăm să-și spele tristețea în lumina zorilor,
să arunce semințele în pământul libertății
să scrie un cânt cu roua dimineții
și să îl cânte cu glas tare.
(*Versiunea engleză : Rachel S.Rhee*)

Copacul bătrân

de *Sunja Kim-Shin*

Când vor înverzi
Frunzele din nou?

Înainte de plecarea primăverii
păsările deja își iau zborul
ducând cu ele petale

Să fie clătinarea crengii golașe
așteptarea unei amăgiri?

Copacul bătrân
privește umbra întinsă pe jos fără frunze
și nu plânge.
(*Versiunea engleză : Rachel S.Rhee*)

Copacul mort

de *Ok Bae Kim*

În ziua când s-a tăiat copacul bolnav
verde decenii la rând

muncitorul iute de picior ca o maimuță s-a urcat în el
și de la vârf a început să-i tăie cu sârg crengile
care în căderea greoaie săltau ca pe o scară
una după alta.

Apoi trunchiul a căzut cu zgomot
lăsând un gol
Viu copacul împrospăta cu frunzele aerul
după moarte și-a jertfit trunchiul
lemn bun de foc la iarnă stivuit până la streășină
resturile au ajuns mulci
hrănind alți copaci.
(*Versiunea engleză : Irene S.Yoon*)

The Sewol Ho Ferry

de *Ok Bae Kim*

Botul vasului de salvare s-a scufundat
Numele feribotului își trâmbițează destinul
prevestind tragedia, catastrofa The Sewol Ho Ferry.
Dansul necuratului deghezizat în înger
încărcat cu minciunile fără număr ale omului și rodul
lăcomiei nemăsurate

Un vis zadarnic al destinului neștiut al zilei de mâine.
Trupul bătrânului rățăcit în livada de pruni înverzită
nu are casă nici în moarte.
Lacrimile neoprite ale sufletelor tinere se fac perle
viețile tinerilor cu inimi curate
azi sunt în cer.

(*Versiunea engleză: Irene S.Yoon*)

Înimă rotunjită

de *E. J. Kim*

Îmi dăruiește inima lui.
Primind-o,
simt cum mă rotunjesc.

Când se revărsa de tinerețe
inima-i era triumghiulară
La vârsta de mijloc
a devenit pătrată.

Ca să fie o stea cu cinci colțuri
a călătorit,
s-a poticnit,a alergat

lovindu-se pe alocuri
într-o viață plină de încercări.

La sfârșit
ținea în palma
doar o pietricică netedă,
găsită lângă o apă curgătoare.
(*Versiunea engleză : Rachel S. Rhee*)

Poeme selectate din publicația anuală KEL a grupului *Korean Expatriate Literature* (*Korean Expatriate Literature. KEL, no 20, 2016. Published by Yoon Ho Cho, USA*)

Notă despre traducători:

Irene S. Yoon: poetă, traducătoare, editorul publicației *Korean Expatriate Literature*. Este licențiată în Literatură Engleză (Ewha Women’s University, Korea), având un masterat în TESOL (Fairleigh Dickinson University in NY). În 2008 a primit premiu pentru traducerea *Girls’ Night Out*. Locuiește în New Jersey.

Rachel S. Rhee este scriitoare și traducătoare din coreeană și engleză. Publică în reviste (*Korean Expatriate Literature, The Seventh Quarry, Shabdagucha, The Paterson Literary Review, Cyclamens and Swords*) și antologii (*Bridging the Water* , 2013). Este membră a Uniunii Naționale a Scriitorilor. Pentru activitatea de traducător și creație proprie originală a primit două premii din partea revistei *Korean Expatriate Literature*. Lucrează ca psihote-rapeut în Pennsylvania.

Dan CULCER

/ Serii și grupuri. O ședință de partid în redacția revistei «Vatra» (1986) - X

25.XII.1984

- Completare la planul de măsuri

1. Urmărirea în continuare a urmăritului la domiciliu prin mijloacele „TO” instalate, identificare și verificarea imediată a legăturilor acestuia;

Termen: permanent

2. Vom continua acțiunile de influență, temperare și cunoaștere prin sursele: „ANTON”; „CORNEL” și „VASILE”. La fel vom solicita unele marșrutizări din partea securităților județene unde acesta are legături;

Termen: permanent

3. Se vor controla prin sursele existente și [prin] redactorul șef al revistei „Vatra” scrierile personale ale acestuia, cât și articolele pregătite de unii corespondenți pentru a evita introducerea în revistă a unor materiale cu conținut ostil sau interpretativ.

Termen : permanent

4. Vor fi inițiate verificări asupra tuturor legăturilor urmăritului, în principal a legăturilor stabilite în perioada octombrie-decembrie 1984 – după reîntoarcerea din Franța, pentru a stabili dacă au fost realizate contacte care interesează organele noastre.

Termen: 20.01.1985

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

5. Nota prezentată de urmărit despre problemele reținute cât timp a fost plecat în Franța cu complectările cuvenite se va înainta la Dir.I-a și U.M.0544.

Termen: 15.01.1985

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

6. Vom efectua verificări asupra legăturilor urmăritului din rîndul intelectualilor din Tg.Mureș; pentru creerea unei pătrunderi informative care să poată vizita pe urmărit la domiciliu (de menționat că nici unul din redactorii revistei nu vizitează pe urmărit la domiciliu).

Termen: 10.II.1985

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

7. Vor fi luate măsurile cuvenite ca toate contactele realizate de urmărit cu cetățeni străini, să fie controlate prin mijloace „T.O.” La fel de la U.M.0544 vom cere relații despre străinii stabiliți ca legături ale urmăritului pînă în prezent.

8. Afirmările făcute de urmărit la Oradea cu ocazia participării la ședința cenaclului „Horeni” vor fi fixate prin acte premergătoare. După concretizarea acestui aspect, vom informa organele de partid competente cu propunerile legale care se impun.

Lt.Col.

GRAMA NICOLAE

ss descifr.

30.04.1985

Prelucrarea contrainformativă să se facă în baza notei date obiectiv privind persoanele pe care le va contacta și itinerariul pe care îl va parcurge. Avînd în vedere o îmbunătățire a deschiderii obiectivului față de noi, acest moment să fie exploatat pentru dezvoltarea activității sale pe plan informațional. După revenirea din străinătate de intensificat măsurile de cunoaștere pentru a stabili eventualele mutații în atitudinea sa.

Col.ss.indescifr.

COMPLECTARE

la planul de măsuri în d.u.i.”DINU”

1. Prin sursele: „ANTON”; „VASILE” și „CORNEL”, vor fi controlate pregătirile pe care le face urmăritul în vederea plecării în străinătate. Acest aspect se verifică și prin mijloacele „TO”, cât și prin mijloacele „S” care au fost sensibilizate ca în perioada ce urmează să fie mai atente la atitudinea și comportarea urmăritului.

Termen: permanent

2. Vor fi identificate și verificate legăturile făcute de urmărit în ultima perioadă (rezultate din mijloacele „S” și „TO” – pentru a stabili dacă se preconizează anumite activități în legătură cu călătoria preconizată de acesta în străinătate, sau alte activități cu caracter ostil.

Termen: 15.05.1985

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

3. Înainte de plecare în străinătate urmăritul va fi prelucrat contrainformativ – care să aibă ca efect obținerea de informații de valoare operativă la reîntoarcere, cât și sensibilizarea ca în străinătate să se situeze pe poziție patriotică în relațiile cu cetățenii străini cu care va veni în contact. La fel va fi atenționat ca la reîntoarcere să nu mai aducă în țară cărți puse sub index care se rețin de către organele vamale.

Termen: 16.05.1985

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

4. După plecarea în străinătate vor fi urmărite relațiile prin corespondență ale acestuia cu familia cât și cu unele legături mai apropiate.

5. Prin sursele informative, redactorul șef al revistei cât și prin

contactele directe de către ofițer se va continua activitatea de temperare și influențare pozitivă a urmăritului.

Termen: permanent

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

SPECIALIST I.

ss. Lt.Col. GRAMA NICOLAE

La data de 30.09.1985 se prezintă la analiză, dar pînă atunci vom analiza cazul pe momentele operative care vor apare.

Col.ss.indescifr.

APROB

De acord cu observațiile Șefului de serviciu

ss.indescifr.

24.09.1985

În perioada mai-iunie 1985 urmăritul a participat la Colocviul Asociației Sociologilor de limbă franceză care a avut loc în luna iunie a.c. la Bruxelles-Belgia, fiind beneficiar al unei burse oferită de Institutul de Sociologie din Bruxelles. La reîntoarcere a prezentat o notă în care a căutat să explice preocupările în străinătate și observațiile sale. A explicat și contactele realizate cu unii străini. Nota dată a fost înaintată la Dir.I-a Serviciul V de unde ni s-a comunicat că nu ar fi fost sincer în relatările făcute și că, în străinătate ar fi contactat o persoană față de care a avut manifestări suspecte. Pentru verificarea acestor probleme urmează să vină la Tg.Mureș un ofițer din cadrul Dir.I-a, pentru recontactare și complectarea notei prezentate.

(ss. să obținem copia materialului de referință)

După reîntoarcere a reluat legătura cu unii cunoscuți, dar nu au fost semnalate manifestări ostile sau suspecte din partea acestuia. În cadrul redacției evită discuțiile contradictorii și stările tensionale, dar cînd se ivește ocazia caută să se răfuiască cu unii colegi, problemă sesizată de către aceștia. Astfel în luna iunie a.c. redactorul ANTON COSMA de la Rev.”VATRA” a editat un volum de proză și cum se obișnuiește cite doi redactori scriu cronici pentru prezentarea cărții în vederea popularizării acesteia și a scriitorului. În acest caz au pregătit și publicat cronici în “VATRA” CORNEL MORARU – redactorul șef al revistei și urmăritul. CORNEL MORARU a întocmit o cronică bună scoțînd în evidență calitățile scriitorului și rolul educativ al cărții, dar urmăritul a făcut o critică foarte tăioasă situîndu-l pe scriitor printre diletanți, începători și cartea ca lipsită de valoare –cronică apreciată ca neobiectivă din partea celorlalți redactori, cât și de alți scriitori. Asemenea atitudine îl menține pe urmărit la distanță de redactorii revistei care-l evită. Se pare că este influențat de către soția lui numita MAILAT MARIA – persoană cu preocupări literare, la care urmăritul a încercat să-i înlenească o rubrică în cadrul revistei (care să fie scrisă tot de el, dar să-i facă popularitate acesteia), dar colectivul redacțional s-a opus acestei încercări. Nu a fost primită nici ca redactor la revistă – cînd a solicitat încadrarea într-o funcție care a fost liberă.

În ultima perioadă urmăritul a fost determinat să se ocupe de rubrica pe care o conduce în cadrul redacției fiind îndrumat de către redactorul șef cit și din partea Comitetului de cultură județean să evite disputele cu colegii și să nu mai altereze climatul de înțelegere în redacție – fiind atenționat că, dacă nu se va conforma acestei indicații, va fi înlăturat din redacție. Se pare că a înțeles indicațiile date și caută să se încadreze în activitatea normală a redacției.

În urma complexului de măsuri luate în special după reîntoarcerea din străinătate, nu au mai rezultat probleme suspecte sau manifestări ostile din parte acestuia. Se menține starea lui de nemulțumire, dar evită exteriorizarea unor păreri. Lucrează intens la cartea care o are în pregătire, iar în timpul liber se află în mijlocul familiei. Se pare că s-a redresat și din punct de vedere financiar, deoarece a moștenit o casă de la un unchi al lui la Baia Mare pe care a vîndut-o și dorește să-și cumpere o casă particulară la Tg. Mureș.

Întreaga comportare a urmăritului îl menține ca suspect pretabil la anumite activități ostile, fiind necesare în continuare următoarele măsuri:

1. Urmărirea și controlarea conținutului scrierilor urmăritului prin sursele: “Cornel”; “Mihai” și “Anton, care vor primi sarcina să intervină dacă va fi necesar pentru a preveni apariția în paginile revistei “VATRA” a unor scrisori cu conținut nociv sau interpretativ din partea acestuia.

Termen: permanent

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

2. Prin sursele informative, celelalte posibilități de care dispunem (“S”; “T” și investigații), vom stabili persoanele contactate de urmărit după reîntoarcerea din străinătate, care vor fi verificate și de la caz la caz luate la lucru. Totodată vom stabili dacă în modul de comportare și gîndire a urmăritului au avut loc schimbări – pentru a ne reazeza unele măsuri în acest sens. Pentru verificarea legăturilor urmăritului vom coopera cu ofițerii din celelalte servicii informativ-operative sau chiar cu alte securități județene daca va fi cazul.

Termen: permanent

Răspunde: Lt.Col.GRAMA NICOLAE

-Dintre legături să avem în vedere și pentru încheierea de acte premergătoare care să ateste atitudinea urmăritului.

col. ss. indescifr.

3. Vom raporta și vom solicita să ne fie comunicat cum sunt cunoscuți străinii care apar în dosar, de către U.M.0544 București. La fel vom raporta și vom solicita sprijin Dir.I-a Serviciului V. Pentru a ne sprijini prin marșrutizarea unor surse din rîndul scriitorilor pentru contactarea urmăritului.

Prin contactarea urmăritului de către un ofițer din cadrul Serviciului V. Vor fi clarificate suspiciunile care planează asupra acestuia – de neolialitate și iniția în continuare măsuri adecvate de urmărire.

Străinii să fie verificați la C.I.D. și apoi la 0544.

Col. ss indescifr.

4. Intrucît numita MAILAT MARIA (soția urmăritului) este activistă de județ se va face o informare la Com. Jud.P.C.R. cu preocupările acesteia pe linie literară și propunerea să fie atenționată pentru a nu mai interveni în activitățile profesionale ale soțului și pentru faptul că ea nu poate fi angajată la redacție nu este un motiv de nemulțumire a soțului care pentru munca prestată primește retribuția cuvenită.

-După verificarea și aprofundarea datelor existente.

Col.ss indescifr.

5. Prin conducerea revistei se va urmări ca obiectivul să fie angrenat la întocmirea unor materiale cu profund caracter politic (de reținut că revista se trimite și în străinătate). În raport de poziția luată de către acesta și implicarea la întocmirea acestor materiale ne vom edifica sau reconsidera părerile cu privire la loialitatea lui și dacă este pretabil să fie folosit în activități ostile de către unele cercuri dușmănoase din exterior.

SPECIALIST I.

ss.Lt.Col.GRAMA NICOLAE

- Cu precizările făcute, măsurile prevăzute, corespunde evoluției situației operative în caz. La data de 26.12.1985 se prezintă la analiză.

Ss Col.indescifr.

MINISTERUL DE INTERNESTRICȚ SECRET

INSPECTORATUL JUDETEAN MURESEX.2

-Securitate –

-Serviciul I-A

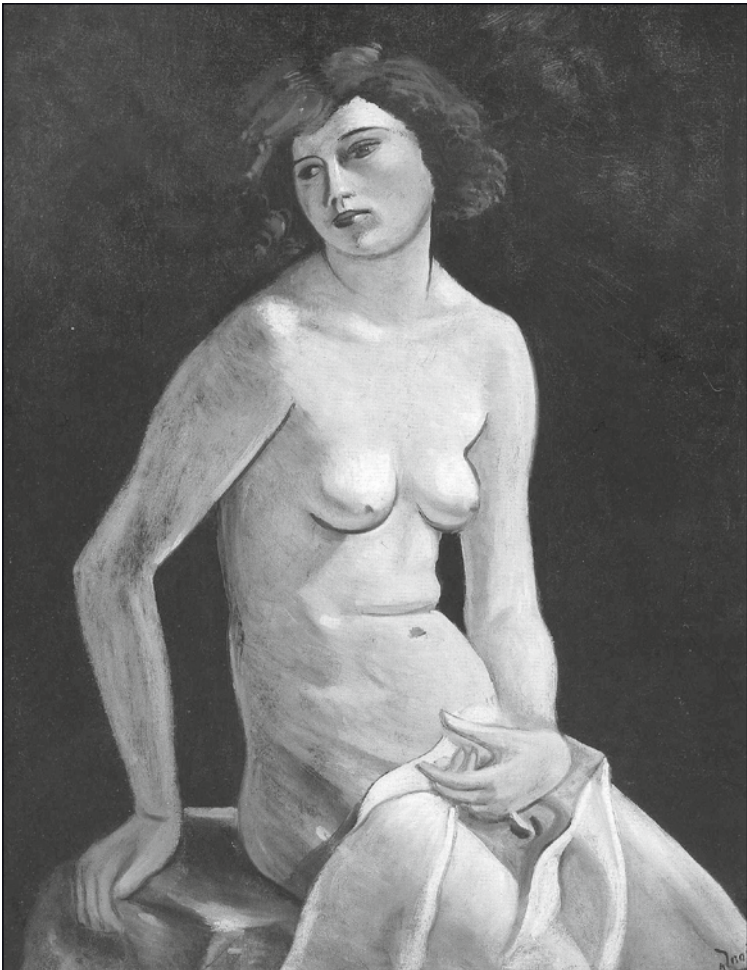
Nr.105-GN-002045 din 26.02.1986DE ACORD

SEFUL SECURITATII

Maior MARIES GHEORGHE

(Endnotes)

1Cenaclul de literatură științifico-fantastică organizat la Casa Armatei din Oradea, unde Dan Culcer fusese invitat în calitate de redactor responsabil al paginii specializate din *Vatra*.

Flori BĂLĂNESCU / Despre mistificare

În ce perioadă a istoriei nu s-ar fi putut începe un text cu: *Trăim vremuri tulburi...?* Cred că în fiecare zi, de măcar 2000 de ani încoace. Diferența intervine atunci când suntem nevoiți să despărțim apele, să vedem de unde anume au început să se tulbure, de la izvor, de la vreun afluent, în amonte sau în aval. Chestiune de interpretare istorică. Lunile acestea, când unii dintre noi se gândesc mai apăsător la drepturi și libertăți – nu doar pentru că ar trebui să marcăm vizibil cei 40 de ani de la Mișcarea pentru drepturile omului, numită și Mișcarea Goma –, când oamenii ies în stradă cu sutele de mii în România, încercând să stopeze „dreptul” la hoție, când vecinii noștri – dar nu numai ei, ci și italienii ș.a. – se uită cu speranță către noi... lunile acestea vor primi poate, în istorie, supranumele de Iarna de la București. Iarna de lână, că alt anotimp și-a adjudecat deja catifeaua, și nu a fost să fie al nostru.

O mișcare masivă a cetățenilor nu este ca o „muzică de cameră”. Acolo unde unii fac și controlează muzica, ceilalți ascultă, în tăcere, disciplinați. O mișcare, după cum sugerează chiar termenul, este o scenă de luptă. Bătăliile reale, în sensul factualității lor, se dau în câmp deschis, în aer liber, în Piață. Nici o luptă nu este doar rezultatul „mișcării” trupelor pe terenul accidentat. De obicei, există strategii, tacticieni. Oameni politici. Analisti. Scenariști. Speculanți. Toți aceștia se bagă în seamă, socotesc câștiguri strategice și de imagine. Speculanții și profitorii

nu s-au născut ieri, ci odată cu omenirea. Și chiar dacă după orice bătălie cel mai puțin câștigați ies soldații, trupa, ei rămân, însă, cu demnitatea, pentru că lor, orice s-ar spune, li se datorează victoria, ei apără onoarea celor mulți și muți. Umăr la umăr, cu arma (sau cu tricoulul! sau cu pancarta!), unul sau mai mulți pe metru pătrat. Ei și glasul lor strigând „Jos corupția!”

Frații noștri de peste Prut, cum ne alintăm uneori, privesc de câteva săptămâni încoace, doar-doar li s-o transmite și lor dorul de libertate, precum epidemia de gripă. Dacă e greu aici, la ei este incomprabil mai dificil. Basarabeni au supraviețuit nu doar în comunism, ca noi, ci într-unul pur sovietic. Sovietizator, deznacionalizator. Dacă noi am parat timid naționalismul de lemn al regimului Ceaușescu, ei abia mai pot să respire după deceniile în care au suportat operații succesive de schimbare de identitate.

Mișcarea pentru drepturile omului din iarna-primăvara anului 1977 nu s-a petrecut în Piață. Este elementar că nu ar fi fost posibilă, după două decenii de represiune stalinist-dejistă. Românii – cei rămași în viață, cei nearestați/ neuciși în pușcării, în lagăre, în marginea drumului, cei născuți direct în *epoca comunismului biruitor* – nu mai aveau instinctul împotrivrării. Goma a inventat un alt soi de „piață” – una a solidarizării dincolo de distanțe și spații. Goma a inventat pentru români culoarea libertății.

„Unii consăngeni îmi reproșează că nu am curajul de a alege

albul lor împotriva negrului celuilalt. Am încercat să spun că negrul pretinde și el că este alb; am încercat să mai spun că, de pe o a treia poziție, ambii arată negri și proști și cu picioare strâmbe. Mi s-a replicat:

– Ba tu!

De acord: ba eu (am picioare strâmbe).

– Și, în plus, nu ești român de-al nostru, fiindcă ești basarabean de-al vostru!

– Nu, nu sunt de-al vostru, sunt de-al nostru: basarabean...

Dacă sunt întrebat – pentru a mia oară:

– Ce a fost mișcarea pentru drepturile omului din România, în 1977?, răspund:

– O mișcare pentru drepturile omului. În România. În 1977.

Dacă, în continuare, sunt întrebat:

– Ce culoare a avut?, răspund:

– Ce culoare poate avea o mișcare pentru drepturile omului – chiar dacă acel *om* este român (deci tricolor)? Nici una. Dacă trebuie – deși nu vād de ce ar trebui să colorăm totul, ei bine: culoarea curcubeului”¹.

Place, nu place, este reperul românesc pentru solidarizare – lupta pentru drepturi și libertăți în secolul XX. Paradoxal (sau nu) libertatea, solidaritatea, empatia, patriotismul, discernământul, verticalitatea au devenit azi termeni cu proprietăți fluide. Cauza: diversiunile din *social media*. Pentru că oamenii au încetat să mai citească, oamenii au încetat să mai gândească, oamenii au încetat să mai discearnă – tocmai pentru că nu mai citesc și nu mai gândesc. Gândirea zilelor noastre poate fi rezumată, la nivel de „rețetă” de socializare, ca o flecăreală continuă marca rețeaua de socializare. Nu faptele și valorile pe care le promovăm contează în gaura largă a poienii virtuale, ci cât de bine stăpânești „retorica” neantului.

Să nu pierdem din vedere și circumstanțele externe, mai bine spus: Moscova și Washington, 1977/ 2017. La Răsărit parcă nu s-a schimbat mare lucru – ca mentalitate și ca practică politico-diplomatică, dar la Vest...

„Ce-i apucase pe români, ce mai voiau? Doar după 1965 li se restituise (!) mândria-națională; aveau dreptul (de la miliție) să afirme că limba română este limbă latină; de la primărie căpătase-ră autorizație să spună că strămoșii lor sunt dacii și romanii, ba chiar anume cântece patriotice pentru care «înainte» intrau la Canal, acum se cântau la radio și se dădeau la televiziune? Ce mai voiau, nu se mulțumeau cu «mândria de a fi români»? , cu «independența față de Rusia»?

Puterea nu-și credea ochilor, în primăvara anului 1977 – și pentru că știa ea ce știa: lichidase, nu doar clasele, ci strivise, distrușese, neutralizase, corupsese pătura intelectuală, câtă fusese, or «experiența dovedise»: peste tot, oricând, în Lagăr, intelectualii (mai cu seamă scriitorii) se revoltaseră primii împotriva comunismului de orice «nuanță» ar fi fost. Or, «la noi, în RSR» populația era, nu doar pașnică, dar și fericită și îl iubea din toată inima pe cel mai Fiu, cel mai Tată, cel mai Far, cel mai Cărmaci...

Pe de altă parte, Puterea, chiar dacă evaluase pericolul unei mișcări pentru drepturile omului, se simțea prinsă în capcana pe care ea însăși o întinsese occidentalilor: nu pentru că era (sic) un regim liberal, independent, deschis, căpătase certificate de bună purtare, covor-roșu, caleașcă regală, pupături și diplome – mai cu seamă de la americani? Or, iată: în acel moment președinte al Americii era Jimmy Carter, campion al drepturilor omului...”

În *SCRISOARE DESCHISĂ adresată participanților la Conferința de la Belgrad* pe 8 februarie 1977, semnată inițial de 8 oameni, între care Paul Goma și soția sa, Ana-Maria, dată publicității și pe care scriitorul va strânge semnături de solidarizare până la data arestării sale, pe 1 aprilie, se vorbește despre demnitate și libertate în condițiile unui regim ideologic, dictatorial, prin raportare la societățile democratice. Cum oare a modificat globalizarea din ultimele decenii dinamica și percepția unor asemenea concepte, la nivel social, politic și juridic?

„Peste tot în lume se vorbește despre demnitate, despre libertate, dar câți oameni din țările în care demnitatea și libertatea există cu adevărat știu că sunt state în care oamenii sunt legați pe viață de pământul pe care s-au născut? Câți oameni știu că există state în care, de zeci de ani, votanții votează... în unanimitate candidatul unic propus de putere și împotriva votanților? Că există țări în care importantă este munca (nu omul care muncește)? Că sunt țări în care cetățenii sunt obligați să servească interesele statului – care sunt, de regulă, potrivnice intereselor cetățenilor. Că mai sunt locuri pe pământ unde convingerile sunt impuse prin forță?”

De mii de ani, oricând – oriunde în istorie, faptele sunt cele care nedreptătesc oameni, faptele sunt cele care fac diferența între o victimă și un tortionar, între un om cinstit și un hoț, între un intelectual și un plagiator, între un om liber și unul care nu poate sau nu știe să iasă din propria-i pușcărie. Faptele și gândirea aferentă, sistemul de valori instituționalizate sau la purtător.

¹ Citatele sunt din Paul Goma, Culoarea curcubeului 77 (Cutremurul oamenilor), Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2015.

Nicholas DIMA / Fără închisoare, aș fi fost nimic

Neculai Popa în dialog cu Flori Bălănescu, *Fără închisoare, aș fi fost nimic*, Editura Ratio et Revelatio, Oradea, 2016, 354 pp.

Fără închisoare, aș fi fost nimic este titlul incitant al cărții-dialog dintre Neculai Popa, care a executat 14 ani de închisoare, și Flori Bălănescu, o scriitoare contemporană competentă și obiectivă. Am studiat cartea cu atenție, pentru că Neculai Popa îmi este prieten, pentru că ne aflăm pe aceeași baricadă și pentru că până la un punct mă identific cu el. Amândoi am intrat în închisoare înainte de a împlini vârsta de 20 de ani; am trecut prin aceleași închisori; ne-am adăpat de la aceleași poezii și am întâlnit unele dintre aceleași figuri luminoase pe care amândoi ni le amintim cu drag. Mă gândesc, de exemplu, la Florea Șanta, unul dintre cei mai buni prieteni ai lui și unul dintre mentorii mei la Aiud; la Marcel Petrișor și Demostene Andronescu, care au fost în lot cu fratele meu, Ion; la Părintele Calciu și la mulți, mulți alții cu care am stat în închisoare ori pe care i-am cunoscut ulterior în țară și în America. Și totuși, destinele noastre s-au încrucișat mulți ani mai târziu în Statele Unite, când după decembrie 1989 am început să ne coordonăm activitățile românești.

Cartea în sine, un dialog între autorul celor 14 ani de închisoare și interlocutoare, se desfășoară pe două paliere; amintirile colegului Popa și comentariile doamnei Bălănescu. Și, prin abordarea onestă și directă a subiectelor, amândoi dau dovadă de curaj și de simțul răspunderii față de cititor și față de posteritate. Când am publicat cartea *Amintiri din închisoare* în Canada, în 1974, erau puține cărți despre universul penitenciarelor comuniste. De atunci și până azi, au apărut însă sute de cărți pe această temă și cei interesați își pot face o imagine clară a acelei perioade de martiriu. În acest sens, de multe ori m-am gândit că cineva va trebui să facă o sinteză a mărturiilor și să scrie o carte care să rămână în istorie. Prin comentariile sale, doamna Bălănescu se apropie de acest obiectiv. Cine se va încumeta la un asemenea subiect va trebui să aibă însă curajul să abordeze detașat și obiectiv câteva probleme spinoase. Mă refer la problema legionară, la raportul dintre ortodocși și catolici, la rolul unor evrei în promovarea ideilor marxiste și aplicarea comunismului în România.

Firul călăuzitor în jurul căruia este construită întreaga mărturie este epopeea vieții tânărului Neculai Popa, care la vârsta de 19 ani, adolescent fără idei politice, ajunge la Viena cu vasul pe care lucra ca marinar și rămâne scurt timp în Austria. Aici intră în contact cu un grup de refugiați români și, dorind să lupte împotriva comuniștilor, acceptă să se înapoieze în țară și să culeagă informații pe care să le transmită în Occident. De aici apar complicațiile. Tânărul Popa nu avea nici experiența și nici pregătirea necesare pentru importanta misiune pe care o acceptase. În plus, serviciile secrete occidentale erau penetrate și venirea în țară a presupușilor spioni era dinainte cunoscută și așteptată de Securitate. Și problemele nu se opresc aici. Interlocutoarea martorului crede că America a făcut de fapt un joc comun cu Moscova pentru a justifica împărțirea Europei în sfere de influență și pentru a menține lumea într-o stare de încordare și de false speranțe. Ideea că *Vin americanii*, pe care o cunosc toți cei care am trăit sub comunism, este pusă sub un mare semn de întrebare.

Intr-una din cărțile mele mi-am pus și eu aceeași problemă. Nu cumva întreaga perioadă a Războiului Rece a fost un joc al marilor puteri? Dacă așa stau lucrurile, atunci scopul ocupării Europei de Est de către sovietici a fost să distrugă naționalismul popoarelor subjugate. Și scopul cooptării regiunii în Uniunea Europeană și NATO este să distrugă credința în Dumnezeu și să anihileze creștinismul. Îmi aduc aminte afirmația cinică a inginerului Biber din fabrica închisorii Aiud, Biber fiind membru civil al administrației. *Voi îi așteptați pe americani, dar când vor veni, tot pe noi o să ne ajute!* Era prin vara anului 1957. Mulți deținuți se întrebau mirai de ce a spus Biber acest lucru? Era oare o nouă manevră a Securității? Și îmi mai amintesc un alt episod despre care se vorbea pe la începutul anilor 1950. Se spune că într-un vagon de tren din țară câțiva pasageri vorbeau despre venirea americanilor. În vagon era însă și un ofițer rus îmbrăcat civil care vorbea românește. Ascultându-i, acesta le-ar fi spus: *Voi îi așteptați pe americani! Așa i-am așteptat și noi pe englezi și francezi, dar n-au venit niciodată!* În anii din urmă au venit americanii, dar pentru cine au venit?

Revenind la subiectul cărții, tânărul Popa este arestat imediat la intrarea în țară și predat prompt Securității. Urmează anchete inumane, schingiuri sălbatice, bătăi până la spargerea capului și scoaterea dinților, sudalme, turnătorii, înfometare, precum și câteva încercări de a-l racola ca informator. În final, e condamnat la 25 de ani de muncă silnică, dar se bucură pentru că se temea că va fi condamnat la moarte. Românii pregătiți în Austria pentru diferite misiuni și parașutați în țară au fost condamnați la moarte și executați la Jilava!

Calvarul îndurat de mărturisitor a durat aproape 14 ani. Suferințele deținuților politici sunt cunoscute de-acuma din lecturarea altor cărți despre universul penitenciar. În detenție, tânărul nostru *cu tinerețea furată* îndură nenumărate pedepse, suferă ca un martir, se comportă ca un erou, își pune probleme existențiale și în cele din urmă

își găsește liniștea sufletească în dragostea de țară și în credința în Dumnezeu! Aici se deschid însă două subiecte deosebit de delicate. Tânărul Popa îi cunoaște în detenție pe legionari, admiră atitudinea și curajul unora dintre ei, care-i devin modele de supraviețuire morală în condiții de claustrare. Tot aici cunoaște mai mulți prelați greco-catolici, le admiră amplele cunoștințe și comportarea, devenind el însuși greco-catolic. Închisoarea l-a transformat pe copilul Neculai în omul matur Popa. De aici afirmația sa chintesențială: *Fără închisoare, aș fi fost nimic!* În ciuda acestor prefaceri interioare, Neculai Popa a rămas însă în primul rând român și de-a lungul întregii sale vieți el și-a ajutat frații ortodocși din țară și, mai ales, din Basarabia. Și face acest lucru cu toată dăruirea și în aceste zile. Așa cum îl cunosc, el va continua să-și facă misiunea pe care și-a asumat-o singur până în clipa când va închide ochii.

În analizele sale, Flori Bălănescu oferă cititorilor multe elemente noi sau mai puțin cunoscute. Ea a cercetat arhivele Securității și nu numai, a văzut vechi publicații comuniste, a discutat cu foști deținuți politici și a pus în context istoric experiența mărturisitorului. Regăsim în cercetările sale amănunte despre vigilența continuă a aparatului represiv, despre zelul Securității, despre organele superioare de partid care hotărau sentințele judecătorești în locul justiției, despre viața mizeră de zi cu zi a cetățenilor... În tot acest timp, Partidul și Securitatea aminteau permanent oamenilor himerele *luptei de clasă și ale agresorului anglo-american*. Propaganda, defăimarea, diabolizarea trecutului au fost esențiale comuniștilor pentru *a-și justifica politica și acțiunile, de a procura o legitimitate pe cât de falsă, pe atât de criminală* (p. 22). Propaganda și represiunea au mers mână în mână. Toate acestea sunt lucruri în general cunoscute, dar puse în contextul soartei unei persoane reale ele capătă noi semnificații și te pun pe gânduri. Înțelegi mai bine din context nu numai că regimul a curmat mii și mii de destine și a ucis elitele țării, dar că scopul real al guvernanților a fost să muteze națiunea. De altfel, cercetătoarea

scrie în mod judicios la pagina 56 că în România așa-zisa *defascizare* a însemnat altceva: *Românii au fost deculturalizați, decapitați (...), lăsați fără coloana vertebrală, reeducați la scară națională*.

Și totuși, Neculai Popa a fost ocrotit de mâna lui Dumnezeu. El a fost pus în libertate în 1964, fără să fi trecut prin cumpletele zise reeducări de la Pitești, Gherla sau Aiud. În mod înțelept, el recunoaște acest lucru, afirmând: *Eu n-am trecut prin iadul celor care au trecut prin Pitești, n-am trecut mai târziu prin Aiud, nu știu cum m-aș fi purtat* (pp. 259-260). De aceea, el nu condamnă niciodată un deținut care a trecut prin acele iaduri...

La scurt timp după eliberare, Neculai Popa a întâlnit o femeie trimisă parcă de destin să-i completeze viața mutilată și cu care a întemeiat un cămin creștinesc cu șase copii și 18 nepoți. În 1979 familiei Popa i s-a permis să plece în America, unde de atunci și până acum a avut neîntrerupt o activitate fără egal: demonstrații de stradă pentru libertate în România, ajutoare pentru țară și pentru Basarabia, ctitorii creștine, refacerea cimitirului militar românesc de la Țiganca, burse studențești și nenumărate alte ajutoare financiare. *Domnul Popa este motorul acțiunilor de bine*, spune o beneficiară (p. 284), iar o ziaristă din Chișinău: *El a dăruit fără a cere ceva în schimb* (p. 287). Aceasta este cea mai bună definiție pentru conaționalul nostru care trăiește cu trupul în America și cu sufletul în România. Un om modest cu o inimă de aur, un om care a iubit adevărul și neamul românesc și care a dăruit permanent fără să ceară nimic. Personal, prin citirea cărții, am re trăit suferințele de altădată, dar m-am și regăsit în pacea sufletească a lui Neculai Popa.

Prof. Nicholas Dima
22 Ianuarie 2017

Doru STRÎMBULESCU / Pre-umblare pe marginea unui text

Constantin Noica spunea în *Meditații introductive* asupra lui Heidegger, din *Originea operei de artă*, că „într-o lume a cunoștințelor el a știut să readucă înțelesurile, adică filosofia însăși”¹.

Mai mult decât atât, pare, într-o lume a răspunsurilor, Heidegger a repus problema întrebărilor. Apoi, zice Noica, „într-o lume precumpănitor a comunicării, Heidegger a știut să aducă ori să reimpună cuminecarea, cu un termen înțeles perfect laic, drept comuniune”².

Într-un alt loc, în excelentul său text introductiv, Noica parcă încearcă să ne lămurească asupra unor aspecte relevante pentru ceea ce înseamnă gândirea heideggeriană în general, și iată cum: „Comuniunea”, ne spune filosoful român, „este de esența culturii, iar informațiile, chiar structurile și în orice caz limbajul universal ar putea fi o disoluție a culturii, amenințând cu disoluția spiritului. S-ar putea - iar filozofia, cu sau fără Heidegger, a încercat s-o arate permanent – ca natura cea bună și creatoare a spiritului să consiste în cunoașterea și realizarea universului concret, așadar în diferențiere, nu în unificarea sub un universal abstract”³. În fond, întreaga gândire a filosofului german este o meditație asupra aceea ce este ființa și nu a „existentului ce devine”.

„*Toată filozofia mea este una de întrebări*”, asta pare să fi spus Heidegger, aflat pe patul de moarte, unui prieten. Iar Noica prinde această chestiune ca una ce justifică întreg demersul său filosofic. Întrebarea asupra ființei primează, așadar, în fața oricărui răspuns. Atunci, unde să se încadreze această gândire a sa despre originea operei de artă, dacă nu în această problematică, pe care Heidegger o ridică, a ființei?

În acest sens, Noica ne mai spune că „în această problematică a ființei, existentul ce se întreabă despre ființă este omul, ca Dasein, ca ființa aflată într-un *aici*, dar că nu e numai omul, deși nu este nici altceva decât omul”, „ființa reprezintă tot ce ne este mai apropiat, dar și tot ce este mai depărtat”⁴.

În fond, zice Noica, „întrebarea despre ființă a lui Heidegger

1 Martin Heidegger, Originea operei de artă, Ed. Humanitas, București, 1995, p. 8
2 Ibidem, p. 11
3 Ibidem, p. 11-12
4 Ibidem, p. 15

nu a dus la un răspuns, dar nici la un impas. Ea a redat sensul filozofiei, în lumea occidentală; și a dat, ca simplă întrebare bine pusă, adâncimea artei, limbii, culturii, chiar tehnicii, și până la urmă omului”⁵.

Cu aceste câteva considerații ale lui C. Noica despre marele gânditor german, cred că am putea începe, scurta noastră preumblare prin ceea ce Heidegger a gândit a fi relația dintre om și obiectul contemplării sale estetice - arta, punând, în esență, problema originii operei de artă, ca atare.

Martin Heidegger, își începea studiul privind originea operei de artă prin a ne spune, în principiu, că: „Originea unui lucru este proveniența esenței sale”, și, ca atare „problema originii operei de artă este problema privitoare la proveniența esenței sale”⁶, iar în acest context, „opera ia naștere din și prin activitatea artistului”. Ori, din punctul de vedere al întrebării privitoare la ce este artistul, Heidegger, ne spune că el este ceea ce este numai prin „operă”. „Opera”, zice Heidegger, „îl face pe artist să apară drept meșter într-ale artei. Artistul este originea operei. Opera este originea artistului. Nici unul din acești termeni nu există fără celălalt. Cu toate acestea, nu este mai puțin adevărat că nici unul dintre cei doi nu îl poartă cu sine pe celălalt. Artistul și opera sunt, fiecare în sine și în corelația lor, printr-un al treilea termen, care, de bună seamă este și primul. Anume prin acel ceva de la care artistul și opera de artă își capătă de altfel numele: prin artă”⁷. Iar, „arta nu este altceva decât un cuvânt căruia nu-i mai corespunde nimic real. Acest cuvânt poate trece drept o reprezentare de ansamblu care cuprinde singurul lucru ce are realitate în artă: operele și artiștii”⁸.

Dar ce anume este arta și care este esența ei? „Ce anume este arta nu se poate deduce decât din operă. Ce anume este opera nu putem afla decât pornind de la esența artei”, ne spune Heidegger. Ca atare, pentru a afla „esența artei” va trebui să ne întrebăm ce și cum este ea. Și iată ce ne spune Heidegger în acest sens: „Se crede că esența artei poate fi dobândită printr-o cercetare comparată a operelor de artă existente”⁹. Și acum urmează o întrebare îndreptățită, și anume: „cum putem fi siguri că ceea ce luăm noi ca punct de plecare al cercetării sunt realmente opere de artă, de vreme ce în prealabil nu știm ce este arta”¹⁰? Acest tip de interogație ar meritul de a ne situa în câmpul unui răspuns posibil cu referire la „ceea ce considerăm în prealabil a fi o operă de artă în sens propriu”. „Toată lumea cunoaște opere de artă”, iar dacă le vom privi „sub aspectul purei lor realități și nu alterăm prin nicio proiecție această realitate, atunci vedem că operele ne stau dinainte tot atât de naturale pe cât ne stau lucrurile însele”. Dar toate operele posedă acest caracter de lucru: „Opera de artă este, desigur, un lucru confecționat”¹¹, însă, „ea este o alegorie”, un „simbol”. Acest ceva care le „pune laolaltă” „reprezintă caracterul de lucru al operei de artă”. În fond, dacă privim opera din punct de vedere al trăirii estetice nu putem evita „caracterul de lucru al operei de artă”. Însă, așa cum vom vedea, „dincolo de caracterul ei de lucru”, opera de artă „este și altceva”, Acest „altceva” este, de fapt, „artisticul”.

Vorbind însă de „caracterul de lucru al lucrului”¹², trebuie să circumscriem această chestiune zonei „căreia îl aparține orice formă de ființare asociată îndeobște cu numele de lucru”. Ce înseamnă, însă, asta? Înseamnă că „tot ceea ce ființând, poartă, în limbajul filozofiei, numele de lucru”. Lucruri sunt „piatra, bulgărele de pământ, o bucată de lemn”. „Avionul sau radioul țin astăzi, ce-i drept, de lucrurile imediate, dar dacă ne referim la lucrurile ultime, atunci ne vom gândi la cu totul altceva. Lucrurile ultime sunt moartea și suprema judecată”¹³. Trebuie spus însă de la bun început că omul nu este un lucru.

Va trebui, așadar, să încercăm o definire a conceptului de lucru așa cum este el propus de Heidegger. Filosoful ne spune că lucrul este „acel ceva în jurul căruia s-au reunit proprietățile” și, ca atare, „acest fel de a concepe lucrul ca purtător al caracteristicilor sale nu este valabil doar pentru lucrul pur și simplu, ci pentru ființarea în genere”. Ori asta conduce la ideea că „a concepe lucrul ca unitate a unei multiplicități de date sensibile devine astfel un fapt obișnuit”. Altfel spus, „lucrul este o materie care primește o formă. Această interpretare a lucrului se revindică de la aspectul nemijlocit cu care lucrul ne întâmpină prin înfățișarea sa. Sinteza dintre materie și formă ne oferă în sfârșit conceptul de lucru care se potrivește la fel de bine lucrurilor din natură cât și celor de care ne folosim”¹⁴.

5 Ibidem, p. 16
6 Ibidem, p. 37
7 Ibidem, p. 37
8 Ibidem, p. 37
9 Ibidem, p. 38
10 Ibidem, p. 38
11 Ibidem, p. 40
12 Ibidem, p. 41
13 Ibidem, p. 41
14 Ibidem, p. 48

În fine, această modalitate de a concepe lucrul ne va da posibilitatea de a afla „caracterul de lucru propriu operei de artă”. „Caracterul de lucru al operei”, zice Heidegger, „este desigur materia cu ajutorul căreia opera se constituie”, materia reprezentând „substratul creației artistice și domeniul ei de acțiune”. Însă trebuie să vedem ce este în alcătuirea acestui gând cu care filosoful încearcă să ne conducă la un răspuns în ceea ce privește caracterul de lucru propriu operei de artă.

Pornind de aici, vom vedea că, în esență, „materia și forma nu sunt defel determinări ale reității lucrului ca atare”, iar „produsul” este „confecționat ca un ustensil, în vederea unui scop determinat”. În accepțiunea lui Heidegger, „ustensilul se dovedește a fi înrudit cu opera de artă în măsura în care el este un produs al activității umane”¹⁵. „Cu toate acestea, spune Heidegger, „opera de artă, prin prezența ei suficientă sieși, seamănă mai degrabă cu simplul lucru, cu acea ivire a lui din sine și cu neconstrângerea lui la nimic”¹⁶. Ori operele de artă nu pot fi considerate a fi „simple lucruri”. „În fapt”, ne spune Heidegger mai departe, „lucrurile din jurul nostru, lucrurile de care ne folosim, ne sunt cele mai apropiate și ne apar ca lucrurile propriu-zise”¹⁷. În cazul ustensilului, acest nu „este decât pe jumătate lucru, dat fiind că e determinat de reitate”, el fiind „pe jumătate operă de artă și totuși mai puțin, deoarece îi lipsește suficiența de sine proprie operei de artă”. Ce trebuie reținut este faptul că „ustensilul ocupă o poziție intermediară specifică între lucru și operă, presupunând că o asemenea pedantă ierarhizare este permisă”.

Referitor la analiza pe care Heidegger o face conceptului de lucru se pot distinge „trei moduri de determinare”, din acest punct de vedere lucru fiind conceput fie „ca purtător al unor caracteristici, fie ca unitate a unei multiplicități de percepții, fie, în sfârșit, ca materie care posedă o formă”. „Pe parcursul istoriei în care s-a configurat adevărul despre ființare, ne spune Heidegger, „cele trei interpretări amintite au ajuns de asemenea să se combine între ele”. „Această combinare, imprecizia proprie fiecărei interpretări în parte se accentuează și mai mult, astfel încât ele se aplică deopotrivă la lucru, la ustensil sau la operă”. De fapt, „noi nu gândim asupra lucrului, ustensilului și operei luate separat, ci asupra ființării în întregul ei”. Ori „acest fel de a gândi”, „premerge oricărei cunoașteri nemijlocite a ființării” și, ca atare, se încheie accesul atât la „caracterul de lucru al lucrului, cât și pe acela la caracterul de ustensil al ustensilului sau la caracterul de operă al operei”¹⁸.

Heidegger ne spune, de pildă, că: „natura de ustensil a ustensilului rezidă în capacitatea lui de a sluji”, de „a inspira încredere”. Dar această capacitate de a sluji și de a inspira încredere a ustensilului , la un moment dat, se va banaliza. „Banalizarea, care însoțește uzarea unui ustenil apare atunci în prim plan ca singurul lui mod de a fi, caracterizându-l în exclusivitate. Acum devine vizibilă doar pura lui capacitate de a sluji. Ea lasă impresia că originea ustensilului se află în simpla confecționare, prin care se imprimă unei materii o forță. Cu toate acestea, în natura sa autentică de ustensil, ustensilul vine de mult mai departe. Materia și forma, precum și deosebirea dintre ele au o origine cu mult mai adâncă”¹⁹, întrucât „opera de artă deschide într-un fel specific ființa ființării”. „În opera de artă”, ne spune Heidegger, „adevărul ființării s-a pus pe sine în operă”, „arta” fiind, astfel, „punerea-de-sine-în-operă a adevărului”. Așadar, „esența artei, în care își află temeiul deopotrivă opera de arta și artistul, este punerea-de-sine-în-operă a adevărului”²⁰. Și Heidegger se va referi aici la poezie, în sensul că poezia este, în esență, „ctitorirea adevărului”. Termenul de ctitorire este interpretat de Heidegger într-un triplu sens: „ctitoria ca oferire a unui dar, ctitoria ca întemeiere și ctitoria ca începere”.

Adevărul revelat „într-o formă poetică este actul de deschidere a aceluui spațiu în care Dasein-ul aparținînd Istoriei este deja aruncat”. Astfel, pare să ne spună Heidegger, originea operei de artă este arta, și asta pentru că „arta în esența ei este un salt originar și nimic altceva: o modalitate privilegiată a felului în care adevărul ajunge să ființeze aparținînd abia acum Istoriei”²¹.

Prin felul în care omul trăiește arta, el este chemat să-i elucideze esența. Trăirea este pura „creație artistică” și a „desfătării”, dar poate fi și „elementul în care arta moare”, iar în fața morții omul ridică un strigăt în care stă întreaga sa măreție.

15 Ibidem, p. 50
16 Ibidem, p. 50
17 Ibidem, p. 50
18 Ibidem, p. 53
19 Ibidem, p. 57
20 Ibidem, p. 57
21 Ibidem, p. 106

Doina POPA / Confidenta

Bănuia că se întâmplase ceva. Toată noaptea avusese insomnie. Încercase să dea de capătul neliniștii ei dar în zadar. Era o zi parcă predestinată să împlinească presimțirile rele, un cer plumburiu ca o burtă uriașă, un aer vâscos făcut să moleșească plămânii. Încăperea bibliotecii, bine aerisită, ordonată, i se părea de astă dată ca un sanctuar. Se lăsă să cadă pe un scaun și își împreună degetele. Voi să se concentreze, să dea de miezul apăsărilor sale. Se amăgea la gândul că are puteri magice. De fapt le ademenea, încerca să le înțeleagă. *Totul* curge din afara noastră spre noi dar și invers, numai că noi nu sesizam fluxul blând aproape neîntrerupt. Își privi ceasul. Se făcuse opt treizeci. Veturia întârzia și asta nu era un lucru obișnuit. Își ridică privirea către candelabru. *Veturiei i se întâmplase ceva.* Un curent electric o săgetă prin mușchi și lăsă acolo o senzație de istovire. Știuse de mult că povestea se va sfârși prost și se întreabă dacă n-ar fi fost necesar să acționeze cumva pentru a preîntâmpina nenorocirea. Oare pasivitatea ei nu echivala cu un fel de complicitate? Dar ce-ar fi trebuit să facă? Ce ar fi putut să facă peste voința Veturiei, care o implorase să stea liniștită? - Te rog insistent să nu încerci să intervii, în nici un caz să nu faci asta pentru că pur și simplu ți-ai putea periclita viața. El ar fi în stare de gesturi necontrolate. Și apoi eu nu mă tem de el, pur și simplu nu mă tem. Probabil că sunt anormală de vreme ce la mine acest instinct de apărare, frica, nu funcționează. Undeva, pe traseu, mi-am pierdut frica. Degeaba mă amenință, degeaba urlă la mine cu ochii ieșiți din orbite ca la melci, degeaba mă bruschează. Indiferent ce-ar face, nu-mi este teamă. Și el știe asta. Și te mai implor ceva, Nona, în nici o împrejurare să nu-i dai de înțeles lui Anton că tu știi care sunt cu adevărat relațiile dintre noi. M-ar distruge dacă ar afla că nu mi-am ținut gura. Pur și simplu m-ar distruge. Dar dacă nu ți-aș spune ție, ar însemna să mă sufoc. Cineva trebuie să cunoască realitatea, nu se poate nici chiar așa. Uite, se spune că Dumnezeu îi copleșește pe cei buni cu necazuri, îi alege pe ei pentru a-i încerca. Și asta pentru că el este convins că ei vor trage învățăminte și acea experiență neplăcută va fi suportată cu folos. Eu, de exemplu, te-am ales pe tine să-mi fii confidentă. Alegându-te, îți fac de fapt un mare rău. Îți răpesc liniștea, te fac să suferi alături de mine. Dar te-am ales pentru că știu că la tine găsesc înțelegere. Deși ești bună cu mine, deși țin la tine, n-am ezitat să te sacrific. Iată un paradox.

Alungă imaginea Veturiei. Puse mâna pe telefon, formă numărul. Apelurile repetate îi întări convingerea că tot ce simțea nu era o alarmă falsă. *Se întâmplase ceva.* Telefonă unei femei care locuia pe aceeași scară cu Veturia.

- Nu reușesc să iau legătura cu Veturia, îi spuse. Ai văzut-o astăzi?
- Nu, n-am văzut-o. O fi plecată la serviciu.
- N-a ajuns, și voiam să-i comunic ceva urgent. Vrei să te duci și să suni la ușa ei? Poate e defect telefonul.
- Aștepți în telefon?
- Da, aștept.

N-a avut mult de așteptat. Veturia nu era acasă. Nu răspunsese la apelurile soneriei.

- S-o fi oprit la vreun magazin, a conchis vecina. Ce să-i spun dacă o văd?
- Să mă sune imediat la serviciu.

Pentru Veturia drumul de acasă până la bibliotecă era plin de încercări. Tramvaiul nu venea la vreme, metroul era mai întotdeauna supraaglomerat. Dar, călcată în picioare, cu toatele poșetei despringle, cu vreun nasture plesnit, nimic n-o împiedica să fie punctuală. Punctuală ca moartea, cum singură spunea despre sine cu un fel de mândrie.

Aproape că voia să grăbească mersul evenimentelor. Probabil că înclinația ei către morbid își arăta colții. Avea în agendă două numere de telefon pe care i le dăduse Veturia. O rugase să recurgă la aceste numere doar în caz de extremă urgență. Ori ea credea că acum intervenise acea situație specială pentru care o pregătise Veturia. Primul număr era al mamei Veturiei. Știa că trebuie să-și folosească toată diplomația de care se simțea în stare. Bătrâna avea optzeci și unu de ani și suferea de tahicardie. Nu intenționa să-i producă vreun șoc. Și apoi nu voia decât să afle dacă bătrâna o văzuse de curând pe Veturia. Poate, cine știre, bătrânei i se făcuse rău și fiica ei se afla acolo. Dar bătrâna i-a răspuns la telefon viaoie, se simțea excelent, ba chiar părea a fi într-una din cele mai bune dispoziții. Nu vorbise cu Veturia de câteva zile, i-a spus și nu avea idee unde ar putea fi. Nu erau chiar câteva zile. Nona le auzise pe cele două vorbind cu o zi înainte. Dar un pic de victimizare, la cafea, făcea bine, mai ales dacă se afla împreună cu vreo vecină.

- De ce? o întrebase aproape formal.
- Voiam să-i spun ceva și nu răspunde la telefon.

Convorbirea cu mama Veturiei o descumpăni puțin. E posibil ca ea, ca mamă, să nu aibă nici o presimțire? E drept că între Veturia și mama ei nu exista o apropiere sufletească. Și Veturia suferea din pricina indiferenței dintre ele. Avea nevoie de afecțiune și exact persoana care ar fi trebuit de la sine să i-o ofere, nu părea

dispusă să realizeze acea coeziune ce face posibilă unirea dintre două ființe. Pe Veturia o supărau mult micile dovezi de egoism, de nepăsare, venite din partea mamei. Probabil că le analiza prea mult și, dintr-odată, proporțiile reale se dilatau. Ea mărturisea că fusese un copil fragil și bolnăvicios, crease multe probleme părinților ei. Pe la opt ani starea ei de sănătate era atât de precară încât doctorii începuseră să ridice din umeri. Aproape că o promisese ră morții. Poate de atunci mama o pierduse din suflet, se obișnuise cu ideea dispariției ei. Când Veturia se întorsese din moarte, după două săptămâni de comă hepatică, regăsise la căpătâiul ei doar o femeie străină de care nu reușea să se mai apropie în nici un fel. Acum Veturia de multe ori se percepea pe sine drept copilul care fusese cândva, se percepea de parcă ar fi fost o persoană distinctă pe care ai putea s-o atinge și s-o mângâi pe părul ondulat și s-o întrebi, ce mai faci, draguță cu acea complicitate afectuoasă de care fusese frustrată.

Cel de-al doilea număr de telefon aparținea Laurei. Ea însemna acum cheia problemei pentru că Laura avea posibilitatea să intre în apartamentul Veturiei și deci putea să afle dacă Veturia se află acasă, poate moartă sau aflată într-o situație critică sau cine știe, umbla prin oraș aiurea și uitase cumva s-o prevină de întârziere. Nu-i făcea plăcere să-i telefoneze Laurei, n-o cunoștea personal ci numai din spusele Veturiei și, probabil, un soi de gelozie feminină o făcea reticentă. Nici Veturia nu fusese prea generoasă cu amănuntele, deși relatările sale erau atât de minuțioase de obicei încât după o vreme aveai impresia că de fapt fuseseși părtașă la acea întâmplare sau conversație. În tot cazul Laura era persoana care o salvase în două rânduri de la moarte și la ea putea să apeleze la orice ora din zi și din noapte, ori de câte ori avea vreo criză de inimă, de aceea îi dăduse și cheia, pentru cazul în care s-ar fi simțit atât de rău încât să nu poată să ajungă până la ușă, să-i deschidă.

- M-am gândit la toate, Nona, sunt cardiacă, am avut un preinfarct și acea comă hepatică de două săptămâni a lăsat asupra mea sechele de care nu pot scăpa oricum.

Această explicație i-o dăduse mai demult, atunci când îi spusese că Laura posedă o cheie de la apartamentul ei, o făcuse cu un fel de jenă, cumva nefirească, Veturia nu știa deloc să mintă convingător. Dar Nona trecuse cu ușurință peste acel moment, în definitiv nu poți fi absolut sincer nici măcar cu tine însuși. A fi sincer e un lux și iese din calcul. Apoi se gândise că poate Veturia sesizase la ea un fel de a fi posesiv și de aceea simțise nevoia să se justifice. În definitiv fiecare este stăpân pe propria persoană, stăpân absolut și orice amicizie avea granițele ei peste care nu era bine să treci. Și apoi, se întreabă Nona, oare chiar doresc să fac parte din viața Veturiei până într-atâta? Întrebare și răspuns pentru că, primul gând formulat, gândul cel sincer îi spuse că nu, nu-și dorea complicații. Doar Veturia, cu înclinația ei de a armoniza lucrurile, nu gândea astfel.

Formă numărul de telefon al Laurei fără să vrea să mai scorească prin minte. Că mintea turează la infinit și orice ai încerca nu poți da de capătul posibilităților.

- Sunt Nona, îi spune, o prietenă a Veturiei, noi nu ne cunoaștem dar...
- Ba, ne cunoaștem, indirect dar ne cunoaștem, Veturia mi-a vorbit mereu despre tine.

Femeia de la celălalt capăt al firului, avea o voce caldă, sigură, egală, parcă rostea cuvintele anume ca să-ți fărâme nesiguranța.

- Veturia n-a ajuns încă la serviciu și mă tem să nu i se fi întâmplat ceva neplăcut.
- Nu obișnuiește să mai întârzie?
- Nu, niciodată.
- Chiar niciodată?
- Niciodată fără să anunțe. E este un om planificat, doar o cunoști.

O auzea respirând în telefon, încet, moderat.

- Știu eu ce să zic?

Părea că epuizase cuvintele. O clipă au ezitat amândouă. Între ele se afla un spațiu, un cablu telefonic, două receptoare.

- În ultima vreme relațiile Veturiei cu Anton nu sunt dintre cele mai bune...și m-am gândit la cine știe ce complicații.
- Veturia este o persoană bolnavă, asta în primul rând

Aceeași voce caldă, încrezătoare. Aproape că nu fusese observabilă graba cu care Laura evitase să discute despre Anton. Aproape că îi împunea: Nu, să nu-l amestecăm pe Anton aici. Ori, tot eșafodajul presimțirilor sale, duceau către Anton. Dar poate că Laura nu cunoștea realitatea. Veturia o asigurase că nu mai povestise la nimeni, că i se părea prea degradant. Dar Nona știa cum sunt oamenii, prinși de circumstanțe, nu s-ar fi mirat ca secretul ei să fie cunoscut și de alte persoane. Veturia îi spuse așa:

- Ce-ar crede Laura? Că sunt ultima neghină din hambarul unde-au mâncat guzganii. Laura este o persoană mai severă. Nu m-ar înțelege. Ea a avut doi bărbați și le-a făcut papucii una, două, când au început să calce pe lături. Fără menajamente, duiășii, așteptări. Nu ar înțelege scrupulele mele, ezitățile mele. Nici eu nu

le prea înțeleg, fie vorba între noi. Totuși Anton este bărbatul cu care eu am trăit, nu-l pot trata ca pe un borfaș oarecare. Eu cred că el a dezvoltat o psihoză și nu poate fi conștient de ceea ce face. Iar dacă este conștient, atunci înseamnă că, pur și simplu, e diabolic. E greu să găsec o soluție cât de cât onorabilă în așa fel încât să mă salvez și pe mine dar să salvez și aparențele. Laura nu m-ar înțelege. În locul meu ea l-ar fi înlăturat de mult. Nu știu cum ar fi procedat dar cu siguranță că l-ar fi alungat. Probabil că i s-ar spulbera și bruma de încredere pe care am reușit s-o sădesc de-a lungul timpului în mintea ei. Ea este o femeie practică și pentru ea unu și cu unu fac doi, nu-i loc pentru alternative, pentru stai să vezi, poate că. Înțelegi?

- Ce propui? o auzi pe Laura.
- Știu eu? V-am telefonat ca să ne putem sfătui, să căutăm soluția împreună.

Nona nu știa dacă era bine să-i spună adevărul, să-i propună să folosească cheia de la apartamentul Veturiei pentru a constata la fața locului dacă se întâmplase ceva.

- N-ar fi bine să mai așteptăm o vreme? O întârziere atât de mică nu justifică graba de a pătrunde în casa Veturiei. Eu am o cheie, deci mi-ar fi ușor să merg acolo dar n-o să fie la fel de ușor să-i explic Veturiei de ce-am făcut-o.
- Să mai așteptăm?
- Poate că ar fi mai bine.
- Și dacă are nevoie de ajutor, dacă e în comă sau, știu eu?
- Ferească Dumnezeu. Întotdeauna mă țin la curent cu toate simptomele. Are multă încredere în mine. O vindec mai mult prin sugestie. O pacientă extraordinară! Numai ce-mi spune cum se simte și de îndată îi și trec simptomele.
- Poate n-a reușit s-o mai facă.
- Nu cred. De obicei crizele ei cardiace sunt precedate de stări ce-o previn de evoluția ei în următoarele ore. Uneori sunt alarme false, probabil variații de tensiune ce-i creează senzații de panică.
- Sunteți de părere să mai așteptăm?
- Așa ar fi normal. Eu nu am folosit niciodată cheia ce mi-a fost încredințată de Veturia și sper să nu fiu nevoită s-o fac. Ea este o persoană foarte atentă cu ea însăși și cu un tratament de întreținere adecvat nu se afla în pericol ba chiar poate aspira la longevitate. Face parte dintr-o familie de longevivi, deci are toate premisele.
- Și cât mai așteptăm?
- Cel puțin trei ore.
- Bine, vom aștepta.

Convorbirea cu Laura îi crease o stare de nemulțumire difuză. Avea un fel autoritar de-a prelua comanda în orice împrejurare. Un fel de inflexibilitate. Înțelegea acum de ce Veturia nu-i putuse relata acele scene de groază provocate de Anton. Se jena de față cu Laura. Cedările ei puteau să pară în ochii Laurei drept lașități, pierderi ireparabile. Ori ea voia să fie considerată o persoană pe care se poate conta.

Continuare în pag. 22

...Confidenta

Urmare din pag. 21

Când l-a cunoscut pe Anton și l-a invitat pentru prima oară la ea acasă de ziua ei, era și Laura prezentă. Masa gemea sub greutatea trandafirilor, Veturia se arăta scânteietoare, iar amabilitatea lui Anton față de cele două femei era vecină cu slugărnicia. După plecarea lui Anton, fără menajamente, Laura a spus că seducția exercitată de un om asupra altuia poate fi dictată de interese. Ce ți-a promis, ce ți-a spus, a întrebat-o privind-o fără să clipească, ca să-l accepteți așa, orbește? Nimic, a răspuns moale Veturia, m-a privit doar. Eu am și o latură sentimentală. Știuse încă de atunci că Laura nu-și va clinti impresia. Dar a crezut că poate intransigența Laurei, eșecurile ei în viață o împiedicau să vadă și partea pozitivă a întâmplărilor. Probabil că pentru Laura nici un bărbat nu ar fi fost destul de bun. Ea îi așezase pe toți în aceeași oală și timpul îi demonstrase că se poate lipsi de prezența lor. Dar pe moment Veturia se afla sub magia lui Anton. El îi povestise că fusese arestat politic, anchetat în subsolurile securității, îi arătase pe osul femuru-lui adănciturile lăsate de lovituri și instinctul ei matern învinsese, simțise nevoia să-l ocrotească pe acel bărbat, să-i ofere afecțiune și siguranță, să facă în așa fel încât, în tumultul vieții din orașul cel mare, el să găsească acolo la ea un refugiu, total diferit de ce era în jur, să-l ajute încet, încet să uite, să lase în urmă acea perioadă de timp tulbure și neclară. O vreme s-a dăruit acestei cauze nobile. Acțiunile ei căpătaseră o tentă de religiozitate. Era pentru ea ceva cu totul nou: ideea de a salva un suflet, un suflet chinuit. Părea că o forță supranaturală îi supraveghează toate mișcărilor. El se credea mai departe urmărit și terorizat de agenți de securitate, îi arăta peste tot persoane suspecte, vânzătorul de la chioșcul de ziare, măcelarul, un domn care citea ziarul într-o mașină, o femeie care stătea neclintită în fața unei vitrine. Ea îl calma, așa cum putea, folosea o adevărată diplomatie a surâsului, exercita o presiune înceată, măcina orice gând de răzvrătire. Nu-și pierdea niciodată răbdarea și acest lucru îl făcea să se simtă stânjenit. Ce-i cu femeia asta? Parcă-i făcută din fier forjat. Tu spui că vânzătorul de la chioșcul de ziare e suspect? îl întreba ea zâmbind.

Treaba lui, o să cumpărăm ziarele din altă parte. Măcelarul, la fel? Nu-i nimic, mergem la hala mare să cumpărăm carne, facem un drum în plus dar nu contează, evităm să mai luăm legătura cu persoane compromise, apoi au venit la rând vânzătoarea de la pâine, casiera de la magazin, responsabilul de la curățătoria chimică. Traiul lor se complica tot mai mult. Practic nu mai cumpărau mai nimic din cartier. Veturia se tăbăreca cu sacsoșele pline prin metrou, tramvai. Ea, mereu ea! Anton trebuia protejat, avea capacitatea respiratorie redusă. Ea era cea care ducea tot greul. A urmat la rând mama Veturiei, o idee a lui, bruscă. Bătrâna venise într-o zi pe la ei și începuse să se vaite de junghiuri intercostale. O durere animalică, zău așa, nu mai puteam. Am pus comprese cu rivanol, parcă a mai cedat. După plecarea ei a urmat o scenă oribilă. El a început să-i răsucească vorbele pe toate fețele. Avea o memorie extraordinară. Reținuse aproape cuvânt cu cuvânt conversația banală ce avusese loc. Era obișnuit să nu întâmpine din partea Veturiei nici o rezistență. - Pentru mama pot să bag mâna în foc, i-a replicat ea. Anton i-a răspuns cu un răs homeric. Suntem putrezi cu toții, nu mai e nimic de făcut! Bălăciți-vă în mocirla voastră cât vreți. Eu nu sunt nevoit să fiu josnic, pentru simplul motiv că nu doresc nimic... Nu, oricât se străduise nu putuse să accepte că mama ei fusese o nenorocită de colaboratoare a securității, așa cum sugera el. Și-o amintea plecând la piață, trecută deja de prima tinerețe, cu rochia ei albă cu frunze gri, pășind mândră de-a lungul trotuarului. Nuuuu! Ori nu era suficient de combativă? Sau îndârjirea ei mai mult îl incita? Își strângea puloverul de pe umeri ca și cum i-ar fi fost frig. Porii măriți îi

arătau indignarea. Îl asculta așezată pe o margine de scaun. Comunicarea lui era așa de fluentă. Pur și simplu jongla cu acuzațiile. Era greu să pătrunzi în fluidul său verbal și să ieși fără nici un dram de sentiment de culpabilitate. Între Veturia și mama ei nu exista o legătură sufletească suficient de puternică dar Veturia, pur și simplu, era o fică bună și avea respect pentru adevăr. De aceea rezista. Nu-i așa, îl auzi persiflând, pentru un purice să arunci toată cămașa? Anton observase indiferența dintre ele și o interpreta după cum dorea. Ea te-a vândut poate de zeci de ori. Nu înțelegi femeie fără minte? Dacă ți-ai putea vedea dosarul, ai da, cu siguranță peste declarațiile scorpiei. Apoi el simulă o criză de astm. Conversația se desfășurase cu cel mai înalt ton. Veturia era prea indignată ca să mai descopere izul de fals. Alergă să deschidă fereastra. Se rotea în jurul lui neputincioasă. Zgomotele care ieșeau din gâtul lui o îngrozeau. Doamne, Dumnezeule, ce să facă? Îi promise că n-o s-o mai invite pe mama ei acasă. Anton horcăia, dădea din mâini, îi arăta albul ochilor. Mai mult, îi promisese că nu se vor mai vedea. El păru împăcat dar se arătă rezervat toată seara. Nu, nu-i mai era rău, i-a spus cu vocea pierită, îi era doar silă, atâta tot. Din ziua aceea Veturia își vizita pe ascuns mama. Pleca de la serviciu mai devreme după ce se convingea că totul este în ordine acasă. Acum o vedea mai des ca înainte, proceda așa ca bătrâna să nu mai simtă nevoia s-o viziteze, să vină la ea acasă. Câteva autoinvitații nevinovate le respinse cu tot regretul. Îmi pare rău, merg cu Anton la munte, uite cum s-a întâmplat, tocmai acum. După aceea înfruntare în casă, apărură mai multe obiecte de valoare, de foarte mare valoare. Anton rearanjă mobilierul în apartament. Avea un gust desăvârșit. Se cunoștea că este cel puțin expert de artă. Cunoștea cu exactitate valoarea fiecărui lucru, istoria lui și știa, prin modul de aranjare, să pună în evidență frumusețea unui obiect. Dar seria de ciudățenii nu se isprăvise odată cu sacrificarea mamei. Într-o zi descoperiră că cineva le smulsesse soneria de la ușă. Faptul în sine, lipsit de importanță, căpătă în mintea lui Anton proporții uriașe. Bineînțeles că întâmplarea era tot un procedeu de intimidare, poliția secretă se afla mereu pe urmele lui și că orice ar face, oricât de moderat și-ar trăi viața, tot nu va scăpa de tentaculele caracatiței. Urmă o altă criză, îl răcni câteva ore continuu, acuzând în dreapta și-n stânga. Firește că multe din acuzațiile lui aveau fisuri. Veturia nu era de acord nici cu violența opiniilor lui cu privire la structurile sociale și politice, și nici nu modalitatea lui de exprimare. O concepție îngăduitoare poate aduce mult rău, tuna el. Dar toate se dovedeau a fi violențe verbale fără nici un scop. Anton nu propunea nici o soluție. Nici măcar nu încerca să explice din ce motiv se afla în centrul atenției acelor forțe obscure. Devenea tot mai incoerent. Veturia îl asculta înmărmurită. Asta era datoria ei. Să-l asculte și să-l aprobe, să-l aprobe ca să nu-l îndârjească mai mult. Experiența de viață o întărise pe Veturia. Nu era ușor de doborât. Nu intra lesne în panică. Se strângea în sine, se regrupa și apoi înflorea ca o floare de regina nopții, iluminată. O soluție tot găsea, trebuia să găsească, nu voia să creadă că ar fi ajuns la capăt. - Anton, îi spunea, într-un moment de respiro, eu te cred, eu te înțeleg dar ce rost au aceste discuții inutile? Ce-or zice vecinii când te aud răcnind, ce-or crede despre mine? Te rog, înțelege-mă, toata viața mea m-am ferit să mă dau în spectacol. Am trăit modest, ca să nu fac compromisuri. Te rog să te liniștești, nu vreau să dau vecinilor prilej de cleveleală. La ce ajută țipetele astea. Pe cine sperii? Pereții, vecinii din jur? Pe cei de pe stradă? Pe mine? Cu cine te războiești tu? El se înmuia ca la un semn, își cerea scuze, prea multe scuze. Sunt un om marcat, îi spunea, cu ochii bălțind ca de lacrimi, dar o să-mi revin, o să-mi revin pentru că te iubesc ca un nebun și eu voi renaște din această iubire, voi renaște la o viață frumoasă, corectă, fără fisuri. Îi lua mâinile între palmele sale, i le strângea cu patetism. Veturia se gândea că, de fapt, el nu se simțea nefericit. Cerșea doar compătimire, atenție. Deja între ei se strecurase îndoiala. Dar atunci când el se jura pe viața lui că ea este tot ce are mai sfânt pe lume, credea. Era femeie și se voia iubită. După o scenă de declarații patetice, perfect credibilă, acele amănunte revelatorii ce i se fixau în memorie, în urma unor convulsii verbale, se estompau și ea se trezea mereu nepregătită să îl atace, să-i ceară lămuriri, ca să înțeleagă mai multe lucruri despre existența celui bărbat pe care îl acceptase în intimitatea ei fără a reuși să-i contureze vag trecutul, prezentul. Cine era de fapt Anton, de unde venea? El aluneca mereu în explicații nesfârșite, vorbe fără nici un miez sau repeta aceleași povești neclare cu beciurile securității, îi arăta cărțile poștale pe care le scrisese din închisoare unei femei. Nimic limpede, nimic logic. Nici scrisorile nu o ajutau cu nimic. De ce fusese închis, de ce era persecutat, cine erau persoanele care îl urmăreau, de ce îl urmăreau? Când Veturia pleca la serviciu, el o însoțea cu privirea din spatele perdelelor, apoi îi telefona să-i comunice că fusese și ea urmărită, că-i părea atât de rău c-o implică. Se pierdea în explicații, țipa în telefon către cei care ascultau și înregistrau convorbirea, am să vă omor într-o zi, am să vă omooooor! Pe Veturia o treceau toate apele, pe tâmplele ei boabele de transpirație se înmulțeau, le ștergea cu batista, receptorul îi aluneca mereu dintre degete. Dar mie nu-mi pasă, îl asigura ea, ca să-l calmeze, nici nu mă interesează. N-au decât să mă urmărească dacă nu au ceva mai bun de făcut. Tu nu înțelegi că nu-mi este frică? Nu-mi este frică de ei pentru că mă știu nevinovată. Se uita agitată către colega ei, Nona, care nu știa nimic încă, și, desigur vocea lui răzbătea prin receptor. Nu te temi, sigur, cum să te temi dacă și tu ești în combinație cu ei, dar ascultă, dacă și tu ești o împuțită de turnătoare, află că am

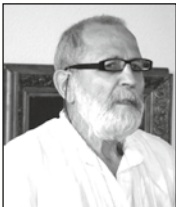
să te distrug, pur și simplu am să te strivesc așa cum strivești un vierme. Veturia, crispată, albă la față, își ștergea continuu palmele de transpirație. Nu de frică, nu-i era frică. Dar, sigur, Nona auzise, auzise. Dincolo de absurditatea afirmațiilor lui Anton, intervenea această nouă complicație penibilă. Va trebui să-i explice Nonei, să-i spună ceva. Anton răcnea mai departe în telefon, între fraze, amenințări, îi auzea gâfăitul, din ce în ce mai sacadat, mai periculos, curând se va îneca, monitoriza Veturia în gând și dorința de supraviețuire va deveni supremă, ea rostea din când în când bine, bine, bine, liniștește-te, îți faci singur rău. Ce sens are? Îl auzi, în fine tușind puternic, o erupție izbăvitoare, mai apoi, bolborosit câteva cuvinte de scuză. Bine, discutăm acasă, închide, te rog, la revedere. Atunci Veturia s-a explicat pentru prima dată, confuz și neconvingător. Nu se pricepea să mintă. Nu știu ce să mai cred despre Anton, cred că este bolnav, sărăcuțul de el are niște furii care pornesc din senin, zbiară, se agită, trănestește câte ceva după care totul se termină cu scuze, mii de scuze. Atunci Veturia nu i-a spus nimic despre obsesiile politice dominante ale lui Anton, și Nona chiar ajunsese să creadă că acea acuzație absurdă a lui Anton că Veturia ar fi turnătoare, amenințarea foarte clară că o va distruge, toate nu fuseseră decât false senzații auditive sau referiri la o altă persoană. După explicația oferită, Veturia se liniști subit. Instinctul de conservare îi dădea indicații eficiente: Nu te mai gândi, uită tot, gata. Sporovăia veselă și plină de un umor amar, ca de obicei. Era clar că-și ștersese din minte tot ce-i produsese neplăcere. Sunetul telefonului a făcut-o să tresară. A răspuns repede, da. Ascultă concentrată și repetă: Da, da. Asta e tot? Apoi după ce sfârși convorbirea, continuă către Nona. Așa cum îți spuneam. Deja a ajuns în faza a doua. Își cere scuze. Și o să insiste așa până diseară. Are niște oscilații bizare. Când este agresiv, când excesiv de tandru. Stările astea se succed cu atâta repeziciune, mă cam sperie. Cred că este bolnav psihic și toate întâmplările pe care le povestește sunt simple închipuiri. Atunci se aflau la început. Veturia încă spera că Anton se va lămuri într-o zi că nu are de ce să se teamă de ea. Deja momentul când îi reproșase că fusese turnătoare se multiplicase de foarte multe ori. Îi analiza acum punct cu punct viața. Stabilea cu de la sine putere clipa când fusese nevoită să cedeze, inventa întâmplări atât de minuțios expuse încât aproape ajunsese și ea să creadă că ar fi putut fi adevărat dacă, dacă ar fi fost vorba de altcineva și nu de propria ei persoană și nu ar fi știut cu siguranță că nu are ce să-și reproșeze. O hărțuia ore în șir, o chinuia cu întrebări dintre cele mai intime. Ea îi răspundea ca un automat, avea gura cleioasă, o usturau ochii, coloana vertebrală i se scutura ca de frisoane. Stătea pe marginea unui scaun cu genunchii lipiți. Juca puțin teatru prin postura adoptată, iar creierul ei căuta soluții. Cum să scap de omul acesta, cum să-l fac să se care, naibii, din casa mea? Anton avea în priviri raze laser. Știa ce gândește Veturia chiar dacă fața ei, ca de marmură poroasă, părea să nu exprime nimic. Îi plăcea confortul din casa Veturiei dar el căuta o altfel de femeie. O femeie simplă care să creadă în el. O urmărise. Știa că-și vizitează pe ascuns mama. Cum să nu te apuce furia când ai în fața ta un asemenea exemplar uman? Murdar și-n cele mai ascunse gânduri? Zile la rând, Veturia a tot stat pe scaunul inculpatu-lui. Se cam săturase. Crizele lui nu mai erau la fel de stridente dar nici nu se mai terminau cu rugăciuni de iertare și nici cu vorbe de iubire. Aborda o figură bosumflata de parcă îi călcase cineva orgoliul în picioare. Și nici ea nu se mai grăbea să-l împace sau să-l liniștească. Rând pe rând obiectele de preț aduse de Anton dispăreau din casă. A doua zi, Veturia povestea Nonei în amănunt episodul prin care trecuse. Era ca și cum ar fi golit povara minții. Devenea pe dată veselă, cu lumini jucăuse în priviri, gata să ia viața de la capăt. Se făcea ora de plecare, se despărteau în fața bibliotecii și Veturia o pornea către văgăună cu pas alert. Apoi despărțirea părea să se facă mai greu, parcă se frângea ceva în adâncul privirii Veturiei, îi slăbise curajul, răbdarea. - Ce-mi dai ca să plec? a sunat într-o seară întrebarea. Veturia, pe marginea scaunului, cu genunchii lipiți, pregătită să fugă în caz de primejdie. Întrebări și răspunsuri, întrebări și răspunsuri. A deslușit cu greu sensul întrebării. - Ce vrei să-ți dau? l-a întrebat contrariată. - Scrinul, l-a auzit precizând. Nu-i venea să creadă. Cuvintele se debarasau de propriul lor înțeles. - E o amintire de familie, a protestat Veturia, scrinul a fost al unchiului meu, mi l-a lăsat prin testament. - Acolo unde este acum unchiul tău, n-o să-i mai trebuiască nici un scrin. Veturia tăcea, parcă-și mâncase limba. E oale și ulcele unchiul tău, hârb ca și tine, gunoi ca și tine. A urmat un torent verbal incriminatoriu de câteva ore. Veturia cu genunchii lipiți, nemișcată, albă ca varul. Măine dimineată aduc o furgonetă, iau scrinul și n-ai să mai auzi de mine în veci. Ea a tăcut, apoi s-a ridicat de pe scaun. Îi ajunsese supliciu. l-a aruncat o privire cât să-i ajungă pe restul vieții. A plecat spre dormitor murmurând. - Știi mai bine ce ai de făcut. Ajunsă în dormitor, a tras noptiera în dreptul ușii. A adormit de cum a pus capul pe pernă. Celulele nervoase, greu puse la încercare, torceau recunoscătoare.

- M-ai dat dispărută?

În ușă Veturia, întreagă și nevătămată, surăzătoare. Nora a deschis gura să spună ceva dar nici un sunet nu a trecut dincolo de corzile vocale. Și eu care... s-a auzit în interior dar și-a stopat singură restul frazei, Doamne, iartă-mă, a murmurat pentru sine. Doar nu doream să i se întâmple ceva Veturiei.

- M-am oprit la biserică să-i mulțumesc lui Dumnezeu pentru binefacerile cu care m-a învrednicit pe mine, netrebnica roabă a sa, a spus Veturia. Mult orgoliu trebuie să fi adunat în mine de a trebuit să mă spăl cu atâtea umilințe! Dar acum e bine, m-am ușurat de răul din mine.

Vlad CIOBANU

/ O lectură a mitului Meșterul Manole (XIV)

(continuare din numărul trecut)

Prima tentativă fiind eșuată, în nevoia lui disperată de a o apăra, Manole se mai roagă odată:

“Manea mi-o vedea, / Inima-i plângea / Și iar se-nchina / Și iar se ruga: / Suflă Doamne-un vânt, / Suflă-l pe pământ, / Brazii să-i despoaie, / Paltini să îndoiaie, / Munții să răstoarne, / Mândra să-mi întoarne, /Să mi-o întoarne-n cale, S-o ducă la vale!”

Felul în care se roagă, ardența cu care încearcă izvorăște din energia inclusă în puternica lor legătură, ne face să înțelegem puternicul sentiment, marea lui nevoie de Ana și caracterul perfect asumat al acestui sentiment, al acestei nevoi. Nimic nu mai contează, brazii, paltini, munți. Toate devin mijloacele prin care ar putea-o salva. Nimic n-o oprește, nevoia ei de Manole este pe măsura nevoii lui de Ana. După cum vedem atracția lor are caracter cosmic și consecințe pe măsură. Dumnezeu se asociază iarăși distribuindu-și mijloacele fără nici o reținere dar, atenție, încă odată, pe măsura a ceea ce a cerut Manole!...

“Domnul se-ndura, / Ruga-i asculta / Și sufla un vânt, / Un vânt pe pământ, / Paltini că-ndoia, / Brazii că despuia, / Munți că răsturna, / Iară pe Ana / Nici c-o înturna!”

După cum se vede, nu se poate vorbi aici de un Dumnezeu impasibil, neangajat energetic. Participă cu toată energia pentru rezolvarea situației dificile a lui Manole dar răspunde, așa cum spuneam, exact solicitărilor lui Manole. Atât și nimic mai mult! Această relație, Dumnezeu-Manole, odată stabilită, consecințele sunt cosmice. Universul se pune în slujba lor și cu toate mijloacele invocate de cel aflat în nevoie. Nici nu se poate altfel. Echilibrul lumii este asigurat tocmai prin caracterul măsurat al intervențiilor divinității. Orice pierdere a măsurii poate desechilibra ireversibil Lumea. Deși acțiunile divinității în încercarea de a o opri pe Ana au dimensiuni diluviene, prin urmare sunt de nivel cosmic, aceasta nu se oprește.

“Ea mereu venea, / Pe drum șovăia / Și s-apropia, / Și amar de ea, / Iată c-ajungea!”

Poate că unul dintre rosturile acestui moment al baladei-mit este acela de a ne releva faptul că actul de zidire a Anei nu este în nici un caz, dincolo de situația obiectivă, rezultatul unei relații conjugale oboșită și erodată, generatoare de apatie și indiferență. În același timp se poate constata marea putere pe care o poate avea rugăciunea făcută cu credință și ce forțe teribile pot să fie angajate pentru împlinirea ei. În orice caz, trebuiesc evitate judecățile cu caracter etic. Ceea ce în viață este duritate, cruzime, violență, în spațiul mitologic ar putea semnifica acțiunea și reacțiunea energiilor angajate în actul instaurării sau restaurării echilibrului într-un anumit spațiu și timp. După coduri universale și în “Meșterul Manole”, atunci când se pune problema unei jertfe umane, divinitatea nu-l acceptă decât pe cel mai bun. Este exactă atunci când dă dar și atunci când cere sau ia. În fond n-a făcut economie de Ea însăși!... Cum putea fi convinsă mai sigur decât în forma în care s-a întâmplat?! În mod paradoxal, toată dezlănțuirea de forțe menite să o întoarcă pe Ana din drum, sfârșesc prin a convinge Divinitatea că ea este cea care trebuie zidită. Așa cum Manole este cel “care-i și întrece” pe toți cei”nouă meșteri mari”, Ana le întrece în toate celelalte femei, neveste ori surori susceptibile de a fi zidite. Mai trebuie observat că în vis, lui Manole, nu i se lasă alternativa jertfirii unei femei bătrâne. Momentul (re)instaurator al lumii are nevoie de puterea germinativă a femeii, aflată în deplinătatea ființei sale. Vorbim deci de femeia ca matrice, aptă să înglobeze, să poarte și să transmită viitorul sub forma embrionului, seminței. Nu putem gândi viitorul fără puterea jertfelnică și transfiguratoare a femeii. Sămânța, embrionul, fătul ar putea reprezenta energiile trecutului și prezentului înfiorate de anticiparea unui viitor salvator. Sacrificarea femeii în chiar momentul de deplină afirmare a împlinirii rostului ei biologic devine prețul păcatului lui Manole de a nu fi înfăptuit ritualul de exorcizare al locului. Oricum, odată ajunsă, spre bucuria manifestată a celor „nouă meșteri mari” și, în același timp, necuprinsa durere a lui Manole, soarta Anei este pecetluită.

“Meșterii cei mari, / Calfe și zidari, / Mult înveselea / Dacă o zidea. / Iar Manea turba, / Mândra-și săruta, / În brațe-o lua, / Pe schele-o urca, / Pe zid o punea / Și glumind zicea: / Stai mândruța mea, / Nu te speria, / Că vrem să glumim / Și să te zidim!”

Ca în Vechiul Testament, porunca divină este nemiloasă. Nu putem spune inflexibilă întrucât dă ascultare și răspunde rugilor lui Manole. Dar, tocmai faptul că Ana străbate toate piedicile invocate fierbinte de Manole, reprezintă confirmarea că ea este cea mai bună și, prin consecință, cea a cărei jertfă poate reașeza lumea în făgașul ei. Ca în Vechiul Testament, precum Avraam, Manole trebuie să-și reprime sentimentele față de Ana, față de copilul nenăscut, față de nevoia lui de împlinire prin ei. Cu toții plătesc un păcat pe care nu-l conștientizează și pe care, pe cale de consecință, n-au cum să și-l asume. Nicăieri, nimeni, în nici o formă, nu le reproșează, nu le explică, nu le oferă baza de conștientizare și de eventuală asumare. Toți cei treisprezece implicați în această tragedie trăiesc, din acest punct de vedere, în absurd. Manole și ceilalți își disimulează înverșunata neînduplecare în joacă și glumă, sporind impresia de absurd tragic. Peste toate, răsul bucuos al Anei devine revoltă

împotriva a ceea ce i se părea depășire a măsurii. Încet, moment cu moment, prefăcătoria dispare, peste îndârjirea scrâșnită a lui Manole unduiește plânsul tânguit al Anei. Spaimea ei crește odată cu zidul mormânt. Totul este la îndemâna lor dar depășește cu mult puterea lor. Cineva profund și înalt ascuns acționează prin ei, împotriva voinței lor.

“Ana se-ncredea / / veselă râdea. / Iar Manole ofta / Și se apuca / Zidul de zidit, / Visul de-mplinit. / Zidul se suia / Pân' la gleznișoare, / Pân' la pulpișoare. / Iar ea, vai de ea ! / Nici că mai râdea, / Ci mereu zicea: / Manoli, Manoli, / Meștere Manoli! / Ajungă-ți de șagă. / Că nu-i bună, dragă.”

Deocamdată ea mai crede în caracterul de glumă a ceea ce se întâmplă și invocă simțul măsurii. De unde să știe că întâmplarea era sub dictatul unei măsuri supraumane?!... Depășirea măsurii este subliniată de senzațiile ei de durere :

“Manoli, Manoli, / Meștere Manoli! / Zidul rău mă strânge, / Trupușoru-mi frânge!”

Chiar și din afară, fără să știi despre ce este vorba, situația devine insuportabilă. În măsuri omenești ! Dar, așa cum știm, altcineva măsura totul cu o măsoară mult mai mare. Nimic nu mai depinde de voința celor direct implicați. Totul, pentru regăsirea făgașului lumii, pierdut prin nesăvârșirea ritualului de exorcizare, rit de construcție și de locuire.

“Iar Manea tăcea / Și mereu zidea. / Zidul se suia / Și o cuprindea / Pân-la gleznișoare, / Pân-la pulpișoare, / Pân-la costișoare, / Pân-la fâțișoare.”

Tot ce mai este de făcut, omenește vorbind, este grăbirea ritmului care înseamnă totodată, scurtarea chinului. Spor fără nici o bucurie !...

“Dar ea, vai de ea, / Tot mereu plângea / Și mereu zicea: / Manoli, Manoli, / Meștere Manoli !

Zidul rău mă strânge, / Țățișoara-mi plânge, / Copilașu-mi frânge !”

Pentru prima oară se aduce în discuție prezența copilului. Prețul crește iar tensiunea momentului crește paroxistic. Ei continuă să lucreze și zidul continuă să urce cu implacabilitatea unei stânci care se prăbușește. Implacabil !

“Manole turba / Și mereu lucra. / Zidul se suia / Și o cuprindea / Pân-la costișoare, / Pân-la fâțișoare, / Pân-la buzișoare, / Pân-la ochișori, / Încât, vai de ea, / Nu se mai videa, / Ci se auzea...”

“Plinitu-s-a !” Caracterul sisific al efortului lor înfăptuit cu încrâncenare, cu sentimentul unei condamnări implacabile, egalat doar de plânsul tânguit, de boccetul Anei. Precum două scări paralele, ritmul zidirii, reluat iarăși, mereu iarăși, este însoțit

obsesiv de același tip de reluare a bocetului. În final, ca o tragică încununare, este funizată surpriza : odată cu Ana este zidit și copilașul lor. Nu știm dacă Manole are știință de existența lui. Oricum, “Manole turba și mereu lucra”. Vocația artistică între bucurie și durere, între binecuvântare și blestem, între teroare și eliberare, conținându-le transfigurator. Predestinare?! Bucuria dată de împlinirea voinței divine, exprimată sau neexprimată, cu prețul durerii lipsită de orice tip de revoltă, de a sacrifica împlinirea prin femeia iubită și copilul dorit. Bucuria, ușurarea, împlinirii talantului cu prețul suferinței, plătind cu sacrificarea bucuriilor omenești. Nimeni nu se revoltă!... Nici măcar Ana... Aceasta, model maria-nic, acceptă tot ceea ce hotărăște și face bărbatul ei, cu o încredere, astăzi de neînțeles. Durere și spaimă ! Tot ceea ce este dureros și nu poate fi înlăturat trebuie să se consume într-un timp cât mai scurt. Cu atât mai mult cu cât apare un nou personaj, un nou actant al acestui dureros ritual. Nevinovăția cea salvatoare cu prețul jertfirii. Dacă în cazul lui Iisus Hristos, sacrificiul este conștient și asumat, copilul Anei și al lui Manole apare pe neașteptate și nu are cum să-și exprime voința. În numele lui vorbește Ana cea de acum, zidită.

“...Din zid că zicea: / Manoli, Manoli, / Meștere Manoli! / Zidul rău mă strânge, / Viața mi se stinge !”

Durere, neîndurare încrâncenată, nevoie de împlinire înaltă, predeterminări individuale, straturi de existență a realității, nivele de acces la înțelesuri, încălcări sau neîndepliniri ale prerogativelor, voință încrâncenată de împlinire a predeterminatului. Acestea sunt, măcar în parte, elementele care într-o gramatică a mitului, alcătuiesc edificiul acestei legende. Cel care dă numele legendei, Meșterul Manole este situat între două nevoi de împlinire care în împrejurări obișnuite nu numai că nu se interanulează ci chiar se presupun și se interpotențează. Nevoia naturală de a se integra în lume prin familie și aspirația socială de a-și împlini la un nivel cât mai înalt a vocației în profesie. Ca “meșter mare”, el este consecința unui îndelungat și specific proces al devenirii prin inițiere fapt care l-a înălțat la calitatea de recipient, interlocutor și instrument al voinței divine. Împlinirea sa naturală este pe cale să fie deplină prin maternitatea exprimată de soția sa Ana. Pentru o greșeală pe care nu o conștientizează (nici nu este ajutat să o facă !) este obligat să aleagă (și nu prea !) între familie și vocatie. Prin revelație i se cere să-și îplinească vocația cu prețul ispășirii greșelii sacrificându-și familia. Astfel, Manole se află situat între condiția tragică a jertfitorului/jertfitului și cea sublimă a revelatului, a iluminatului. (Va urma)

